

การศึกษาวิเคราะห์โมคคิภาค ๔ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
AN ANALYTICAL STUDY OF THE FOURFOLD DIVISION OF
CONSUMPTION IN BUDDHIST SCRIPTURES

พระครูอาหารกิจจาภิรักษ์ (ฉัตรชมภู)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการสอบวัดคุณสมบัติ

รายวิชา สัมมนาพระไตรปิฎก

ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชา พระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๕๗

การศึกษาวิเคราะห์โมคคิภาค ๔ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

พระครูอาหารกิจจาภิรักษ์ (ฉัตรชมภู)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการสอบวัดคุณสมบัตินี้

รายวิชา สัมมนาพระไตรปิฎก

ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชา พระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๕๗

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

An Analytical Study of the Fourfold Division of
Consumption in Buddhist scriptures

PhraKhruarthornkijjaphiruk (Chatchomphu)

A Thematic Paper Submitted in Partial Fulfillment of Qualifying

Examination Related to the Subject

Seminar on the Tipitaka

Degree of Doctor of Philosophy

(Buddhist Studies)

Graduate School

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Bangkok, Thailand

C.E.2014

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อสารนิพนธ์	: การศึกษาวิเคราะห์โภควิภาค ๔ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
ผู้วิจัย	: พระครูอาหารกิจจาภิรักษ์ (ฉัตรชมภู)
ปริญญา	: พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์	: รศ.ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์ ป.ธ.๗, พธ.บ. (ปรัชญา), M.A. (Bud), พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)
วันสำเร็จการศึกษา	: ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

บทคัดย่อ

สารนิพนธ์เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์โภควิภาค ๔ ในพระพุทธศาสนา” นี้ มีวัตถุประสงค์ ๒ ประการ คือ เพื่อศึกษาโภควิภาค ๔ ในพระพุทธศาสนา และเพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้โภควิภาค ๔ ในสังคมปัจจุบันด้วยการศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎกคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เอกสารวิจัยในทางพระพุทธศาสนา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า โภควิภาค ๔ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เป็นหลักในการบริหารจัดการทรัพย์สินที่ได้มาเพื่อความเจริญก้าวหน้าและความเป็นอยู่ที่ยั่งยืน ด้วยการแบ่งทรัพย์ที่หามาได้ออกเป็น ๔ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ (๒๕%) นำโภคทรัพย์มาเลี้ยงตนเอง และครอบครัว รวมถึงบุคคลที่อยู่ในการดูแลของตน อันเป็นส่วนที่สามารถนำมาเสริมสร้างต่อความต้องการในการพัฒนาของชีวิต ส่วนที่ ๒ และ ๓ (๕๐%) นำโภคทรัพย์มาลงทุนประกอบอาชีพเพื่อหารายได้ เพื่อพัฒนาอาชีพให้ไปสู่ระดับสูงขึ้นไป และส่วนที่ ๔ (๒๕%) นำทรัพย์มาออม ในรูปแบบต่างๆ เช่น การฝากเงินไว้ในบัญชีสะสมทรัพย์ เป็นต้น เพื่อนำเงินมาใช้ในยามจำเป็นในอนาคตหรือเมื่อเกิดภาวะฉุกเฉิน

การประยุกต์ใช้โภควิภาค ๔ ในสังคมปัจจุบัน เมื่อนำมาเทียบเคียงการใช้ชีวิตของนักศึกษา ก็ควรแบ่งทรัพย์ไว้เป็น ๔ ส่วน คือ (๑) ส่วนที่กันเอาไว้สำหรับใช้จ่ายทั่วไปในชีวิต (๑) ส่วนที่กันเอาไว้สำหรับนำมาลงทุนเพื่อการศึกษา และ (๓) ส่วนที่เก็บประหยัดคอดออมไว้สำหรับใช้จ่ายในคราวจำเป็น โดยการนำไปฝากธนาคารและควรเบิกมาใช้ในคราวจำเป็นจริง ๆ เมื่อปฏิบัติได้ดังนี้ จะก่อให้เกิดคุณค่าทางการปฏิบัติ คือ ๑) ประโยชน์จากการนำเงินมาใช้ส่วนตนและทิศทั้ง ๖ ส่งผลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ชีวิตได้รับความสุขเพราะมีทรัพย์ การใช้จ่ายทรัพย์ การไม่ต้องเป็นหนี้ และจากการประกอบการงานไม่มีโทษทั้งทางกาย วาจา และใจ ทำให้เสริมสร้างมิตรภาพและรักษามิตรไว้ได้ มีชื่อเสียงและได้รับการยกย่องนับถือ ด้านจิตภาพ คือทำให้มีสุขภาพจิตดี มีความเครียดน้อย ๒) ประโยชน์จากการประยุกต์ใช้โภควิภาคในส่วนของการนำทรัพย์มาลงทุน ทำให้บุคคลที่ปฏิบัติไม่ต้องเป็นภาระต่อสังคม และเป็นประโยชน์ต่อสังคม เพราะสามารถนำทรัพย์ส่วนหนึ่งมาบำเพ็ญประโยชน์ต่างๆ และ ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ ทำให้เกิดสภาพความคล่องในด้านการผลิต การค้าขาย และการบริโภค ส่งเสริมให้เกิด

ความอยู่ดีของปัจเจกบุคคล ครอบครัว ภาคธุรกิจ และภาครัฐ ทำให้บุคคลมีอาชีพการงาน จัดปัญหาการว่างงาน ความยากจน ๓) ประโยชน์จากการประยุกต์ใช้ในส่วน of เงินที่ออมไว้ในคราวจำเป็น คือ รู้จักวางแผนและการออมทรัพย์ และทำให้เศรษฐกิจมีความมั่นคง เจริญเติบโต ทรัพย์ที่ออมไว้จะเป็นหลักประกันภัยที่ทำให้เกิดความอบอุ่นใจได้

Thematic Paper Title : An Analytical Study of the fourfold division Consumption in Buddhist Scriptures

Researcher : Phrakruarthornkijjaphirak (Chatchomphu)

Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Studies)

Thematic Paper Supervisor

: Associat. Prof. Dr.Sowit Bamrungphak, Pali VII, B.A. (Phil.),
M.A. (Bud.), Ph.D. (Bud.)

Date of Completion : 5 February 2015

Abstract

The thematic paper, “An Analytical Study of Fourfold Consumption in Buddhist Scriptures” had two purposes to study the fourfold consumption in Buddhism and to study the benefits of the fourfold consumption applied to the daily life. This was a qualitative research to collect all data from Tipitaka, Buddhist scriptures, Buddhist academic paper and related researches with the descriptive analysis.

A result of this research was found that the fourfold consumption in Buddhism was a principle of managing the property for the prosperity and stability by dividing the property into four groups. The first group (25%) of property was used for a person himself, his family, and the other people under his control who supported directly the requirement of self-development. The second group and the third group of property (50%) were used to invest in his occupation in order to get income and to develop the occupation in the higher degree. Finally, the fourth group of property (25%) was saved in various ways such as saving money in the saving account in order to resolve a problem in the future or emergency event.

The benefits in life according to the fourfold consumption in Buddhism made a person to manage the property efficiently by dividing it into two parts. The first pile was the individual benefit relating to physical goodness, i.e. the quality of life full of four elements as a base to live happily by occupying, paying, freedom from debt and work without any punishment in a body, speech and mind. To make a plan and save money for the unknown events helped a person to make and keep the friendship as well as reputation and credit. The mental goodness was that it made mind full of happiness with

less seriousness. The second pile of property was the social benefit to make a person free from the social responsibility. It was the social benefit because a person could a part of that pile to give a social service. The third pile of property was the economical benefit to support the liquidity of production, trade, and consumption. It also caused happiness in the individual, family, business institutes, and governmental institutes. It really gave a person a good job, occupations, employment, and poverty.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงด้วยดี ด้วยความสนับสนุนจากคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญในมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิประสาทวิชาความรู้ และให้คำแนะนำแนวทางในการทำวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในพระคุณเป็นอย่างยิ่ง จึงขอกล่าว นามเพื่อขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัยมีความรู้สึกซาบซึ้งในความเมตตาอนุเคราะห์ของ รศ.ดร. โสวิทย์ บำรุงภักดิ์ ที่รับเป็น ภาระในการทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ซึ่งได้แสดงความเอื้อเฟื้อเอ็นดูในการตรวจงานวิจัยชิ้นนี้ ด้วยความวิริยะอุตสาหะอันแรงกล้า ให้ความกรุณาตรวจแก้ไขตัดทอนเนื้อหา ทำให้สำนวนน่าอ่าน และได้กรุณาแนะนำในการเขียนด้วยดีตลอดมา ผู้วิจัยซาบซึ้งในอาจริยปฏิบัติของท่านเป็นอย่างยิ่ง

กราบขอบพระคุณ พระครูสิริสารธรรม, ดร. (ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์) วัดศิรินทรมีทิวาส ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ผู้เปี่ยมด้วยความเมตตา เป็นบุคคลผู้มีส่วนสำคัญให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลต่อผู้วิจัยยิ่ง ด้วยการอนุเคราะห์ อนุญาตให้อยู่พำนักพักจำพรรษาที่วัดป่าศรีเจริญ ธรรม ซึ่งมีเขตอยู่ติดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น สถาบันอันทรง เกียรติ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงยิ่ง ณ ที่นี้

ขอบคุณบรรดาญาติทุกท่าน และสหวิทยกรรมร่วมรุ่นและต่างรุ่นทุกๆ ท่าน ที่คอยให้ กำลังใจ คอยช่วยเหลือค้ำค้ำข้อมูล และอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ ด้วยดีตลอดมา

ท้ายที่สุด ขอขอบคุณนักคิดและนักเขียนทุกๆ ท่าน ที่มีรายชื่อในบรรณานุกรมท้ายเล่ม ซึ่งล้วนมีส่วนก่อให้เกิดเนื้อหา และแนวคิดต่างๆ ในผลงานชิ้นนี้

ขอน้อมถวายความสำเร็จในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็น “พุทธบูชา” แต่องค์สมเด็จพระ สัมมาสัมพุทธเจ้า พระผู้ทรงวางหลักการอันสากล ครอบคลุมทุกสรรพสิ่งเป็นอริยศาสตร์ อันเป็น รากฐานในการพัฒนาแนวคิดและองค์ความรู้ใหม่ๆ เพื่อสร้างความเจริญรุ่งเรืองอย่างยั่งยืนแก่อารยธรรมมนุษย์ อย่างแท้จริง

พระครูอาทรกิจจาภิรักษ์ (ฉัตรชมภู)

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญภาพ	ช
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ณ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ ทบทวนหนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๙
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๐
บทที่ ๒ โภควิภาค ๔ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา	๑๑
๒.๑ ความหมายของโภควิภาค	๑๑
๒.๒ ความสำคัญของโภควิภาค	๑๒
๒.๓ องค์ประกอบของโภควิภาค	๑๓
๒.๓.๑ ส่วนที่หนึ่งสำหรับเลี้ยงตนเองและครอบครัว (๒๕%)	๑๕
๒.๓.๒ สองส่วนสำหรับการประกอบการลงทุนธุรกิจ (๕๐%)	๒๐
๒.๓.๓ ส่วนที่สี่สำหรับเก็บออม (๒๕%)	๓๑
๒.๔ สรุป	๓๓
บทที่ ๓ การประยุกต์ใช้โภควิภาค ๔ ในสังคมปัจจุบัน	๓๔
๓.๑ กรณีตัวอย่างการประยุกต์ใช้โภควิภาค ๔	๓๔

๓.๑.๑ ตัวอย่างการประยุกต์ใช้หลักโมคภิภาค ๔ ที่ปรากฏในพระคัมภีร์	๓๔
๓.๑.๒ ตัวอย่างการประยุกต์ใช้หลักโมคภิภาค ๔ ในปัจจุบัน	๓๕
๓.๒ ประโยชน์จากการประยุกต์ใช้โมคภิภาค ๔	๓๖
๓.๒.๑ ประโยชน์จากการประยุกต์ใช้โมคภิภาค ด้านการเลี้ยงตนเองและ ทิศ ๖ (๒๕%)	๓๖
๓.๒.๒ ประโยชน์จากการประยุกต์ใช้โมคภิภาค ด้านการลงทุน (๕๐%)	๔๗
๓.๒.๓ ประโยชน์จากการประยุกต์ใช้โมคภิภาคด้านการอดออม (๒๕%)	๕๑
๓.๓ สรุป	๕๓
บทที่ ๔ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๕๕
๔.๑ สรุปผลการวิจัย	๕๕
๔.๒ ข้อเสนอแนะ	๕๖
บรรณานุกรม	๕๘
ประวัติผู้วิจัย	๖๑

สารบัญภาพ

เรื่อง

แผนภาพที่ ๑ แสดงหลักการแบ่งทรัพย์สินโดยจัดสรร

หน้า

๑๔

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ก. คำย่อเกี่ยวกับคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ อ้างอิงจากพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รูปแบบการอ้างอิงจะขึ้นต้นด้วยอักษรย่อชื่อคัมภีร์ตามด้วย เล่ม/ข้อ/หน้า ตัวอย่าง เช่น ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๒/๑๙๙. หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค ภาษาไทย เล่มที่ ๑๑ ข้อที่ ๒๔๒ หน้าที่ ๑๙๙ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙

พระวินัยปิฎก

เล่ม	คำย่อ	ชื่อคัมภีร์
๒	วิ.มหา. (ไทย)	วินัยปิฎก มหาวิภังค์ (ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

เล่ม	คำย่อ	ชื่อคัมภีร์
๑๑	ที.ปา. (ไทย)	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค (ภาษาไทย)
๑๒	ม.มู. (ไทย)	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปิ่นมาสค์ (ภาษาไทย)
๑๕	สั.ส. (ไทย)	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค (ภาษาไทย)
๑๘	สั.สฟา. (ไทย)	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค (ภาษาไทย)
๒๐	อง.ทุก. (ไทย)	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต (ภาษาไทย)
๒๐	อง.ติก. (ไทย)	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ดิกนิบาต (ภาษาไทย)
๒๑	อง.จตุกก. (ไทย)	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต (ภาษาไทย)
๒๒	อง.ปญจก. (ไทย)	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต (ภาษาไทย)
๒๒	อง.ฉก. (ไทย)	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ฉกนิบาต (ภาษาไทย)
๒๓	อง.อฎฐก. (ไทย)	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อฎฐกนิบาต (ภาษาไทย)
๒๕	ขุ.ธ. (ไทย)	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท (ภาษาไทย)
๒๗	ขุ.ชา.เอกก. (ไทย)	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เอกกนิบาตชาดก (ภาษาไทย)
๒๗	ขุ.ชา.ทุก. (ไทย)	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ทุกนิบาตชาดก (ภาษาไทย)
๒๘	ขุ.ชา.ติก. (ไทย)	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ติกนิบาตชาดก (ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

เล่ม	คำย่อ	ชื่อคัมภีร์
๓๔	อภิ.สง. (ไทย)	อภิธรรมปิฎก ธรรมสังคณี (ภาษาไทย)

ข. คำย่อเกี่ยวกับคัมภีร์อรรถกถา

การอ้างอิงอรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬารัฐกถา รูปแบบการอ้างอิงจะขึ้นต้นด้วยอักษรย่อชื่อคัมภีร์แล้วตามด้วย เล่ม/ข้อ/หน้า ตัวอย่างเช่น ม.ม.อ. (บาลี) ๒/๒๕๒/๔๘-๕๐. หมายถึง มชฌิมนิกาย ปปญจสุทนี มูลปณณาสกอรรถกถา ภาษาบาลี เล่มที่ ๒ ข้อที่ ๒๕๒ หน้าที่ ๔๘-๕๐ ฉบับมหาจุฬารัฐกถา ๒๕๓๒

อรรถกถาพระสูตรตันตปิฎก

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์
ม.ม.อ. (บาลี)	= มชฌิมนิกาย ปปญจสุทนี มูลปณณยสวอรรถกถา (ภาษาบาลี)
อง.จตุกก.อ. (บาลี)	= องคตฺตรนิกาย มโนรทปุรณี จตุกกนิปาตอรรถกถา (ภาษาบาลี)
อง.อรรถก.อ. (บาลี)	= องคตฺตรนิกาย มโนรทปุรณี อรรถกนิปาตอรรถกถา (ภาษาบาลี)

ค. คำย่อเกี่ยวกับคัมภีร์ฎีกา

การอ้างอิงฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬารัฐกถา รูปแบบการอ้างอิงจะขึ้นต้นด้วยอักษรย่อชื่อคัมภีร์แล้วตามด้วย เล่ม/ข้อ/หน้า ตัวอย่างเช่น อง.ติก.ฎีกา. (บาลี) ๒/๑๔/๑๙๓. หมายถึง องคตฺตรนิกาย ติกนิปาตฎีกา ภาษาบาลี เล่มที่ ๒ ข้อที่ ๑๔ หน้าที่ ๑๙๓ ฉบับมหาจุฬารัฐกถา ๒๕๓๙

ฎีกาพระสูตรตันตปิฎก

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์
อง.ติก.ฎีกา. (บาลี)	= องคตฺตรนิกาย ติกนิปาตฎีกา (ภาษาบาลี)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับตั้งแต่กระแสทุนนิยมโลกาภิวัตน์เข้ามายึดพื้นที่อย่างเต็มรูปแบบ ค่านิยม ตลอดจนโลกทัศน์ ชีวิตทัศน์ของสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไปมาก ผู้คนต่างตกอยู่ในหลุมพรางของค่านิยมหรือโลกทัศน์แบบวัตถุนิยมอย่างเต็มรูปแบบ สังคมไทยในยุคปัจจุบันนี้อยู่ในภาวะการณ์ของการเข้าสู่ลัทธิบริโภคนิยมหรือวัตถุนิยมมากยิ่งขึ้น ซึ่งส่งผลให้เกิดการใช้ชีวิตไปตามกระแสสังคม โดยมักจะวัดคุณค่าทางวัตถุที่มีค่า มีราคาหรือเป็นสิ่งที่อยู่ในความนิยมของคนในสังคมเป็นเครื่องชี้วัดค่าของคน ซึ่งมักจะมาในรูปลักษณะที่ว่าใครมีเงิน มีเครื่องประดับ มีฐานะทางเศรษฐกิจ มีเครื่องอำนวยความสะดวกที่ดีกว่า ราคาแพงกว่า คนนั้นจะได้รับการยอมรับว่าเป็นคนที่มีค่า มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี ตรงกันข้ามบุคคลที่ไม่มีสิ่งต่างๆ ที่กล่าวข้างต้นจะไม่ได้รับการยอมรับจากคนในสังคม ในขณะเดียวกัน ก็จะถูกคนส่วนหนึ่งมองว่า เป็นคนไร้ค่า ด้อยคุณภาพ ไม่มีศักดิ์ศรี

ปัญหาการมองค่าของมนุษย์ข้างต้นนี้ ล้วนเป็นเหตุปัจจัยที่นำไปสู่ปัญหาอื่นๆ ซึ่งสร้างความเสียหายให้กับผู้คน สังคม และประเทศชาติมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะเห็นจากการที่เยาวชนส่วนหนึ่งพยายามอย่างทุกวิถีทางเพื่อให้ได้มาซึ่งการสนองตอบต่อความต้องการตามกระแสค่านิยมทางสังคม เช่น ในกรณีของนักศึกษาบางส่วนเข้าไปขายบริการทางเพศเพื่อนำเงินมาซื้อสิ่งต่างๆ ตามค่านิยมทางสังคม^๑

คำถามมีว่า พระพุทธศาสนามีมุมมองเกี่ยวกับทรัพย์สินอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อวิเคราะห์ถึงท่าทีของวินัยสงฆ์ที่พระพุทธเจ้าทรงมีบัญญัติว่า “ภิกษุใดรับก็ดี ให้รับก็ดี ซึ่งทอง เงิน หรือยินดีทอง เงิน อันเขาเก็บไว้ให้ เป็นนิสัสัคคิยาจิตตีย์”^๒ วินัยบัญญัติดังกล่าวเป็นเหตุให้สรุปได้ว่า “เงินตราคือศัตรูของพรหมจรรย์” และทรงแนะนำให้เห็นทรัพย์ที่แท้จริง คือความสันโดษ ดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ว่า “ความสันโดษเป็นทรัพย์อย่างยิ่ง”^๓ การตีความตามตัวอักษรของพระดำรัสดังกล่าว เงินได้กลายเป็นสิ่งที่ต้องห้ามตามหลักวินัยของพระสงฆ์ ถึงอย่างไรก็ตาม เมื่อวิเคราะห์ในท่าทีของวิถีกุศัลย์ การแสวงหาทรัพย์สินไม่ใช่เป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงปฏิเสธแต่อย่างใด ดังจะเห็น

---

^๑ ไทยรัฐ. สังคมเสื่อม นักเรียนหันค้าประเวณี แฉเองค่าตัว ๑,๐๐๐ ทักค่าคิว ๕๐๐. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.thairath.co.th/content/region/322776> [๒๘ ม.ค. ๒๕๕๖].

^๒ วิมหา. (ไทย) ๒/๕๘๓/๑๐๘.

^๓ ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๐๔/๙๖.

ได้จากที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสถึงการมีทรัพย์ถือว่าเป็นความสุขอย่างหนึ่ง เรียกว่า “อติสุข”^๔ ในขณะเดียวกันทรงเน้นย้ำถึง หลักธรรมที่เป็นตัวแปรหลักในการกำหนดทิศทางของการใช้จ่ายคือ โภควิภาค ๔ ประกอบด้วย ใช้จ่ายเลี้ยงตนเอง ครอบครัว ญาติ และทำประโยชน์ ๑ ส่วน ใช้จ่ายลงทุนประกอบธุรกิจ ๒ ส่วน และเก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น ๑ ส่วน^๕

ดังนั้น พระพุทธศาสนาไม่ได้ปฏิเสธเงินตรา หากแต่พระพุทธเจ้าทรงวางหลักการไว้เป็นภูมิคุ้มกันสำหรับพระสงฆ์ต่อท่าทีของเงินตรา เพื่อป้องกันไม่ให้อกุศลธรรมเกิดขึ้นจากการเข้าไปเกี่ยวข้องกับทรัพย์สิน และไม่ให้เกิดกอยู่ภายใต้อำนาจของเงินตราที่อาจจะพัฒนาไปเป็นอสรพิษที่ย้อนกลับมาทำร้ายหรือทำลายวิถีชีวิตของการประพฤติพรหมจรรย์ได้ แต่นั่นมิได้หมายความว่าพระพุทธศาสนาจะปฏิเสธทั้งหมด กล่าวคือสำหรับวิถีชีวิตของคฤหัสถ์หรือผู้ครองเรือน พระพุทธเจ้าทรงแนะนำแนวทาง คือ หลักโภควิภาค ๔ ซึ่งปรากฏในสังคาสกสูตร^๖

หลักโภควิภาค เป็นหลักสำหรับการจัดสรรทรัพย์ กล่าวคือ เป็นหลักในการใช้จ่ายทรัพย์ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ตนเอง บุคคลรอบข้างและในทางเศรษฐกิจ และยังเป็นหลักการวางแผนในการจัดสรรทรัพย์ของสถาบันครอบครัว บิดามารดา ผู้เป็นทั้งผู้นำและผู้บริหารของสถาบันครอบครัว ต้องรู้หลักการนี้จะสามารถนำพาสมาชิกในครอบครัวให้ได้รับประโยชน์สุขมากที่สุด คือการมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจอีกด้วย

การใช้จ่ายทรัพย์ตามหลักโภควิภาค ๔ ตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นไปในทางที่ชอบด้วยศีลธรรมและเหตุผล ช่วยตนเองและคนอื่นให้เป็นสุข ไม่ใช่เป็นไปเพื่อบำรุงอั้นไม่รู้จักอั้น ไม่รู้จักเพียงพอ คือ กินใช้อย่างรู้เท่าทันความจริง ทำให้ทรัพย์สมบัตินั้นเป็นปัจจัยหรือเป็นฐานให้เกิดความพร้อมในการที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ยิ่งขึ้นไปหรือใช้เป็นเครื่องช่วยทำให้เกิดความพร้อมในการที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเองในการที่จะฝึกฝนอบรมจิต พัฒนาจิต และพัฒนาปัญญาอีกด้วย โดยมีวิธีปฏิบัติดังที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ว่า

บัณฑิตผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมสว่างช่วงโชติดวงไฟ เมื่อบุคคลสะสมโภคทรัพย์อยู่ดังตัวผึ้งสร้างรัง โภคทรัพย์ของเขาก็ย่อมเพิ่มพูนขึ้น ดุจจอมปลวกที่ตัวปลวกก่อนขึ้นฉะนั้น คฤหัสถ์ในตระกูลผู้มีความสามารถ ครั้นรวบรวมโภคทรัพย์ได้อย่างนี้แล้วพึงแบ่งโภคทรัพย์ออกเป็น ๔ ส่วน คือส่วนหนึ่งใช้สอย ๒ ส่วนใช้ประกอบการงาน ส่วนที่ ๔ เก็บไว้ด้วยหมายใจว่าจะใช้ยามมีอันตรายจึงผูกมิตรไว้ได้^๗

^๔ อก.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๒/๑๐๖.

^๕ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๕/๒๑๑-๒๑๒.

^๖ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๕/๒๑๐-๒๑๒.

^๗ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๕/๒๑๑.

จากข้อความดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าหลักการของโภควิภาคคือการแบ่งทรัพย์หรือการจัดการบริหารทรัพย์สินที่หามาได้ออกเป็น ๔ ส่วน และมีการกระจายความเสี่ยงของทรัพย์สินที่หามาได้ คือส่วนหนึ่งสำหรับใช้เลี้ยงชีวิตของตนเอง ครอบครัวและญาติมิตรให้มีความสุข อีกสองส่วนเก็บไว้สำหรับลงทุนประกอบกิจการ และส่วนสุดท้ายเก็บไว้สำหรับใช้ยามจำเป็น เช่น เกิดภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจ เป็นต้น เมื่อบุคคลรู้จักและตระหนักถึงหลักการใช้สอยตามหลักโภควิภาค ๔ ย่อมสามารถนำความสุขมาให้แก่ตนเองได้ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในข้อสูตรที่ว่าประโยชน์ที่ควรถือเอาในทรัพย์ว่า “เธอจงเลี้ยงชีพ จงเลี้ยงบิดา จงเลี้ยงบุตร ภรรยา จงประกอบกิจการงานทั้งหลาย จงตั้งทักษิณาที่มีผลในเบื้องต้น อันเกื้อกูลแก่สวรรค์ มีสุขเป็นผล เป็นไปเพื่อสวรรค์ ในสมณพราหมณ์ทั้งหลายด้วยทรัพย์นี้เถิด”^๘ แต่หากมีโภคทรัพย์แล้วใช้จ่ายอย่างสุรุ่ยสุร่าย เกินฐานะของตน ก็ย่อมทำให้ฐานะความเป็นอยู่และตระกูลเกิดความคับแค้น ประสพกับภาวะแห่งทุกข์ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า ถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้ตระกูลคับแค้น “...การที่บุคคลใช้จ่ายโภคทรัพย์สุรุ่ยสุร่าย ฟุ่มเฟือย ทำให้ตระกูลเปลี่ยนแปลงไป”^๙

การทำงานหรือการประกอบอาชีพมีจุดประสงค์เพื่อให้โภคทรัพย์มาใช้จ่ายเลี้ยงชีวิตให้ชีวิตตน และคนอื่น เช่น บุตร ภรรยา ญาติพี่น้อง มีความสุข การมีทรัพย์ใช้จ่ายเลี้ยงชีพเป็นความสุขอย่างหนึ่งสำหรับผู้ครองเรือนเมื่อทำงานที่สุจริตได้โภคทรัพย์มาโดยชอบธรรมด้วยน้ำพักน้ำแรงของตนเองแล้ว ถ้าเป็นคนตระหนี่คือไม่ยอมใช้จ่ายแม้จำเป็นต้องใช้ให้ตัวเองเป็นสุขเอาแต่เก็บไว้สถานเดียวโภคทรัพย์นั้นก็ไม่ได้เกิดประโยชน์แก่ตนเองหรือแก่ครอบครัว การขยันทำงานเพื่อหาทรัพย์ก็เป็นสิ่งที่ไม่มีความหมายต่อชีวิต ประโยชน์ที่จะถึงได้ฟังถึงก็ขาดไป ความตระหนี่เป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลนั้นขาดประโยชน์ และความสุขจากการทำงาน แต่จะนำโภคทรัพย์มาใช้จ่ายเล่นสนุกจนหมดก็ไม่ได้ เพราะเมื่อหมดทรัพย์ก็เป็นทุกข์ เพราะความยากจนเป็นทุกข์จากการเป็นหนี้ จากการเสียดอกเบี้ย เป็นต้น การใช้จ่ายทรัพย์จึงต้องรู้จักใช้ รู้จักจัดสรรทรัพย์ว่า ส่วนไหนควรใช้อะไร ส่วนไหนควรเก็บไว้ทำอะไรต่อไป

ดังนั้น จึงต้องมีการพิจารณาว่า การใช้สอยทรัพย์สินที่ตนมีในส่วนต่างๆ เหล่านี้ แต่ละส่วนมากน้อยเพียงใด การที่สามารถประหยัดเงินจากการซื้อหาสินค้าและบริการได้จึงเท่ากับว่าเรามีรายได้เพิ่มขึ้นและสามารถที่จะนำไปใช้ในประโยชน์ของส่วนอื่นๆ ได้ต่อไปอีก การใช้ทรัพย์สินเพื่อซื้อสินค้าและบริการใดๆ ก็ตามในปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคล เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่าการบริโภคเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ กล่าวคือ มนุษย์ใช้เงินที่หามาได้เพื่อการบริโภคมากที่สุด ลักษณะพฤติกรรมกรรมการบริโภคของสังคมไทยซึ่งสังคมไทยในปัจจุบันกำลังตีกรอบให้เราเป็นเพียงแค่

^๘ อ.ป.พ.จก. (ไทย) ๑๑/๓๙/๔๙.

^๙ ส.ส.พ. (ไทย) ๑๘/๓๖๑/๔๑๔.

ผู้บริโภครวมและต้องซื้อมาใช้สอยเพื่อสนองลัทธิบริโภคนิยม ถ้าหากรู้หลักการบริโภค โดยถือว่าเป็นตัวกระตุ้นในการสร้างความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ โดยกระตุ้นให้เกิดความแสวงหาทรัพย์ด้วยการดำรงตนอยู่ในกรอบของศีลธรรมไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้อื่น เป็นระบบการแสวงหาเพื่อตอบสนองความต้องการอันน่าพึงพอใจและไม่ทำลายความเป็นอยู่ที่ดีงาม เป็นความต้องการที่มีความพอดีพอเหมาะเพราะมีความยินดีพอใจในวัตถุสิ่งของที่แสวงหามาได้ด้วยความเพียรพยายามและเป็นไปโดยไม่เบียดเบียนผู้ใดดำเนินชีวิตด้วยความสันโดษ ไม่ชอบฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย รู้จักใช้สรรทรัพย์ให้ถูกต้องและถูกวิธี ชีวิตและสังคม รวมถึงประเทศชาติก็จะอยู่อย่างสงบสุข

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาวិเคราะห์โภควิภาค ๔ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เพื่อให้รู้ถึงกระบวนการทัศน์ หลักการ วิธีการปฏิบัติของโภควิภาค ๔ และนำเสนอแนวทางการปฏิบัติที่ถูกต้องตามพุทธบัญญัติ ทั้งนี้เพื่อป้องกันปัญหาอันจะพึงมีขึ้นหรือมีขึ้นแล้วจากการไม่รู้จักรู้จักการใช้สอยอย่างถูกต้องและถูกวิธี และเพื่อสามารถนำผลการวิจัยดังกล่าวไปใช้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาโภควิภาค ๔ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้โภควิภาค ๔ ในสังคมปัจจุบัน

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวินิจฉัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิเคราะห์โภควิภาค ๔ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการศึกษาหลักเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ ที่เน้นไปที่การจัดสรรทรัพย์ตามหลักโภควิภาค ๔ โดยกำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

๑.๓.๑ ด้านเอกสารอาศัยคัมภีร์พระไตรปิฎกฝ่ายเถรวาท อรรถกถา ฎีกาและอนุฎีกา หนังสือตำราทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ เอกสารสิ่งตีพิมพ์ ที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือพิมพ์ วารสาร อินเทอร์เน็ต และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๓.๒ ด้านเนื้อหา มีขอบเขตคือหลักโภควิภาค ๔ โดยการแบ่งทรัพย์ออกเป็น ๔ ส่วน คือ ๑ ส่วนใช้จ่ายเลี้ยงตนเอง เลี้ยงคนที่ควรบำรุงเลี้ยง ได้แก่ มารดา บิดา บุตร ภรรยาและคนในปกครอง มิตรสหาย ผู้ร่วมกิจการงาน ทำบุญ ตลอดจนบำรุงราชการด้วยการเสียภาษีอากร เป็นต้น ๒ ส่วน ใช้เป็นทุนประกอบกิจการงาน ๑ ส่วน คือ เก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๔.๑ เพื่อทราบโภควิภาค ๔ ในพระพุทธศาสนา
- ๑.๔.๒ เพื่อศึกษาประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตตามหลักโภควิภาค ๔

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

โมคควิภาค ๔ หมายถึง การบริหารจัดการทรัพย์สินที่หามาได้ เป็น ๔ คือ

๑. ๑ ส่วน (๒๕%) สำหรับใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงครอบครัว เลี้ยงคนที่ควรบำรุงเลี้ยงและทำประโยชน์การจัดแบ่งเงินส่วนนี้ไว้ก็เพื่อใช้จ่ายภายในบ้าน การเลี้ยงดูครอบครัว คนที่ควรบำรุงเลี้ยง รวมทั้งใช้สมานมิตร คือใช้จ่ายในการคบมิตรและช่วยเหลือมิตรตามโอกาส รวมทั้งใช้ทำบุญ ให้ทาน

๒. ๒ ส่วน (๕๐%) สำหรับใช้เป็นทุนประกอบการงานลงทุนประกอบอาชีพ ที่สุจริตเป็นส่วนที่จัดแบ่งไว้เพื่อการทำธุรกิจการงาน เพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพ

๓. ๑ ส่วน (๒๕%) เก็บไว้ในคราวจำเป็น เช่น เจ็บไข้ได้ป่วย หรือได้รับภัยจากเหตุฉุกเฉิน บางประการ

การประยุกต์ใช้หลักโมคควิภาค ๔ หมายถึง การนำหลักโมคควิภาคไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเอง ผู้อื่น เศรษฐกิจ และสังคม

๑.๖ ทบทวนหนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนหนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Literatures Review) ในที่นี้ ผู้วิจัยได้เรียงลำดับตามหนังสือ งานวิจัย โดยมีจุดมุ่งหมาย ๒ ประการ คือ (๑) ต้องการสำรวจภาพรวมขององค์ความรู้ (form of knowledge) ที่ตีความในเรื่องของการคบมิตรว่าได้ดำเนินทางไปทางทิศใดบ้าง และเพื่อป้องกันหรือซ้ำซ้อนกับงานวิจัยหรืองานวิชาการที่นักวิชาการได้ทำมาแล้ว (๒) เพื่อให้เห็นช่องว่างทางวิชาการที่นักวิชาการทั้งหลายยังไม่ได้ทำการศึกษาหรือศึกษามาบ้างแล้วแต่ยังไม่ครอบคลุม

๑.๖.๑ หนังสือหรือตำรา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ” ว่า การบริโภคนิยมในทางเศรษฐศาสตร์ หมายถึง การใช้สินค้าและบริการบำบัดความต้องการ ซึ่งทำให้รับความพึงพอใจสูงสุด แต่ในแบบพุทธ การบริโภคนิยมคือการใช้สินค้าและบริการบำบัดความต้องการ ซึ่งทำให้ได้รับความพึงพอใจโดยมีคุณภาพชีวิตเกิดขึ้น การบริโภคนิยมหลักเศรษฐศาสตร์ของชาวพุทธจึงปรากฏตัวในหลักที่เรียกว่า โภชนะ มัตตัญญูตา จ ภตตสัมมึ (ความรู้จักประมาณในการบริโภค) รู้จักประมาณคือรู้จักพอดี ความพอประมาณคือความดี คำว่า มัตตัญญูตา คือ ความรู้จักพอดี เป็นหลักสำคัญกระจายอยู่ทั่วไป ในสัปปุริสธรรม ๗ ประการก็มี โดยเฉพาะในหลักการบริโภคนิยมมีมัตตัญญูตานี้เข้ามาทันที ตัวกำหนดเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ ก็คือ มัตตัญญูตา ความรู้จักประมาณ รู้จักพอดีในการบริโภค หมายถึง ความพอดีที่ให้คุณภาพของชีวิตมาบรรจบกับความพึงพอใจ^{๑๐}

^{๑๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๘), หน้า ๔๒.

อภิญฺวณฺ์ โปธิสําน ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “พุทธศาสน์แนวปฏิบัติเพื่อชีวิต” ว่า พุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการลงทุนประกอบการงานเป็นอย่างยิ่งถึง ๒ ส่วนที่เดียวจาก ๔ ส่วน คือ ครึ่งหนึ่งของเงินทุนที่ได้มา โดยให้นำหนักกับการใช้และการเก็บเท่ากันคืออย่างละส่วนเท่ากัน ดังนั้น การที่คนบางคนพูดว่าพุทธศาสนาไม่ให้ความสำคัญกับชีวิตทางโลกเลยนั้นจึงเป็นการพูดที่ไม่ถูกต้องนัก ชีวิตคฤหัสถ์นั้นเป็นชีวิตที่ต้องเกี่ยวข้องกับการทำงานเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สิน เงินทอง เมื่อมีทรัพย์สินก็จะเป็นหลักได้ว่าจะได้ความสุขอย่างโลกๆ ทั่วไป ดังนั้น เงินลงทุนที่จะใช้ประกอบการงานจึงเป็นสิ่งที่สำคัญมาก แต่ทุนในทัศนะของพุทธศาสนาก็ควรเกิดจากการสะสมเก็บออมให้เพิ่มพูนขึ้นทีละน้อย คือจากทุนเล็กน้อยไปหามากจนมั่นคงได้ในที่สุด^{๑๑}

เสรี พงศ์พิศ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ปรัชญาชีวิต” ว่า ชีวิตต้องการมีการจัดการไม่ใช่ปล่อยให้ไปตามบุญตามกรรมจัดการ เวลา คน เงิน ทรัพยากร ด้วยความเข้าใจในความรู้ ความเร็ว ขนาด เพราะจัดการเวลาเท่ากับจัดการชีวิต คนจัดการเวลาเป็นคือคนจัดการชีวิตเป็นเพราะทุกคนมี ๒๔ ชั่วโมง ต่อวัน ต่อ ๑ สัปดาห์ เงินเป็นเพียงตัวเลขถ้าไม่เรียนรู้ก็จัดการไม่เป็น ถ้าไม่มีความรู้สักนิดก็คิดสำนึก จริยธรรม ศีลธรรม ไม่ง่ายที่จะบริหารจัดการเงินที่สุดก็กลายเป็นหนี้สิน รายจ่ายมากกว่า รายรับ วินัยจึงสำคัญ บัญชีรายจ่ายครัวเรือนเป็นเครื่องมือสร้างวินัยชีวิตรู้จักจัดการเงินจัดการชีวิตอย่างมีแบบแผน^{๑๒}

อภิชัย พันธเสน กล่าวไว้ในหนังสือ “พุทธเศรษฐศาสตร์” ว่า เป็นการศึกษากระบวนการไตรสิกขาเป็นเครื่องมือสำคัญในการเพิ่มพูนปัญญาเพราะสามารถช่วยให้มนุษย์มีความสุขในชีวิตได้โดยไม่ต้องพะวงในเรื่องการยกระดับการผลิตและการบริโภคจึงจะเกิดความพึงพอใจนอกจะช่วยให้อื่นตลอดจนสรรพสิ่งมีชีวิตทั้งหลายผ่อนคลายจากความทุกข์ได้ การไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นเป็นหัวใจสำคัญของพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตตามเส้นทางสายกลางโดยมุ่งเน้นสันติสุข ความร่มเย็นเป็นสุขของสังคม^{๑๓}

เดือน คำดี กล่าวไว้ในหนังสือ “ศาสนศาสตร์” ว่า ศาสนากับระบบเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก เพราะศาสนาคือวิถีทางชีวิตในการก้าวไปสู่จุดหมายสูงสุดของชีวิต ต้องอาศัยปัจจัยเครื่องดำรงชีวิตสนับสนุนอย่างสอดคล้องกัน ชีวิตจึงจะไม่สับสน ดังนั้น จุดหมายชีวิตในสังคมใดที่ระบบเศรษฐกิจไม่สอดคล้องกับอุดมคติและวิถีทางของสังคมแล้วการดำเนินชีวิตจะเกิดความขัดแย้งสับสน ในที่สุดสังคมนั้นจะถูกบีบคั้นและเป็นทุกข์ตามมา^{๑๔}

^{๑๑} อภิญฺวณฺ์ โปธิสําน, **พุทธศาสน์แนวปฏิบัติเพื่อชีวิต**, (มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐๙.

^{๑๒} เสรี พงศ์พิศ, **ปรัชญาชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๖.

^{๑๓} อภิชัย พันธเสน, **พุทธเศรษฐศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, ๒๕๔๔), หน้า ๒๑๗.

^{๑๔} เดือน คำดี, **ศาสนศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๓๒๒.

วคิน อินทสระ ได้ให้ความหมายของสัมมาอาชีวะไว้ว่า สัมมาอาชีวะหมายถึงเอาอาชีพสุจริต โดยตรงอาชีพอะไรก็ได้ที่สุจริต จัดเป็นสัมมาอาชีวะทั้งหมด มีพระพุทธพจน์ในหัวข้อสัมมาอาชีวะนี้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย สัมมาอาชีวะ นี้เรียกว่า สัมมาอาชีโว” อธิบายถึงการค้าขายที่เป็นมิจฉาอาชีวะที่ พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงการค้าขาย ๕ อย่างว่าเป็นมิจฉาอาชีวะ คือ การค้าขายที่ผิดอุบาสกไม่ควร ประกอบการค้าชนิดนั้นๆ คือ ๑) ค้าขายเครื่องประหาร ๒) ค้าขายมนุษย์ ๓) ค้าขายสัตว์เป็นอาหาร ๔) ค้าขายน้ำเมา ๕) ค้าขายยาพิษ และได้ให้ทรงสนทนากับเรื่องนี้ไว้ว่า คำว่าอุบาสกหมายถึงเอาผู้ที่ นับถือพระพุทธศาสนาทั้งหมด ในสังคมนี้มีอาชีพอยู่มากมายหลายชนิดผู้ที่ประกอบอาชีพทางการค้า แม้จะไม่ค้าขายหยาบอย่างดังกล่าว ก็ยังมีสินค้าอื่นๆ อีกมากมาย อันเป็นทางให้ประกอบอาชีพได้ อาชีพ อื่นๆ ที่สุจริตไม่ผิดกฎหมายและศีลธรรม ถือว่าเป็นสัมมาอาชีโว การประกอบอาชีพใดก็ตามถ้าสุจริต ในอาชีพนั้นก็ถือว่าเป็นมิจฉาอาชีวะ เช่น มีอาชีพเป็นข้าราชการแต่ทุจริตในหน้าที่ ก็จะกลายเป็น มิจฉาอาชีวะ เป็นต้น สาวกของพระอริยะเวไนยมิจฉาอาชีวะต่างๆ แล้วประกอบแต่สัมมาอาชีวะ ทำอาชีพของตน ให้บริสุทธิ์สะอาดเรียกว่า อาชีวะปารีสุทธิ เป็นองค์สำคัญข้อหนึ่งของศีล และสรุปว่าสัมมาอาชีวะ เป็น มรรคองค์หนึ่งในแปดประการอันมีอานุภาพอำนวยประโยชน์สุขแก่ผู้ปฏิบัติตั้งแต่ประโยชน์ส่วนตัว ครอบครัวและสังคมประเทศชาติ^{๑๕}

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องข้างต้น เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎีพุทธ เศรษฐศาสตร์และแนวคิดการบริหารการจัดการทรัพยากร ซึ่งจะเป็นกรอบเบื้องต้นที่ผู้วิจัยใช้เป็นแนวทาง สำหรับการศึกษาวិเคราะห์ วิจัยให้ เป็นหมวดหมู่ และเป็นระบบ แต่อย่างไรก็ดี การศึกษาใน ประเด็นเกี่ยวกับหลักโภควิภาค ๔ ยังมีขาดความชัดเจนหรือความครอบคลุมที่เกี่ยวกับการจัดสรร ทรัพยากรและประโยชน์อันจะพึงมี ดังนั้นจึงจำเป็นต้องวิเคราะห์ในรายละเอียดเป็นกรณีๆ ลำดับต่อไป

๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาสมโภช ฐิติญาโณ (ศรีพันธ์) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์เศรษฐศาสตร์ตาม แนวพระไตรปิฎก” พบว่า ระบบชีวิตในพระพุทธศาสนา มี ๒ ระดับ คือ ระดับธรรมดาทั่วไป เป็นชีวิต ของผู้ครองเรือนต้องอยู่ในระบบแบบแผนของสังคม ต้องยอมรับระบบเศรษฐกิจที่สังคมสร้างขึ้นด้วย ความเข้าใจ ส่วนอีกระดับหนึ่งเป็นชีวิตของบรรพชิตที่ไม่ต้องดำเนินไปตามระบบแบบแผนของระบบ เศรษฐกิจเพราะไม่ต้องมีกิจกรรมการผลิต การขาย การวิภาคกรรมทางวัตถุ ถ้าจำเป็นต้องเกี่ยวกับ วัตถุไม่พึงคิดให้เป็นกำไร หรือขาดทุน แต่มุ่งหมายให้เป็นอยู่อย่างบริสุทธิ์ทางจิตวิญญาณช่วย สร้างสรรค์ให้ประชาชนมีคุณภาพทางธรรม”^{๑๖}

^{๑๕} วคิน อินทสระ, **พุทธปรัชญาเถรวาท**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๑๒.

^{๑๖} พระมหาสมโภช ฐิติญาโณ (ศรีพันธ์), “ ศึกษาวิเคราะห์เศรษฐศาสตร์ตามแนวพระไตรปิฎก ” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

พระอุทิศ อภิวัโร (มีติ) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาหลักพุทธธรรมเพื่อชีวิตและเศรษฐกิจ” พบว่า พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงการแก้ปัญหาเศรษฐกิจไว้ ๒ ขั้นตอน คือ

๑. ขั้นภายนอก (วัตถุ) สอนไม่ให้เกียจคร้านในการประกอบอาชีพการงาน คือ การพยายามสร้างฐานะทางเศรษฐกิจให้ดีขึ้นด้วยการรู้จักขยันหมั่นเพียรและการเก็บออม นอกจากนี้ก็ให้ห่างตัวจากเหตุแห่งความเสื่อมฉิบหายของโภคทรัพย์

๒. ขั้นภายใน (จิตใจ) สอนให้มีอริยทรัพย์ คือ การหัดควบคุมความต้องการหรือหัดคิดใช้ปัญญา สั่งสอนตนเองให้เป็นนายเหนือวัตถุ อันเป็นการสร้างคุณธรรมประจำใจขึ้นแทนทรัพย์ ซึ่งจะช่วยยกระดับคุณค่าของชีวิตให้สูงขึ้นไป^{๑๗}

พระมหามิตร ฐิตถุญโญ ได้ทำวิจัยเรื่อง “ความรู้จักพอประมาณในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงในพระราชดำริ” พบว่า ความรู้จักพอประมาณได้เริ่มจากสมมติฐานภายใต้จิตสำนึกในตัวมนุษย์และเป็นหลักคำสอนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติตามหลักปฏิบัติที่คำนึงถึงศีลธรรมในการประกอบสัมมาอาชีพะ โดยใช้สติปัญญาควบคุมความอยากและกำหนดเป้าหมายของการดำเนินชีวิตไปสู่การมีคุณภาพและจิตวิญญาณที่อิสระ ซึ่งจะเห็นว่า ความรู้จักพอประมาณเป็นหลักการดำเนินชีวิตให้เกิดความพอเพียงอยู่บนพื้นฐานของศีลธรรมอันเป็นหลักจริยธรรมที่ดั่งงามที่ปรากฏ ในตัวมนุษย์ อันจะนำไปสู่ความพ้นทุกข์ที่สูงสุด อันเป็นโลกุตตระ (นิพพาน) ส่วนเศรษฐกิจพอเพียงได้เน้นระบบโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่สอดคล้องกันระหว่างการผลิตกับการบริโภคพื้นฐานของการพึ่งตนเองระดับครอบครัว ชุมชน และสังคมแล้วให้มนุษย์มีชีวิตอยู่ในโลกอย่างสงบสุข ไม่เดือดร้อนในภาพรวมจะเห็นการสร้างจิตวิญญาณ โดยความยั่งยืนแม้จะไม่สามารถพิสูจน์ได้โดยหลักวิทยาศาสตร์ก็ตาม แต่จะเน้นที่ความพอดีและยั่งยืนอันเป็นแก่นแท้ของความสมดุลของชีวิต^{๑๘}

พระสายชล ศรีสว่าง ได้ทำวิจัยเรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์กระแสหลักไม่กล่าวถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกว่า ควรและไม่ควรปฏิบัติอย่างไรในการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆในขณะที่คำสอนของพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์ได้ให้คำแนะนำถึงการปฏิบัติที่ดีในการหารายได้ การบริโภคและการช่วยบรรเทาปัญหาของคนอื่น ส่วนการเปรียบเทียบการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ พบว่า เศรษฐศาสตร์กระแสหลักแก้ปัญหาการจัดสรร

^{๑๗} พระอุทิศ อภิวัโร (มีติ), “การศึกษาหลักพุทธธรรมเพื่อชีวิตและเศรษฐกิจ”, **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย).

^{๑๘} พระมหามิตร ฐิตถุญโญ (วันยาว), “ความรู้จักพอประมาณในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงในพระราชดำริ”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัด โดยใช้กลไกราคาในระบบการตลาด จัดสรรทรัพยากรให้แก่ผู้ที่มีอำนาจซื้อ แต่คำสอนทางพระพุทธศาสนาได้แก้ปัญหานี้ด้วยการลดความต้องการลงให้พอกับทรัพยากร^{๑๙}

จากการศึกษาดำรงหรือหนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (literature review) ถึงสารัตถะเกี่ยวกับหลักโภควิภาค ๔ ตามที่ปรากฏในสังคาลสูตร ทำให้พบประเด็นที่น่าสนใจหลายประการ เพราะเนื้อหาเกี่ยวกับหลักโภควิภาค ทำให้เราได้ทราบความจริงว่า โดยหลักของการแบ่งทรัพย์นั้น ตามหลักแล้วควรแบ่งออกเป็น ๔ ส่วน คือ ๑ ส่วนสำหรับใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงครอบครัว เลี้ยงคนที่ควรบำรุงเลี้ยงและทำประโยชน์โดยการจัดแบ่งเงินส่วนนี้ไว้เพื่อใช้จ่ายภายในครอบครัว การเลี้ยงดูครอบครัว การเลี้ยงดูบุพพการี หรือบุคคลที่อยู่ในการดูแลของผู้ถือทรัพย์ เป็นส่วนที่เสริมสร้างคุณภาพหรือตอบสนองต่อความต้องการของชีวิต ๒ ส่วน คือ สำหรับการลงทุนประกอบกิจการ เป็นส่วนที่จัดแบ่งไว้เพื่อการทำธุรกิจการงาน เพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพ การจัดทรัพย์สินจาก ๔ ส่วน นำมาประกอบธุรกิจ ๒ ส่วนนั้นเพราะให้ความสำคัญว่าการลงทุนเพื่อประกอบธุรกิจการงาน และอีก ๑ ส่วนเก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็นเร่งด่วน คือการจัดสรรทรัพย์ไว้เพื่อใช้ในคราวฉุกเฉินหรือเหตุการณ์ที่ไม่ได้คิดวางแผนไว้ล่วงหน้า เช่นการเจ็บไข้ได้ป่วยหรืออุบัติเหตุ เป็นต้น

หลักโภควิภาค ๔ จัดเป็นแนวคิดของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาและส่งเสริมให้กับบุคคลทุกหมู่เหล่า ไม่ว่าจะเป็นนักเรียน นักศึกษา บุคลากร รวมทั้งนักธุรกิจ สำหรับเป็นหลักปฏิบัติในการใช้สอยทรัพย์อย่างถูกต้องและถูกวิถี แต่ถึงกระนั้น ทุกชุดวิธีเหล่านั้นมีคุณค่าเท่าเทียมกันในแง่ของการใช้งาน ซึ่งบุคคลทุกหมู่เหล่า จำเป็นที่จะต้องวิเคราะห์สำรวจ ประเมินผล แล้วนำหลักโภควิภาค ๔ ไปประพฤติปฏิบัติให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของอุปสรรคที่เกิดขึ้นในบริบทต่างๆ โดยให้ประสานสอดคล้องกับท่าทีและทักษะความสามารถของตนเอง และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาหรือการงานที่ตนต้องรับผิดชอบนั้นๆ

ด้วยเหตุนี้งานวิจัยนี้จึงนำเสนอตัวแปรที่น่าจะให้คำตอบต่อการใช้สอยทรัพย์อย่างถูกต้องตามหลักพุทธวิธี โดยผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ทุกๆ ประเด็นแล้ว จะเห็นว่า ช่องว่างทางการศึกษาหรือนักวิชาการได้ทำการศึกษามาบ้างแล้วแต่ยังไม่เกิดความครอบคลุม ในประเด็นเกี่ยวกับการศึกษาหลักโภควิภาค ๔ ที่ยังไม่เกิดความชัดเจนมากนักเพื่อหาข้อสรุปให้ชัดเจนเป็นลำดับต่อไป

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

๑.๗.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Method) โดยวิจัยจากเอกสารเพื่อประกอบเนื้อหาวิทยานิพนธ์ โดยมีขั้นตอนการศึกษาวิจัย ดังนี้

^{๑๙} พระสายชล ศรีสว่าง, “ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์กระแสหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๗).

๑. ศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก
๒. ศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ อรรถกถา ฎีกาและอนุฎีกาหนังสือตำราทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ เอกสารสิ่งตีพิมพ์ ที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือพิมพ์ วารสารอินเทอร์เน็ต และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๗.๒ ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

๑. เรียบเรียงและจัดหมวดหมู่ข้อมูลที่ศึกษาทั้งจากตำรา,เอกสาร,งานวิจัย
๒. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาทั้งหมดนั้น ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาด้วยการพรรณนาวิธี (Descriptive Method)
๓. นำเสนอผลการวิจัย
๔. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๘.๑ ทำให้เข้าใจเกี่ยวกับโมคคิภาค ๔ ในพระพุทธศาสนา
- ๑.๘.๒ ทำให้เข้าใจและได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักโมคคิภาค ๔ ในสังคมปัจจุบัน

บทที่ ๒

โภควิภาค ๔ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

ในบทที่ ๒ นี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเรื่องโภควิภาค ๔ ในพระพุทธศาสนา ซึ่งประกอบด้วย ความหมายของโภควิภาค ความสำคัญของโภควิภาค องค์ประกอบของโภควิภาค ส่วนที่หนึ่งสำหรับ เลี้ยงตนและครอบครัว สองส่วนสำหรับการประกอบการลงทุนธุรกิจ และส่วนที่สี่สำหรับเก็บออม มี รายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๑ ความหมายของโภควิภาค

คำว่า “โภควิภาค” ประกอบด้วยศัพท์ ๒ ศัพท์ คือ “โภค” กับ “วิภาค” การให้ความหมายตามรูปศัพท์ วิภาคเคน ภูถิตพโพติ โภคคฺ สิ่งอันคนใช้สอยโดยส่วน (แบ่งกัน) เหตุุนั้น สิ่ง นั้น ชื่อว่า โภคคฺ ๆ มาจาก ภูช ธาตุ ในความบริโภค หรือใช้สอย ลง ฌย ปัจจัยในกิริยาภิกตฺก ซึ่งเป็น ปัจจัยที่เนื่องด้วย ฌ วิการ อู เป็น โอ ลบ ฌ เสีย เอา ชุ กับ ย เป็น คค สำเร็จรูปเป็น โภคคฺ แปลว่า การใช้สอยหรือการบริโภค

พระธรรมกิตติวงศ์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า โภค หมายถึง สมบัติ ทรัพย์สิน โดยมีรูป วิเคราะห์ว่า ภูถิตพโพติ ภา โภค สิ่งอันคนใช้สอย หรือสิ่งที่ต้องใช้สอย เรียกว่า โภค^๑

พระอุตรคณาธิการ (ขวินทร์ สระคำ) ได้ให้ความหมายของคำว่า “โภค” ว่า โภค การใช้ สอย, เครื่องใช้สอย, เครื่องใช้, สมบัติ, โภค^๒ และให้ความหมายของคำว่า “วิภาค” ว่า การจำแนก การแบ่ง^๓

ในหนังสือธาตุุปทีปิกา ได้แสดงความหมายของ โภค ไว้ว่า โภค ทรัพย์ สมบัติ ความกิน ความบริโภค^๔

จากความหมายของโภควิภาคดังที่ได้นำเสนอแล้วทั้งพจนานุกรมและนักวิชาการทาง พระพุทธศาสนาข้างต้น แสดงให้เห็นว่า โภควิภาค ก็คือการแบ่ง การจำแนกทรัพย์ หรือการใช้สอย

---

^๑ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด ศัพท์วิเคราะห์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เลี้ยงเตียง, ๒๕๕๐), หน้า ๔๙๔.

^๒ พระอุตรคณาธิการ (ขวินทร์ สระคำ), พจนานุกรมบาลี - ไทยสำหรับนักศึกษา ฉบับปรับปรุง, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสารจำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๓๘๖.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๒๒.

^๔ หลวงเทพรัตนคุณิษฐ์, พจนานุกรม บาลี - ไทย แผนกธาตุ, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราช วิทยาลัย, พ.ศ. ๒๕๒๘), หน้า ๔๙๔.

ทรัพย์ เพื่อดำรงชีวิตและสร้างความเป็นอยู่ที่ดีอย่างยั่งยืนและสมดุล ในปัจจุบันนิยมใช้คำว่า การบริหารการเงิน หรือการบริหารทรัพย์สิน และในแง่พิจารณาถึงทรัพย์ของคำว่า “โภค” มีนัยที่กว้างขวางและครอบคลุมไปยังการบริหารโภค ใช้สอยอีกด้วย

๒.๒ ความสำคัญของโภควิภาค

เรื่องทรัพย์สิน หรือเงิน ใครบอกว่าเงินเป็นเพียงตัวเลข ถ้าไม่เรียนรู้ก็จัดการไม่เป็น ถ้าไม่มีความรู้สึกนึกคิด สำนึก จริยธรรม ศีลธรรม ฯลฯ ก็ไม่ยากที่จะบริหารจัดการเงิน ที่สุดก็กลายเป็นหนี้สิน รายจ่ายมากกว่ารายรับ ชุมชนที่เข้มแข็งดูได้ไม่ยาก ถ้ามีกลุ่มออกทรัพย์เข้มแข็ง ทายได้เลยว่าเป็นชุมชนนี้ไม่ใช่ชุมชนอ่อนแอ อาจไม่ร่ำรวย แต่น่าจะจัดการชีวิตของตนเองได้ดี อย่างน้อยมีผู้นำซื่อสัตย์ สุจริตไม่โกง เพราะกลุ่มออมทรัพย์ที่ล้มเหลวส่วนใหญ่ผู้นำโกงเอง คำว่า “วินัย” จึงสำคัญ บัญชีรายจ่ายครัวเรือนเป็นเครื่องมือสร้างวินัยชีวิต รู้จักจัดการเงิน จัดการชีวิตอย่างมีแบบแผน

การใช้จ่ายทรัพย์ นับว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะทำให้เกิดความมั่นคงแก่ตนเองและผู้อื่น ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาได้วางหลักการเพื่อใช้เป็นปทัสฐานในการจ่ายทรัพย์อย่างถูกต้องและถูกวิธี

หลักการใช้ทรัพย์สินที่ได้ทั้งคุณค่าและสิ่งที่ต้องการมิใช่แค่เต็ม กินอย่างเดียว มนุษย์ยังต้องการการใช้ทรัพย์สินเงินทอง เพื่อกิจอื่นๆ อีกมากมาย เพราะต้องเชื่อมโยงสัมพันธ์เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ คือ เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ซึ่งเมื่อมองด้านชีวิตของตัวบุคคลเอง ต้องเพื่อตัวเอง มีกินมีใช้ก่อนเป็นอันดับแรก และยังต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นๆ นอกตัวเองออกไปอีก คือ สามเณร ภรรยา บุตร ธิดา ญาติ กัลยาณมิตร เป็นต้น ซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องร่วมกัน ฐานะการมีทรัพย์สินเงินทองแล้ว ต้องใช้ให้เป็นประโยชน์กับบุคคลเหล่านี้ด้วย^๕ ซึ่งในทางหลักทางพระพุทธศาสนาให้มีคำสอน เกี่ยวกับหลักโภควิภาค ๔ ประการสำหรับไว้บริหารจัดการ เพื่อการใช้ทรัพย์สินให้มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นประโยชน์ต่อบุคคลเหล่านั้น เมื่อคนที่เกี่ยวข้องมีความสุข จากการใช้ทรัพย์สินแล้ว ถือว่ามีความมั่งคั่งยั่งยืนของทรัพย์สินเงินทอง จะยังมีประโยชน์อันเป็นต้นแบบเพื่อสังคม ๓ ระดับ คือ

๑. ความเข้มแข็งทางพฤติกรรม

๒. ความเข้มแข็งทางจิตใจ

๓. ความเข้มแข็งทางปัญญา^๖

ทำให้เห็นถึงควมามีคุณภาพชีวิตที่ดีของคนทั้งหลายที่เราเกี่ยวข้องด้วย ทำให้เป็นประโยชน์ว่าการบรรลุความสำเร็จเกิดขึ้นขมยินดี เป็นสิ่งที่ทุกคน แสวงหากัน ทำให้คนอื่นๆ ที่ต้อง

^๕ ประเวศ วะสี, พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๐), หน้า ๕๓ - ๕๔.

^๖ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ธรรมกับไทยในสถานการณ์ปัจจุบัน, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๓๐.

เกี่ยวข้องกับสุขด้วย ยินดีด้วย เป็นผลที่ตามมา เรียกว่า เห็นผลทันตา และยังมีจุดอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ อีกมากมาย เมื่อบุคคลมาถึงการมีทรัพย์สินที่พร้อมแล้ว สิ่งที่ควรเสริม หรือพัฒนาเพิ่มเติมเป็นคุณค่า และถูกต้องดีงาม นอกจากนั้นหลักโภควิภาค ๔ ยังให้ประโยชน์ในปัจจุบันและประโยชน์ในอนาคต หรือในกาลภาคหน้า ดังต่อไปนี้

๑. ประโยชน์ในปัจจุบัน ผู้ปฏิบัติตามโภควิภาค ๔ ย่อมเป็นปัจจัยส่งผลให้ผู้ประพฤติ ปฏิบัติ รวมถึงครอบครัว สังคม ไม่ประสบปัญหาด้านการเงิน การดำเนินชีวิต สำหรับผู้ที่พร้อมด้านการดำรงชีวิตแล้ว ก็มีเวลาไว้สำหรับพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเองด้านอื่นๆ เช่น เห็นโทษภัยของการมีชีวิตที่ต้องมัวเมา ลุ่มหลง เพลินกับสิ่งเสพบริโภค มัวแต่สุข สนุกสนาน ถิ่นนี้ถึงชีวิตที่สนองความต้องการของกิเลสตัณหา เช่น กินเพื่อฟุ่มเฟือย ไก่ไก่ และบันเทิงนุสสุภาพตัวเอง เรียกว่า หาความสุขที่ยากๆ ไม่มีความสุขที่เกิดง่าย เริ่มหาความสุขด้วยการเบียดเบียนตนเองและเบียดเบียนสัตว์อื่นๆ สิ่งเหล่านี้ มีแต่แง่เสียหาย ทำร้ายตนเอง และสังคมให้พินาศไปด้วยบริโภคที่ผิด แต่สำหรับคนพุทธนั้น เน้นศึกษา ฝึกฝนพัฒนาในคุณธรรม สิ่งดีงาม เพราะมีความสุขที่ขึ้นอยู่กับสัมมาชีพ มรรควิธีแบบ พุทธ พร้อมด้วยสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง และยังแสวงหาปัญญา ความรู้ ความเข้าใจด้านภายใน ชีวิตด้านภายใน คือ คุณความดี มีศีล สมาธิ และปัญญา เพื่อความเป็นอิสระ ไม่เป็นทาสของการบริโภค ยึดหลักจริยธรรมในการใช้ชีวิต เป็นผลต่อยอดให้ฐานชีวิตมีจิตใจที่เป็นอิสระ มีความสุข ซึ่งถือได้ว่ามีความสุขในปัจจุบัน

๒. ประโยชน์ในอนาคตหรือในภาคหน้า เมื่อปัจจุบันไม่ประสบปัญหาทางการเงิน การดำเนินชีวิตในอนาคตย่อมมีหลักประกันว่าจะไม่ประสบกับปัญหาที่ไม่คาดคิดหรือเมื่อประสบกับ ปัญหาที่ไม่คาดคิดย่อมมีวิธีแก้ไขปัญหาได้อย่างมีสติ

เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว “ความสำคัญของโภควิภาค” ประกอบด้วย ๒ หลักใหญ่ด้วยกัน กล่าวคือ ประโยชน์ในปัจจุบัน ซึ่งได้แก่ ชีวิตปัจจุบันแบบอยู่ดีมีสุข สามารถสะสมเงินทอง เก็บรวบรวม ทรัพย์สินสมบัติไว้ ตั้งตัวเป็นหลักเป็นฐานมั่นคง มีกิจการที่เจริญเติบโตอย่างยั่งยืน รู้จักการป้องกันทรัพย์สิน มิให้วิบัติไปเพราะภัยพิบัติ และรู้จักใช้ทรัพย์สินเพื่อเลี้ยงชีวิตอย่างสมเหตุสมผล และประโยชน์ในอนาคต ซึ่งได้แก่ การมีหลักประกันความอุ่นใจว่าได้ทำหน้าที่บริหารจัดการทรัพย์สินไว้พร้อมแล้ว สามารถหวัง ความเจริญรุ่งเรืองในอนาคตได้ และสามารถสร้างหลักประกันที่มั่นคงให้กับชีวิตได้

๒.๓ องค์ประกอบของโภควิภาค

หลักการบริโภคใช้จ่ายทรัพย์สินทางพระพุทธศาสนาหรือหลักโภควิภาค ๔ ได้แก่ ทรัพย์สิน หนึ่งส่วน (๒๕ %) ใช้เพื่อบริโภคเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัว ทรัพย์สินสองส่วน (๕๐%) นำไปลงทุน ประกอบอาชีพ และทรัพย์สินอีกหนึ่งส่วน (๒๕ %) ออมไว้ในยามจำเป็นและใช้ทำบุญ การบริโภคใช้จ่าย

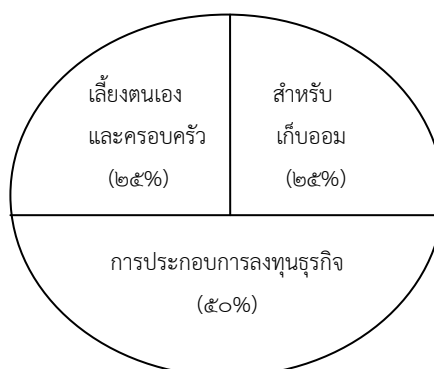
อย่างถูกต้องเหมาะสมและพอเพียง โดยให้ความสำคัญด้านคุณค่ามากกว่ามูลค่าและเน้นคุณประโยชน์มากกว่าความคุ้มค่า และมีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์สุขทั้งแก่ตนเอง แก่ผู้อื่นและแก่สังคม

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงหลักโภควิภาค ไว้ว่า โภควิภาค ๔ การแบ่งโภคะเป็น ๔ ส่วน หลักการแบ่งทรัพย์โดยจัดสรร เป็น ๔ ส่วน คือ

๑. เอเกน โภเคน ภูณเชยย ได้แก่ แบ่ง ๑ ส่วน สำหรับใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงครอบครัว เลี้ยงคนที่ควรบำรุงเลี้ยงและทำประโยชน์การจัดแบ่งเงินส่วนนี้ไว้ก็เพื่อใช้จ่ายภายในบ้าน การเลี้ยงดูครอบครัว การเลี้ยงดูบุพพการี หรือบุคคลที่อยู่ในการดูแลของผู้ถือทรัพย์ เป็นส่วนสร้างเสริมคุณภาพชีวิตคือตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานของร่างกาย

๒. ทวีทิ กมมํ ปโยชเย ได้แก่ แบ่ง ๒ ส่วนสำหรับใช้เป็นทุนประกอบกิจการงานลงทุนประกอบอาชีพ ที่สุจริตเป็นส่วนที่จัดแบ่งไว้เพื่อการทำธุรกิจการงาน เพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพที่จัดไว้ ๒ ส่วนนั้นเพราะให้ความสำคัญว่าการลงทุนเพื่อประกอบธุรกิจการงาน จัดว่าเป็นการพัฒนาอาชีพให้ก้าวสู่ระดับที่สูงขึ้น และเมื่อระดับหน้าที่การงานก้าวหน้ามากขึ้น ก็เป็นปัจจัยส่งเสริมและสนับสนุนให้การจัดสรรส่วนอื่นๆ พัฒนามากขึ้นด้วย การจัดสรรทรัพย์ส่วนนี้เองที่จะเป็นตัวชี้วัดการพัฒนายกระดับฐานะให้ก้าวขึ้นสู่ระดับที่สูงขึ้นได้ เพราะหากมีอาชีพการงานหรือทุนในการประกอบอาชีพที่ขัดสน การจัดสรรทรัพย์เพื่อใช้ในกิจกรรมอื่นๆ ย่อมอึดอัดขัดสนไปด้วย

๓. จตุตถญจ นิธาเปยย ได้แก่ แบ่งส่วนที่สี่ สำหรับเก็บไว้ในคราวจำเป็นเร่งด่วน คือการจัดสรรทรัพย์ไว้เพื่อใช้ในคราวฉุกเฉินหรือเหตุการณ์ที่ไม่ได้คิดหรือวางแผนไว้ล่วงหน้า เช่นการเจ็บไข้ได้ป่วย หรืออุบัติเหตุ เป็นต้น ทั้งการจัดสรรทรัพย์ส่วนนี้ไว้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งเมื่อเหตุการณ์เร่งด่วนนั้นเกิดขึ้น การดำเนินการช่วยเหลือจะเป็นไปได้โดยสะดวกรวดเร็วขึ้น ซึ่งหากขาดการจัดสรรส่วนนี้แม้จะสามารถดำเนินการได้ แต่ก็อาจจะเป็นอุปสรรคจนอาจไม่ทันเวลาก็เป็นได้^๗ ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ ๑ แสดงหลักการแบ่งทรัพย์โดยจัดสรร

^๗ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๘.

๒.๓.๑ ส่วนที่หนึ่งสำหรับเลี้ยงตนเองและครอบครัว (๒๕%)

การใช้ทรัพย์สินในส่วนนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอแนวคิดที่สำคัญเกี่ยวกับหลักการใช้จ่ายทรัพย์สินที่นำมาใช้ โดยนำเสนอบนกรอบความคิด ๒ ประเด็น คือ ๑) หลักการใช้จ่ายทรัพย์สิน เอเกน โภเคน ฤณเชย และ ๒) หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการใช้ส่วน เอเกน โภเคน ฤณเชย ดังจะได้นำเสนอโดยลำดับต่อไป

๑. หลักการใช้จ่ายทรัพย์สิน เอเกน โภเคน ฤณเชย

การบริหารจัดการด้านการเงินตามหลักโภควิภาคในส่วนแรกนี้เป็นไปเพื่อการบริโภค การบริโภคเป็นปัจจัยสำคัญสำคัญในแง่ของการดำรงชีวิตมนุษย์ และมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนเศรษฐกิจทั้งในระดับปัจเจกชนหรือระดับชาติ แต่ถ้าหากว่าการบริโภคเป็นไปอย่างไม่ถูกต้อง ถูกวิธีก็จะกลายเป็นผลเสียได้เหมือนกัน ซึ่งเห็นได้จากข้อสรุปของ **ยศ สันตสมบัติ** ได้กล่าวว่า “ในสังคมทุนนิยมปัจจุบัน การบริโภคนิยมเป็นอุดมการณ์ที่ยั่วให้เกิดการบริโภคอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด ครอบงำมนุษย์ให้บริโภคสินค้าให้มากที่สุด เร็วที่สุด และบริโภคใหม่อีกอย่างไม่มีวันสิ้นสุด”^๘ จากข้อคิดเห็นดังกล่าว ทำให้เห็นว่า การบริโภคในปัจจุบันล้วนเป็นไปตามการสนองกิเลส โดยไม่คำนึงถึงคุณค่าแท้ และเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการเลียนแบบของคนในสังคมอีกด้วย ซึ่งพฤติกรรมกรบริโภคแบบทะเยอทะยานพุ่งเพื่อมาจากปัจจัย ๒ ประการ คือ

๑) กระบวนการเลียนแบบ (Imitation process) มักได้รับจากบุคคลที่ตนชื่นชอบ ส่วนใหญ่จะเป็นดารา นักร้องที่เป็นขวัญใจของพวกเขา แม้ว่าบางลักษณะจะเป็นแบบอย่างที่ไม่ดีก็ตาม

๒) กระบวนการสร้างและการแสวงหาความแตกต่าง (Distinction process) เป็นการบริโภคที่ต้องการแสดงความเหนือชั้นกว่าผู้อื่น มักออกมาในรูปของการใช้ของนอกที่มีราคาแพง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าประเภทฟุ่มเฟือย^๙

การบริโภคในปัจจุบันมักมีความเข้าใจว่า เป็นการใช้จ่ายและบริโภคเพื่อบำบัดความต้องการทำให้เกิดความพึงพอใจแก่ผู้บริโภค แต่พระพุทธศาสนาถือว่า การบริโภค เป็นการใช้จ่ายและบริโภคบำบัดความต้องการ เพียงให้ได้รับประโยชน์มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นนั้นหมายความว่า การบริโภคควรมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้เกิดคุณภาพชีวิต มากกว่าการบำบัดความต้องการเพียงอย่างเดียว ดังที่ **พระธรรมปิฎก** ได้แสดงทัศนะคติเกี่ยวกับการบริโภคไว้ดังนี้

^๘ ยศ สันตสมบัติ, แม่หญิงลีชายตัว ชุมชนและการค้าประเวณีในสังคมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: เกล็ดไทย, ๒๕๓๕), หน้า ๘.

^๙ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, สังคมทฤษฎี : ยุทธศาสตร์แห่งความล่มสลายของสังคม, (กรุงเทพมหานคร: ซัคเซสมิเดีย, ๒๕๓๙), หน้า ๙๓.

การบริโภคนั้นคนจำนวนมากทีเดียว เมื่อบำบัดความต้องการ เช่น กินอาหารโดยมุ่งรสอร่อย แต่กลับทำให้เกิดอันตรายต่อชีวิตร่างกาย เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น... ความพอใจไม่เป็นตัวตัดสินอรรถประโยชน์ ถ้าความพอใจนั้นไม่มาพร้อมกับการได้คุณภาพชีวิตความพึงพอใจ บางครั้งกลับเป็นตัวการทำลายอรรถประโยชน์ เช่น ทำให้คนหลงมัวเมา ทำลายสุขภาพ เสี่ยงคุณภาพชีวิตเป็นต้น ... มองในแง่พุทธศาสตร์ก็ต้องบอกว่าสินค้าและบริการมีอรรถประโยชน์ สามารถทำให้เกิดความพอใจที่ได้เสริมคุณภาพชีวิตแก่ผู้บริโภค^{๑๐}

จากปัจจัยและพฤติกรรมกรรมการบริโภคที่ก่อให้เกิดปัญหาข้างต้น ถ้านำมาเปรียบเทียบกับ การบริโภคเชิงพุทธจะพบความแตกต่างกันทั้งหลักการและเป้าหมาย ซึ่งจากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการบริโภคเชิงพุทธพบประเด็นที่สำคัญหลายประการ แต่เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วจะอยู่ในกรอบของปัญญา หมายความว่า การบริโภคตามทัศนะพุทธศาสนาจะต้องใช้ปัญญาเป็นหลักในการพิจารณา ดังต่อไปนี้

๑. ปัจจัยปัจเจกขณะ เป็นหลักที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เพื่อให้ชาวพุทธได้ตื่นจากโมหะ คือ ความหลง ขาดปัญญาในการบริโภคสิ่งต่างๆ ที่เป็นไปตามอำนาจของตัณหา โดยใช้ปัญญา กำหนดรู้ถึงสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อชีวิตและเป้าหมายของการบริโภคที่แท้จริง โดยสรุปก็คือ การบริโภคสิ่งต่างๆ ให้เป็นไปตามความเหมาะสมกับสถานภาพ ความสามารถของคนแต่ละคน ที่สำคัญ คือการเข้าถึงความจริงที่เป็นคุณค่าแท้ของสิ่งที่จะบริโภค หมายถึง สิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ดี มีประโยชน์และมีความจำเป็นต่อการดำรงชีพ และเป้าหมายของการบริโภคที่เพียงเพื่อการดำรงอยู่เท่านั้น ซึ่งหลักการข้อนี้ไปสรุปลงที่เพื่อให้ชีวิตได้พัฒนาสู่พรหมจรรย์คือ ความประเสริฐด้วยธรรมเป็นสำคัญ หมายความว่า การบริโภคเป็นเพียงปัจจัยที่สนับสนุนการมีชีวิตอยู่เพื่อการบรรลุธรรมระดับต่างๆ

๒. คำนี้ถึงคุณค่าแท้ พระพุทธศาสนาเน้นถึงการบริโภคถึงคุณค่าแท้ ไม่ลุ่มหลงหมกมุ่นมัวเมา ให้ใช้สอยอย่างรู้เท่าทัน เห็นคุณและโทษของวัตถุนั้นๆ โดยเลือกเสพคุณค่าแท้ที่เป็นประโยชน์แก่ชีวิตอย่างแท้จริง ดังที่**พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)** ได้ย้ำถึงข้อแตกต่างของคุณค่าแท้และคุณค่าเทียมดังนี้

๒.๑) คุณค่าแท้

หมายถึง ความหมาย คุณค่าหรือประโยชน์ของสิ่งทั้งหลาย ในแง่ที่สนองความต้องการของชีวิตโดยตรงหรือที่มนุษย์นำมาใช้แก้ปัญหาของตนเพื่อความดีงามและความดำรงอยู่ด้วยดีของชีวิต หรือเพื่อประโยชน์สุขทั้งของตนเองและผู้อื่น คุณค่านี้อาศัยปัญญาเป็นเครื่องตีค่าหรือวัดราคา จะ

^{๑๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๘), หน้า ๑๔.

เรียกว่าคุณค่าที่สนองปัญญาก็ได้ เช่น อาหารมีคุณค่าอยู่ที่ประโยชน์สำหรับหล่อเลี้ยงร่างกาย ให้ดำรงชีวิตอยู่ได้ มีสุขภาพดี เป็นอยู่ผาสุก มีกำลังเกื้อกูลแก่การบำเพ็ญกิจ หน้าที่ รถยนต์ช่วยให้เดินทางได้รวดเร็ว เกื้อกูลแก่การปฏิบัติการทำงาน ความเป็นอยู่ การบำเพ็ญประโยชน์สุข ครอบงำเอาความสะดวก ปลอดภัย แข็งแรง ทนทาน เป็นต้น

๒.๒) คุณค่าเทียม หรือคุณค่าพอกเสริม

หมายถึง ความหมาย คุณค่าหรือประโยชน์ของสิ่งทั้งหลายที่มนุษย์พอกพูนให้แก่สิ่งนั้น เพื่อปรนเปรอการเสพเสวยเวทนา หรือเพื่อเสริมราคาเสริมขยายความมั่นคงยิ่งใหญ่ของตัวตนที่ยึดถือไว้ คุณค่านี้อาศัยตัณหาเป็นเครื่องตีค่าหรือวัดราคา จะเรียกว่าคุณค่าสนองตัณหาก็ได้ เช่น อาหารมีคุณค่าอยู่ที่ความเอร็ดอร่อย เสริมความสนุกสนานเป็นเครื่องแสดงฐานะความโก้ หูหระ รถยนต์เป็นเครื่องวัดฐานะ แสดงความโก้ มั่งมี มุ่งเอาความสวยงามและความเด่น เป็นต้น^{๑๑}

๓. โภชนมัตตัญญูตา หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักประมาณในการบริโภค ประมาณในที่นี้สามารถพิจารณาได้ในหลายๆ ประเด็น เช่น ปริมาณของสิ่งของที่เราจะบริโภคว่ามีมากหรือน้อยเพียงใด ปริมาณของทุนทรัพย์ที่เรามีปริมาณของความพอดีที่สัมพันธ์กับความต้องการของร่างกาย เป็นต้น นอกจากนั้นต้องมีความสำรวม รู้จักยับยั้งชั่งใจ มีสติปัญญา มองวิเคราะห์ให้ออกว่าอะไรควร อะไรไม่ควร ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสเกี่ยวกับประเด็นในการบริโภคให้พิจารณาด้วยปัญญาก่อนบริโภค และหลังบริโภคว่า

เราพิจารณาโดยแยกกายแล้วจึงบริโภคอาหาร มิใช่เป็นการบริโภคเพื่อเล่นเพื่อมัวเมา เพื่อประดับตกแต่ง แต่บริโภคเพื่อให้ร่างกายนี้ดำรงอยู่ได้ เพื่อความระวัง ความลำบาก เพื่ออนุเคราะห์แก่ความดีด้วยความหวังว่า เราจักบำบัดทุกข์เก่า ป้องกันทุกข์ใหม่ให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ด้วยการบริโภคนี้ ความไม่มีโทษ และความเป็นอยู่อย่างผาสุกจักเกิดขึ้น^{๑๒}

ในประเด็นนี้ พระพุทธเจ้าทรงสอนให้พิจารณาก่อนบริโภคอย่างแยกกายเพื่อละอุปนิสัยที่ไม่ควร และเพื่อป้องกันมิให้กิเลสเฟื่องฟูขึ้นในใจ อันเป็นการบริโภคไม่เป็นไปเพื่อเล่น ไม่บริโภคเพื่อจะมัวเมา ไม่บริโภคเพื่อจะประดับ และไม่เป็นไปเพื่อการตกแต่ง

ในราลีสสูตร พระพุทธเจ้าได้ตรัสวิพากษ์ผู้ครองเรือนที่ประกอบการทำงานหาโภคทรัพย์ และใช้ทรัพย์ในลักษณะต่างๆ ทรงตำหนิมากที่สุดคือ

พวกที่แสวงหาโภคทรัพย์โดยไม่ชอบธรรมได้มาแล้วไม่เลี้ยงตนให้อิ่มนำเป็นสุขไม่แจกจ่ายแบ่งปันไม่ใช้บำเพ็ญกุศล ทรงตำหนิรองลงมา คือ พวกที่แสวงหาโภค

^{๑๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, (กรุงเทพมหานคร: มหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๖๙๔.

^{๑๒} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๓/๒๒-๒๓.

ทรัพย์โดยชอบธรรมบ้างไม่ชอบธรรมบ้าง และพวกที่แสวงหาโภคทรัพย์โดยชอบธรรมแล้ว ไม่เลียดตนให้เป็นสุขไม่แจกจ่ายแบ่งปันไม่ใช้บำเพ็ญกุศล ทรงชมเชยพวกที่แสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรม ได้มาแล้วเลียดตนเองให้เป็นสุขทั้งแจกจ่ายแบ่งปันและใช้บำเพ็ญกุศลด้วย^{๑๓}

ในจักรวัตติสูตร พระพุทธเจ้าทรงแนะนำการปฏิบัติที่จะมีผลเป็นสุขในชีวิตนี้ และจะมีผลให้เกิดในสุคติหรือสวรรค์ เมื่อละโลกนี้ไปแล้วทรงเน้นเรื่องการประกอบการงานหาเลี้ยงชีพ และครอบครัวพร้อมทั้งใช้ทรัพย์ทำความดีด้วยการบำเพ็ญทาน ดังข้อความว่า

พ่อ บุรุษ เธอจงเลี้ยงชีพ จงเลี้ยงบิดา จงเลี้ยงบุตร ภรรยา จงประกอบการงานทั้งหลาย จงตั้งทักษิณาทรมิผลในเบื้องบน อันเกื้อกูลแก่สวรรค์ มีสุขเป็นผลเป็นไปเพื่อสวรรค์ ในสมณพราหมณ์ทั้งหลายด้วยทรัพย์นี้เถิด^{๑๔}

กล่าวได้ การใช้ทรัพย์ในส่วน เอเกน โภเคน ภูณเชยย เป็นการใช้ทรัพย์ไม่ไข่มุ่งเพื่อตอบสนองเพื่อให้ตนเองเท่านั้น แต่ยังรวมถึงส่งเสริมในส่วนที่เกี่ยวกับตนเอง เช่น การเลี้ยงดูพ่อแม่ การเลี้ยงดูญาติมิตร การอนุเคราะห์ครูอาจารย์ การอนุเคราะห์สามีหรือภรรยาของตน การอนุเคราะห์พระสงฆ์และลูกจ้าง ซึ่งเมื่อกกล่าวโดยรวมแล้วก็คือการนำทรัพย์ส่วนนี้มาจุนเจือหลัก ทิศ ๖ ในทางพระพุทธศาสนา

๒) หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการใช้ส่วน เอเกน โภเคน ภูณเชยย

หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการใช้ส่วน เอเกน โภเคน ภูณเชยย เป็นหลักที่มีไว้สำหรับประพฤติเพื่อการเกื้อหนุนและส่งเสริมธรรมในส่วนดังกล่าว มีดังต่อไปนี้ คือ

๑. **หลักโภคอาทิยะ ๕** คือ ประโยชน์ที่ควรถือเอาจากทรัพย์ ซึ่งหมายถึงประโยชน์ที่ควรถือเอาจากโภคทรัพย์ บุคคลพึงเข้าใจและคำนึงไว้เสมอว่า การที่เพียรพยายามแสวงหา รักษา และครอบครองโภคทรัพย์ไว้นั้น ก็เพื่อจะใช้ให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ถ้าไม่ใช้ทรัพย์สมบัติให้เกิดคุณประโยชน์แล้ว การหาและการมีทรัพย์สมบัติก็ปราศจากคุณค่า หากความหมายใด ๆ มิได้ ดังนั้นเมื่อมีทรัพย์หรือหาทรัพย์มาได้ก็ควรการจัดแจงให้เป็นประโยชน์

วิธีการใช้จ่ายเมื่อได้ทรัพย์มาแล้ว พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในโภคอาทิยสูตร คือ เมื่อหาทรัพย์มาได้ด้วยน้ำพักน้ำแรงด้วยการประกอบการงานอันสุจริตแล้ว ควรใช้จ่ายทรัพย์ในรอบ ๕ ประการคือ

- ๑) ใช้จ่ายเพื่อเลี้ยงตนเอง เลี้ยงบุตรภรรยาและคนในปกครองทั้งหลายให้มีความสุข
- ๒) ใช้จ่ายเพื่อปกป้องรักษาสวัสดิภาพทำตนให้มั่นคงปลอดภัย

^{๑๓} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๖๓๑-๖๔๓/๓๓๗-๓๔๒.

^{๑๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๘/๔๘.

๓) ใช้จ่ายเพื่อปกป้องรักษาสวัสดิภาพทำตนเองให้มั่นคงปลอดภัย

๔) ทำพหุ คือ ใช้จ่ายเพื่อบำรุงและบูชา ๕ อย่าง คือ

(๑) ญาติพหุ สงเคราะห์ญาติ

(๒) อิตถิพหุ ต้อนรับแขก

(๓) ปุพพเปตพหุ ทำบุญหรือสักการะผู้ล่วงลับ

(๔) ราชพหุ บำรุงราชการด้วยการเสียภาษีอากร เป็นต้น

(๕) เทวตาพหุ ถวายเทวดา คือ ทำบุญอุทิศสิ่งที่เคารพบูชาตามความเชื่อถือ

๕) อุปลัมภ์บำรุงพระสงฆ์และเหล่าบรรพชิตผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ผู้ไม่ประมาทหมัวเมา^{๑๕}

วิธีการใช้จ่ายทรัพย์ตามแนวโศกคอาทียะถือว่าเป็นการใช้จ่ายทรัพย์ที่เป็นวิधिพุทธอีกวิธีหนึ่ง เมื่อทำได้ตามที่พระพุทธเจ้าสอนไว้ย่อมทำให้คนในสังคมมีความสุข เพราะการใช้จ่ายทรัพย์ตามหลักดังกล่าวเป็นการใช้จ่ายที่ไม่เห็นแก่ตัวคือไม่ได้เป็นการใช้จ่ายที่มุ่งเพื่อประโยชน์ของตนเองเพียงฝ่ายเดียว แต่เป็นการใช้จ่ายเพื่อสังคมและส่วนรวมอีกด้วย

๒. หลักสัปปริสธรรม ๗ คือ ธรรมที่ทำให้คนเป็นสัตบุรุษ หรือ เป็นคนดี มีคุณธรรม เป็นคนเก่ง มี ๗ ประการ ด้วยกัน คือ

๑. ฉัมมัญญุตตา ความรู้จักธรรม รู้หลักหรือรู้จักเหตุ คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการรู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมตา รู้กฎเกณฑ์มีโทษอย่างไร ให้คุณในด้านไหนบ้าง

๒. อัตถัญญุตตา ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย หรือ รู้จักผล คือ รู้ความหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการใช้จ่ายนั้น

๓. อัตตัญญุตตา ความรู้จักตน คือ รู้ว่าเรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม เป็นต้น บัดนี้ เท่าไร อย่างไร แล้วประพฤติให้เหมาะสม และรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงต่อไป

๔. มัตตัญญุตตา ความรู้จักประมาณ คือ ความพอดี ไม่ใช้จ่ายจนเกินควร หากมีทรัพย์อันเกิดจากอาชีพ ก็รู้จักใช้จ่ายแต่พอเพียง เสียสละ แบ่งปันให้พอดี

๕. กาลัญญุตตา ความรู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้จ่าย เช่น รู้เวลาจ่าย ให้เหมาะสมเวลา เป็นต้น

๖. ปริสัญญุตตา ความรู้จักบริษัท คือรู้ว่า ชุมชนหรือบุคคลควรสงเคราะห์อย่างไร เป็นต้น

๗. ปุคคัลญุตตา ความรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอัธยาศัยความสามารถและคุณธรรม เป็นต้น ใคร ๆ ยิงหรือหย่อนอย่างไรและรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้น ๆ ด้วยดี ว่าควรจะคบหรือไม่ จะใช้ จะตำหนิ ยกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร เป็นต้น^{๑๖}

^{๑๕} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๔๑/๖๔ - ๖๕.

กล่าวได้ว่า หลักพุทธธรรมดังกล่าวเป็นหลักที่ช่วยส่งเสริมหรือเกื้อหนุนให้บุคคลสามารถจำแนก พิจารณาถึงหลักการใช้จ่ายทรัพย์ให้ประสานสอดคล้องกับเหตุ ผล ตน ประมาณ กาล ชุมชน และบุคคลมาน้อยเพียงใด การตระหนักรู้และใส่ใจต่อการใช้จ่ายดังกล่าว ย่อมทำให้บุคคลมีวิถีคิด วิถีการตอบสนอง ต่อการใช้จ่ายในเชิงบวกและใช้จ่ายทรัพย์ที่ได้มาอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เมื่อประเมินในภาพรวมเกี่ยวกับการใช้จ่ายเพื่อบริโภค (๒๕%) สรุปได้ว่า การบริโภคต้องเป็นไปเพื่อสนองปัญญา ไม่เป็นไปเพื่อสนองตัณหา เมื่อได้ทรัพย์มาแล้วก็นำมาใช้ในทางที่ชอบธรรม คือ เลี้ยงดูตนเอง ครอบครัว สงเคราะห์ญาติ ทำบุญหรือบำเพ็ญบริจาจาคเป็นสาธารณกุศล เป็นการใช้สอยเรื่องที่เหมาะสมที่พอควร แก่ฐานะของตนโดยไม่ขัดข้อง โดยใช้ปัญญาไตร่ตรองเหมาะสำหรับการใช้จ่ายใช้สอย มุ่งเป้าหมายที่แท้จริงของการบริโภคที่มีเพียงแค่นี้ให้ชีวิตดำเนินต่อไปได้

๒.๓.๒ สองส่วนสำหรับการประกอบการลงทุนธุรกิจ (๕๐%)

เรื่องการลงทุนตามเกณฑ์การจัดการบริหารทางการเงินของพระพุทธเจ้า คือ ๕๐% ซึ่งดูประหนึ่งว่า ทำไม่ต้อง ๕๐% เท่านั้น ซึ่งต้องมีภาวะวิเคราะห์ความจริงว่า ทำไม่ใช้ได้แค่นั้น ตรงนี้เมื่อมองชัดลึกกว่า การลงทุนมีความเสี่ยงสูง ทำให้เกิดข้อดีเด่นชัด คือ การลดภาวะความเสี่ยงได้สูง ไม่เสี่ยงมาก เพราะประเด็นหลักที่เกิดผลกระทบ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า การบริหารการเงินนั้นมีความเติบโตไม่รวดเร็วก็จริง แต่ก็ลดความเสี่ยงได้ดี มีความมั่นคงและปลอดภัยสูงกว่าระบบอื่นๆ

การบริหารจัดการด้านการเงินตามหลักโภควิภาคสองส่วน เป็นไปเพื่อการลงทุนซึ่งการลงทุนทำธุรกิจทางพระพุทธศาสนา ต้องคำนึงถึงสัมมาอาชีพ ไม่เบียดเบียนตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมีหลักการที่ต้องสัมพันธ์กับหลักธรรมอื่นๆ เกี่ยวกับความเป็นผู้ประกอบการธุรกิจ คือ

๑. คุณสมบัติของการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจ

ในทางพระพุทธศาสนา กล่าวถึงคุณสมบัติของการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจ ตามหลักที่ภูริธัมมิกัตถลประโยชน์ หรือธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน^{๑๖} โดยผู้ที่จะเริ่มต้นเป็นเจ้าของกิจการโดยมุ่งหวังที่จะทำให้ธุรกิจอยู่รอดและเจริญเติบโต ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า

ธรรม ๔ ประการ คือ อุฏฐานสัมปทา อารักขสัมปทา กัลยาณมิตตา และสมชีวิตา...กุกุบุตรในโลกนี้มีโภคทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร เก็บรวบรวมด้วยน้ำพักน้ำแรง อาบเหงื่อต่างน้ำ ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม...คน

^{๑๖} วจ. สตตก. (ไทย) ๒๓/๖๕/๑๑๔.

^{๑๗} วจ.อุฎฐก. (ไทย) ๒๓/๑๔๔/๒๘๘.

ขยันหมั่นเพียรในการทำงาน ไม่ประมาท รักษาทรัพย์ที่หามาได้...เป็นเหตุนำสุขมาให้
ในโลกทั้ง ๒ คือ ประโยชน์เกื้อกูลในภพนี้และภพหน้า^{๑๘}

ผู้ประกอบกรกิจจึงควรมีคุณสมบัติที่สำคัญ ๔ ประการ ดังนี้

๑. อุฏฐานสัมปทา คือ การถึงพร้อมด้วยความหมั่น เป็นการประกอบอาชีพด้วยการขยัน
ทำงาน ขยันขันแข็งในการหาทรัพย์โดยทางสุจริต คนเกียจคร้านทำงาน หาได้ชื่อว่าเป็นชาวพุทธที่
สมบูรณ์แบบไม่ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสในประเด็นนี้ว่า

กุลบุตรในโลกนี้เลี้ยงชีพด้วยการงานใด จะเป็นกสิกรรม พาณิชยกรรม โครัค
กรรม เป็นช่างศร รับราช หรือศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่งก็ตาม เป็นผู้ขยันไม่เกียจคร้านในการ
งานที่จะต้องช่วยกันทำนั้น ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาอันเป็นอุปายในการงานที่
จะต้องช่วยกันทำนั้น สามารถทำได้ สามารถจัดได้ นี้เรียกว่า อุฏฐานสัมปทา^{๑๙}

พระพุทธเจ้าไม่เคยประณามความร่ำรวยการประกอบอาชีพต่างๆ จึงควรมีความ
ขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงาน และการประกอบอาชีพที่สุจริต ผักผ่อนให้ตนเองมีความ
ชำนาญการและรู้จริงในการงานที่เราทำนั้นพร้อมทั้งตรวจตราหาวิธีการที่เหมาะสมที่ดีจัดการ และ
ดำเนินการให้ได้ผลดี อุฏฐานสัมปทาจึง จัดเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งว่าด้วยการถึงพร้อมด้วย
ความหมั่นขยันเพียร ในการปฏิบัติหน้าที่ การงานและการประกอบอาชีพที่สุจริต ผักผ่อนให้มีความชำนาญ
ชำนาญและรู้จริง รู้จักใช้ปัญญาสอดส่องตรวจหาวิธีการที่เหมาะสมที่ดีจัดการและดำเนินการให้
ได้ผลดี การทำงานทุกอย่างจึงต้องอาศัยความขยัน ความบากบั่น และสิ่งที่สำคัญคือความอดทนต่อ
การงาน เพราะความอดทนเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเผชิญหน้าและต่อสู้กับอุปสรรคต่างๆ ด้วย
จิตใจไม่ย่อท้อ ท้อถอย หรือยอมแพ้

๒. อารักขสัมปทา คือ การถึงพร้อมด้วยการรักษา เป็นการรู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภค
ทรัพย์ที่ตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรมด้วยกำลังแรงงานของตนมิให้เป็นอันตราย
สูญเสียโดยมิใช่เหตุ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสในประเด็นนี้ว่า

กุลบุตรในโลกนี้มีโภคทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร เก็บรวบรวม
ด้วยน้ำพักน้ำแรง อาบเหงื่อต่างน้ำ ประกอบด้วยธรรม^{๒๐} ได้มาโดยธรรม^{๒๑} เขารักษา
คุ้มครองโภคทรัพย์นั้นด้วยคิดว่า ทำอย่างไร โภคทรัพย์เหล่านี้ของเรา จึงไม่ถูก

^{๑๘} อัง.อญฺ.ก. (ไทย) ๒๓/๕๕/๓๔๔-๓๔๘.

^{๑๙} อัง.อญฺ.ก. (ไทย) ๒๓/๕๔/๓๔๑.

^{๒๐} ประกอบด้วยธรรม ในที่นี้หมายถึงกุศลธรรม ๑๙ ประการ. อัง.ต.ก.ก. (บาลี) ๒/๑๔/๑๙๓.

^{๒๑} ได้มาโดยธรรม ในที่นี้หมายถึง โภคทรัพย์ที่บุคคลดำรงอยู่ในกุศลกรรมบถ ๑๙ แล้วได้มา.
อัง.จตุก.อ. (บาลี) ๒/๖๑/๓๕๓.

พระราชาริบ โจรไม่ลัก ไฟไม่ไหม้ น้ำไม่พัดไป ทายาทผู้ไม่เป็นที่รักไม่ลักไป นี้เรียกว่า
อารักขสัมปทา^{๒๒}

หลักดังกล่าวนี้เป็นการรู้จักรักษาทรัพย์ที่ได้มาแล้วให้คงอยู่ เพื่อจะได้ใช้ประโยชน์ในคราว
จำเป็น เพราะคนบางคนหาทรัพย์ได้ แต่ไม่รู้รักษาได้มาเท่าไรใช้หมดไป ก็ไม่มีวันจะตั้งหลักปักฐาน
ได้ การประกอบอาชีพนอกจากมีหลักฉันทะคือความขยันหมั่นเพียรในการจัดการดูแลกิจการของตน
แล้ว ยังต้องรู้จักรักษาทรัพย์ที่ได้มาไม่ให้พินิจไปด้วยภัยต่างๆ เช่น โจรภัย เป็นต้น ในยุคนี้นอกจาก
จะต้องคิดถึงเรื่องความปลอดภัยของทรัพย์สินที่หามาได้ เราอาจจะต้องคิดถึงวิธีการที่ทำให้ทรัพย์ของ
เรารองเงยขึ้น ซึ่งพระองค์เน้นสอนให้เราใช้ปัญญาเป็นหลักในการคิด พิจารณา และคำนวณเสมอ
หากกล่าวในเชิงปฏิบัติแล้ว ก็อาจกล่าวได้ว่า อย่างแรกให้รู้จักใช้ทรัพย์ให้เป็นประโยชน์ในการ
ดำรงชีวิตอย่างถูกต้อง อย่างที่สองเป็นการเก็บออมรักษาทรัพย์ไว้เพื่อประโยชน์ในกาลข้างหน้า และ
อย่างที่สามคือการรู้จักประหยัดอย่างกระหน่ำกระแหม่ การเก็บเล็กผสมน้อยเพื่อเป็นทุนก้อนใหญ่
หากได้ทรัพย์มาหมดสิ้นไปโดยเปล่าประโยชน์ นอกจากนั้นก็ไมควรถือเอาทรัพย์หมดสิ้นไปโดยเปล่า
ประโยชน์

๓. กัลยาณมิตตา เป็นการรู้จักคบเพื่อนฝูงที่ดีงามเพราะเพื่อนมีส่วนอย่างสำคัญในการ
สร้างหรือทำลายฐานะ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสในประเด็นนี้ว่า

กุลบุตรในโลกนี้วางตัวเหมาะสม เจริญ สนทนากับคนในหมู่บ้านหรือในนิคม
ที่ตนอาศัยอยู่ จะเป็นคหบดี บุตรคหบดี คนหนุ่มผู้เคร่งศีล หรือคนแก่ผู้เคร่งศีลก็ตาม
ผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ถึงพร้อมด้วยศีล ถึงพร้อมด้วยจาคะ และถึงพร้อมด้วยปัญญา
คอยศึกษาสัทธาสัมปทาของท่านผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธาตามสมควร คอยศึกษาศีล
สัมปทาของท่านผู้ถึงพร้อมด้วยศีลตามสมควร คอยศึกษาจาคะสัมปทาของท่านผู้ถึง
พร้อมด้วยจาคะตามสมควร และคอยศึกษาปัญญาสัมปทาของท่านผู้ถึงพร้อมด้วย
ปัญญาตามสมควร นี้เรียกว่า กัลยาณมิตตตา^{๒๓}

กัลยาณมิตตาก็คือคนที่มีลักษณะในการทำงานเป็นไปเพื่อเกื้อกูลประโยชน์ให้แก่
ส่วนรวมมากกว่าจะทำอะไรเพื่อตัวเองเพียงอย่างเดียว คนประเภทนี้มักจะชอบช่วยเหลือผู้อื่น ในขณะที่
ทำงานของตนก็ใส่ใจดูแลเต็มความสามารถและมักไม่มีปัญหาเกี่ยวกับเพื่อนร่วมงาน เจ้านาย หรือลูกน้อง
ใครมาร่วมงานทำงานด้วย งานนั้นก็มักสำเร็จและไม่มีปัญหามากนัก หากจะมีปัญหาก็จะรีบพากัน
แก้ไข คนแบบนี้เป็นคนที่เราต้องคบหาและให้ความจริงในการทำงานด้วยให้มากที่สุด ส่วนเพื่อน
ร่วมงานอีกประเภทที่ควรมีไว้บ้างก็คือ เพื่อนร่วมงานแบบพันธมิตร คนประเภทนี้ถ้ามีผลประโยชน์ใน

^{๒๒} อัง.อรรถก. (ไทย) ๒๓/๕๔/๓๔๑.

^{๒๓} อัง.อรรถก. (ไทย) ๒๓/๕๔/๓๔๑.

งานนั้นก็จะมาร่วมด้วย แต่ถ้าตนเองไม่มีผลประโยชน์ก็จะไม่เข้ามายุ่ง รวมถึงแสดงน้ำใจว่าจะช่วยเหลือ อย่างไรก็ตามเพื่อนร่วมงานประเภทนี้ก็เป็นต้องคบหาไว้บ้าง เพราะอาจเป็นประโยชน์กับเราเองในบางกรณีที่ต้องร่วมงานกัน เช่น อาจต้องอาศัยรถราไปทำงานด้วย หรือมีการแลกเปลี่ยนหน้าที่ที่ต่างคนต่างก็ได้รับประโยชน์ แต่ก็ไม่ควรจริงจังมากนักในเรื่องส่วนตัว เพื่อนร่วมงานประเภทสุดท้ายที่ไม่ควรยุ่งเกี่ยวกับเลย ก็คือ “ปาปมิตร” คนประเภทนี้โดยพื้นฐานแล้วมักขี้เกียจทำงาน ชอบที่จะมาสายและกลับก่อน ไม่ค่อยรับผิดชอบงาน ทำงานแล้วมักมีปัญหาเกิดขึ้นอยู่เรื่อยไปในเนื้องาน และไม่ค่อยชอบที่จะลงมือแก้ไข เอาแต่โทษคนอื่น นอกจากนั้นความประพฤตส่วนตัวก็มักจะเป็นไปในทางที่ไม่ดี ชอบผิดศีลธรรมบ่อยๆ เช่น เมื่อเลิกงานก็ชอบชวนไปดื่มเหล้า เล่นการพนัน เที่ยวกลางคืน รักการสังสรรค์ รักงานเลี้ยงเป็นที่สุด เพื่อนประเภทนี้ไม่ควรร่วมงานด้วย และควรยุ่งเกี่ยวเท่าที่จำเป็นจริงๆ เท่านั้น

๔. สมชีวิตา คือ มีการรู้จักวางแผนในการใช้จ่ายแต่ละอย่างไม่ให้รายจ่ายมากกว่ารายรับ เป็นอยู่อย่างพอดีและเพียงพอไม่ให้ฝืดเคืองเกินไปและไม่ฟุ่มเฟือย ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสในประเด็นนี้ว่า

กุลบุตรในโลกนี้รู้ทางเจริญแห่งโภคทรัพย์และทางเสื่อมโภคทรัพย์แล้วเลี้ยงชีพแต่พอเหมาะ ไม่ให้ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ให้ฝืดเคืองนักด้วยคิดว่า ด้วยการใช้จ่ายอย่างนี้ รายรับของเราจักเกินรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักไม่เกินรายรับ เปรียบเหมือนคนชั่งของ หรือลูกลมมือของคนชั่งของ ยกตราชั่งขึ้นดูก็รู้ว่า ต้องลดลงเท่านี้ หรือเพิ่มขึ้นเท่านี้ ฉันทใด กุลบุตรก็ฉันทนั้นเหมือนกัน รู้ทางเจริญแห่งโภคทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์แล้วเลี้ยงชีพแต่พอเหมาะ ไม่ให้ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ให้ฝืดเคืองนักด้วยคิดว่า ด้วยการใช้จ่ายอย่างนี้ รายรับของเราจักเกินรายจ่ายและรายจ่ายของเราจักไม่เกินรายรับ ถ้ากุลบุตรผู้นี้ใช้จ่ายโภคทรัพย์เหมือนคนกินผลมะเดื่อ^{๒๔} ถ้ากุลบุตรนี้มีรายรับมาก แต่เลี้ยงชีพอย่างฝืดเคือง ก็จะมีผู้กล่าวหาเขาได้ว่า กุลบุตรผู้นี้จักตายอย่างไม่สมฐานะ แต่เพราะกุลบุตรนี้รู้ทางเจริญแห่งโภคทรัพย์และทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์แล้วเลี้ยงชีพแต่พอเหมาะ ไม่ให้ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ให้ฝืดเคืองนักด้วยคิดว่า ด้วยการใช้จ่ายอย่างนี้ รายรับของเราจักเกินรายจ่ายและรายจ่ายของเราจักไม่เกินรายรับ นี้เรียกว่าสมชีวิตา^{๒๕}

การจะทำได้เช่นนี้ต้องมีการวางแผนทางการเงินที่ดี คือต้องรู้ว่าตัวเองมีทรัพย์อยู่เท่าไร ต้องมีการใช้จ่ายอะไรบ้างในแต่ละวันและจะสามารถหากเงินมาได้อีกเท่าไร ก็คือการรู้จักทำบัญชี

^{๒๔} หมายถึงคนที่ต้องการกินผลมะเดื่อ เขย่าต้นมะเดื่อให้ผลสุกๆ ร่วงลงมาจำนวนมาก แต่แล้วเขาก็กลับหยิบมากินเพียงบางผลเท่านั้น. อภ.อภุจก.อ. (บาลี) ๓/๕๔/๒๖๖.

^{๒๕} อภ.อภุจก. (ไทย) ๒๓/๕๔/๓๔๑-๓๔๒.

รายจ่ายเพื่อให้เกิดความชัดเจนในระเบียบขั้นตอนของรายรับและรายจ่าย นอกจากนี้เราต้องประเมินสินทรัพย์ที่มีอยู่ด้วยไม่ว่าจะเป็นสินทรัพย์ที่มีอยู่ในรูปของเงินสด รถ บ้าน หรือที่ดิน ฯลฯ รวมถึงภาระหนี้สิน ทั้งระยะสั้น และระยะยาว เพื่อนำไปประมาณการและวางแผนทางการเงินในขั้นต่อไป เป็นการรู้จักครองชีพตามสมควรแก่ฐานะไม่ให้ฟุ่มเฟือยเกินไป ไม่ให้ฝืดเคืองเกินไป มีความเป็นอยู่อย่างเหมาะสม คือ รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่ายเลี้ยงชีวิตแต่พอดี มิให้ฝืดเคืองหรือฟุ่มเฟือย ให้รายได้เหนือรายจ่าย มีประหยัดเก็บไว้ ไม่ฟุ่มเฟือยสุรุ่ยสุร่ายเกินไป และไม่ฝืดเคืองจนเกินไป จนต้องกินอยู่แร้นแค้น ปล่อยร่างกายให้ได้รับทุกข์ เจ็บไข้ได้ป่วย หรือไม่บำรุงรักษาบิดามารดา ปล่อยให้ได้รับความทุกข์ อย่างนี้ถือว่าเป็นคนไม่ดีอย่างยิ่ง

นอกจากคุณสมบัติที่นักประกอบการควรจะมีไว้ ดังที่ผู้วิจัยกล่าวข้างต้นมาแล้วนั้น สิ่งที่จะต้องตระหนักถึงคือการไม่ข้องกับทางแห่งความเสื่อมหรือหลักอบายมุข อันเป็นการป้องกันโรคทรัพย์ที่เราได้มานั้นเกิดความเสื่อมไป กล่าวคือ

ผู้ประกอบการจะต้องละเว้นจากการอบายมุข คือ ช่องทางแห่งความเสื่อมทางที่จะนำไปสู่ความพินาศหรือทางเสื่อมแห่งโรคทรัพย์ เมื่อแสวงหาโรคทรัพย์มาได้แล้วต้องรู้จักเก็บรู้จักใช้ ไม่ฟุ่มเฟือย ใช้แต่สิ่งจำเป็นและมีประโยชน์ ถ้าไม่ละเว้นจากอบายมุข คือ นำโรคทรัพย์ที่หาได้ไปใช้ในทางอบายมุข ทรัพย์สินที่หามาได้จะสิ้นเปลืองมาก และไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและครอบครัว รวมถึงเครื่องญาติทำให้หมดเนื้อหมดตัว ไม่มีใครเชื่อถืออีกต่อไป พระพุทธเจ้าจึงทรงแนะนำให้ผู้ครองเรือนละเว้นจากอบายมุข ซึ่งเป็นเหตุให้โรคทรัพย์ที่หามาได้ประสบกับความหายนะ พร้อมทั้งโทษภัยต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นกับการเกี่ยวข้องกัอบายมุขเหล่านั้น ซึ่งหลักในการประพฤติโดยการเว้นจากอบายมุขมี ๖ ประการ ได้แก่

๑. ตัมน้ำเมา ย่อมก่อให้เกิดการเสียทรัพย์ ทำให้เกิดการทะเลาะวิวาท ทำให้เกิดโรค ทำให้เสียชื่อเสียงต้องถูกติเตียน ทำให้เป็นคนไม่รู้จักราย และเป็นการบั่นทอนกำลังปัญญาเพราะฉะนั้นของมีนเมาที่มีโทษต่อร่างกายการดื่มน้ำเมาต่างๆ จึงเป็นทางเสื่อมแห่งโรคทรัพย์ และทำลายระบบต่างๆ ของร่างกาย

๒. เทียวกลางคืน หมายถึง การชอกซอนไปเที่ยวตามตรอกซอยต่างๆ ในเวลากลางคืนเสมอ ๆ นอกจากสูญเสียทรัพย์เพราะความสนุกแล้ว ยังมีภัยจากโจรผู้ร้าย หรือสัตว์มีพิษได้อีก โทษของการเที่ยวกลางคืนนี้เอง คือ ย่อมได้ชื่อว่าไม่รักษาตัว ได้ชื่อว่าไม่รักลูกเมีย ได้ชื่อว่าไม่รักษาทรัพย์สมบัติ ย่อมได้ชื่อว่าเป็นที่ระแวงของคนทั้งหลาย มักถูกใส่ความ และได้รับความลำบากจากเรื่องเดือดร้อนต่างๆ

๓. เทียวดูการละเล่น หมายถึง การเอาแต่สนใจแต่ในเรื่องการละเล่นต่างๆ คอยติดตามข่าวคราวว่ามีอะไรที่ไหน แล้วคอยแต่ติดตามไปดูมหรสพที่ชอบเป็นประจำ การทุ่มเทเอาใจใส่แต่เรื่อง การเที่ยวดูมหรสพอยู่เสมอๆ ทำให้เสียทรัพย์ เสียงาน เสียสุขภาพ เป็นต้น

๔. เล่นการพนัน การเล่นการพนันต้องใช้ทรัพย์สินพนัน ถ้าแพ้ก็สูญเสียทรัพย์สิน แม้ชนะได้ทรัพย์สินมาง่าย ๆ ก็นำไปใช้จ่ายโดยง่ายเหมือนกัน หรือไม่ก็เป็นตัวกระตุ้นให้เล่น การพนันมากยิ่งขึ้นทำให้เสียทรัพย์สินและหมดตัวได้ ถ้ามีแต่ติดเล่นการพนันก็ทำให้อาชีพเสียหายได้ ดังนั้นการเล่นการพนันจึงเป็นทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์และมีโทษคือ เมื่อชนะย่อมก่อเวร เมื่อแพ้ย่อมเสียดายทรัพย์สินที่เสียไป ทำให้ทรัพย์สินสูญสิ้นไปโดยเร็ว ไม่มีใครเชื่อถือถ้อยคำ ไม่มีใครประสงค์จะแต่งงานด้วย และเป็นที่ถูกดูหมิ่นของเพื่อนฝูง ญาติพี่น้อง

๕. คบคนชั่วเป็นมิตร คนชั่วหรือคนพาล คือคนที่มักคิดในทางที่ชั่วหรือประพฤติทุจริต การคบหาสมาคมกับคนชั่ว คนชั่วย่อมชักนำไปในทางที่ชั่วในลักษณะต่างๆ ทำให้เรากลายเป็นคนชั่วไปได้ โทษของการคบคนชั่วเป็นมิตร คือ นำให้เป็นนักเลงการพนัน นำให้เป็นนักเลงหญิงเจ้าชู้ นำให้เป็นนักเลงเหล้า และนำให้เป็นคนโกง หลอกลวงเขาซึ่งหน้า เป็นต้น การคบคนชั่วย่อมไม่เจริญ มีแต่ทางเสื่อมฝ่ายเดียว รวมทั้งการเสียทรัพย์ได้ด้วย

๖. เกียจคร้านการงาน การเกียจคร้านประกอบการทำงานทำให้การงานเสียหาย ทำให้ขาดแคลนโภคทรัพย์จนถึงกับเป็นหนี้สินได้จึงทำให้ชีวิตขาดความสุข ที่พึงจะมีได้สำหรับผู้ครองเรือน ผู้เกียจคร้านเวลาทำงานมักอ้านโน้นอ้านนี้ เช่น อ้าว่า หนาวนัก ร้อนนัก หิวนัก หรือยังเข้าอยู่ เป็นต้น ผู้เกียจคร้านมักผัดเพี้ยนการทำงานอยู่เสมอทำให้เสียประโยชน์จากการละทิ้งการงาน ส่วนผู้ที่เอาใจใส่ต่อการทำงานจะไม่สนใจว่าอากาศร้อนหรือหนาวไม่ผัดเพี้ยนการทำงาน ผู้นั้นย่อมไม่เสื่อมจากประโยชน์และความสุข ส่วนผู้ที่เกียจคร้านการทำงานมีโทษ ๖ คือ มักอ้าว่าหนาวนัก ร้อนนัก เวลานี้เย็นแล้ว เวลานี้ยังเข้าอยู่ หิวนัก และกระหายนัก เป็นต้น แล้วไม่ทำงาน ดังนั้น ผู้หวังความเจริญด้วยโภคทรัพย์ พึงเว้นเหตุเครื่องฉิบหาย ๖ ประการนี้เสีย เพราะเป็นเครื่องปิดความเจริญของตนในภายหน้า มีลาภและยศ เป็นต้น ^{๒๖}

ดังนั้น เกี่ยวกับคุณสมบัติการประกอบการหรือการทำงานจะต้องประกอบไปด้วยหลักทฤษฎีธรรมมีกัตถประโยชน์ ซึ่งหลักธรรมชุดนี้เป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชีวิตให้เกิดความสถาพรและมั่นคง โดยจะต้องประพฤติตามหลักธรรมดังกล่าวให้ครบ ทั้ง ๔ ประการ กล่าวคือ ๑) อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่นเพียร ๒) อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา ๓) กัลยาณมิตตา การคบเพื่อนที่ดีมีคุณธรรม และ ๔) สมชีวิตา การดำรงชีพของตนพอเหมาะตามสมควรแก่ชีวิต หลักการทั้ง ๔ ประการนี้ เรียกสั้นๆ ได้ว่า “ขยันหา รักษาดี มีกัลยาณมิตร ใช้ชีวิตแบบพอเพียง” และจะหลีกเลี่ยงจากอบายมุขทั้ง ๖ ได้แก่ ๑) เว้นจากการดื่มน้ำเมา ๒) เว้นจากการเที่ยวกลางคืน ๓) เว้นจากการเที่ยวดูการละเล่น ๔) เว้นจากการเล่นการพนัน ๕) เว้นจากการคบคนชั่วเป็นมิตร และ ๖) เว้นจากการเกียจคร้าน

^{๒๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๗๘-๑๘๕/๘๐-๘๓.

๒. หลักการสร้างโอกาสในประกอบธุรกิจ

พระพุทธศาสนามีหลักธรรมสำหรับผู้ที่ต้องการแสวงหาการลงทุนเพื่อเป็นนักลงทุนที่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่เลือกประกอบกิจการในการเป็นพ่อค้า แม่ค้า ต้องยึดหลักธรรม ๓ ประการ คือ

๑. ดุสสินค้าเป็น สามารถคำนวณราคา กะต้นทุน และเก็งกำไรได้แม่นยำ
๒. จัดเจนธุรกิจ หมายถึง ฉลาดรู้แหล่งซื้อขายสินค้า รวมถึงรู้ความเคลื่อนไหว ความต้องการของตลาด สามารถวิเคราะห์ในการจัดซื้อจัดจำหน่าย รู้ใจและรู้จักเอาใจลูกค้า
๓. พร้อมด้วยแหล่งทุนเป็นที่อาศัย เป็นผู้ที่น่าเชื่อถือไว้วางใจในหมู่แหล่งทุนใหญ่ๆ หาเงินมาลงทุนหรือดำเนินกิจกรรมการได้ง่าย^{๒๗}

ดังนั้น การประกอบอาชีพต่างๆ โดยเฉพาะอย่างนักธุรกิจจึงจำเป็นต้องมีหลักการทั้ง ๓ ประการ ดังกล่าวข้างต้น คือ ๑) การรู้จักดูสินค้า ว่าสินค้าประเภทหรือชนิดใด แปรนด์ใดมีคุณภาพเหมาะสมสำหรับความต้องการของลูกค้า ๒) การจัดเจนในธุรกิจ คือ มีความฉลาดในด้านต่างๆ เช่น การกำหนดราคาสินค้า ราคาต้นทุน ราคาของวัตถุ เป็นต้น และ ๓) มีความพร้อมทางด้านแหล่งทุน คือ หาเงินทุนให้เพียงพอ และอื่น ๆ เป็นต้น

๓. หลักการประกอบสัมมาชีพ

ในทางพระพุทธศาสนาต้องคำนึงถึงศีลธรรมในการประกอบอาชีพ คือสิ่งที่มีพิษ มีโรค อันเป็นอันตรายต่อผู้บริโภคนั้นเป็นอันตรายต่อผู้บริโภค ให้ประกอบอาชีพโดยถูกต้องตามทำนองคลองธรรม เป็นสัมมาชีพซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงสอนการประกอบอาชีพ โดยให้เว้นจากการค้าขายที่ผิดหรือไม่ชอบธรรม ที่เรียกว่า ธุรกิจมิถฉวณิชา หรืออภณียฉวณิชา มี ๕ ประการ คือ

๑. การค้าขายศัสตราวุธ หมายถึง การสร้างหรือใช้ให้สร้างอาวุธ แล้วขายอาวุธนั้น เช่น หอก ดาบ ปืน และเครื่องประหัตถ์ประหารทั้งปลายทั้งปวง เป็นต้น
๒. การค้าขายสัตว์ หมายถึง การค้าขายมนุษย์ทำให้หมดอิสรภาพ
๓. การค้าขายเนื้อ หมายถึง การค้าขายสัตว์ที่ยังมีชีวิต สำหรับฆ่าเพื่อเป็นอาหาร โดยการคร่าชีวิตผู้อื่นเพื่อบำรุงบำเรอชีวิตตน
๔. การค้าขายของมีนเมา การค้าขายน้ำเมา รวมถึงยาเสพติด สารเสพติดให้โทษประเภทต่าง ๆ อันเป็นสาเหตุให้ผู้อื่น หรือผู้เสพอยู่ในสภาพที่ขาดสติสัมปชัญญะ เกิดความประมาทเลินเล่อ
๕. การค้าขายยาพิษ หมายถึง การประกอบค้าขายยาพิษ ต่างๆ^{๒๘}

ดังนั้น การค้าขายและการผลิตสิ่งที่มีขอบดังกล่าวมานี้ ในแง่หนึ่งถือว่าเป็นตัวทำลายระบบเศรษฐกิจของสังคมโลกอย่างมหาศาล อันเป็นตัวแปรที่นำไปสู่การทำลายชีวิตมนุษย์ สัตว์

^{๒๗} อัง.ตักก. (ไทย) ๒๐/๒๐/๑๖๓-๑๖๔.

^{๒๘} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๗/๒๘๕.

ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะเห็นได้จากผลกระทบและการค้าขายสิ่งที่มีขอบหรือสิ่งที่เป็นบ่อนทำลายศีลธรรมที่เราประสบในอดีต เช่น สงคราม การประหัตถ์ประหาร การทำลายล้างกัน ปัญหาโสเภณีเด็ก และปัญหายาเสพติดที่โยงใยไปสู่ปัญหาอื่นๆ ของสังคม

๔. หลักการจัดการธุรกิจ

การลงทุนทำธุรกิจหรือลงทุนเพื่อแสวงหาทรัพย์ย่อมมีผลอยู่ ๓ ประการ คือ ได้กำไร ขาดทุน และเท่าทุน ซึ่งในพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงสมุฏฐานที่ทำให้บุคคลผู้ประกอบธุรกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการค้าขาย ขาดทุนหรือได้กำไรอย่างน่าสนใจ ว่า

นักค้าขาย ๔ ประเภทที่เขาไปบอกนักบวชว่าจะอุปถัมภ์บำรุงพวกที่หนึ่ง พุดแล้วไม่ทำตามทีพุด พวกที่สองพุดแล้วทำบ้าง ไม่ทำบ้าง ไม่เอาใจใส่ พวกที่สาม พุดแล้วตามที่พุด พวกที่สี่ พุดแล้วทำดีกว่าที่พุด ย่อมมีผลต่างๆ กัน คือ พ่อค้าที่พุดอย่างใด ไม่ทำอย่างที่พุด เป็นเหตุให้ขาดทุน พ่อค้าที่พุดว่าจะให้สิ่งใด แต่ให้สิ่งที่ต่างจากที่พุดไว้ เป็นเหตุให้ไม่ได้กำไร พ่อค้าที่พุดอย่างใด ทำอย่างนั้น เป็นเหตุให้ได้กำไรตามที่หวังไว้ ส่วนพ่อค้าที่พุดอย่างใดทำยิ่งกว่าที่พุดไว้เป็นเหตุให้ได้กำไร ยิ่งกว่าหวังไว้^{๒๙}

การหวังผลกำไรถือว่าเป็นวัตถุประสงค์หลักของการประกอบธุรกิจ ทั้งนี้การลงทุนหรือผู้ที่หวังจะเป็นนักประกอบการที่หวังผลกำไรต้องมีหลักการจัดการธุรกิจ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า

๑. เวลาเช้า ตั้งใจจัดแจงการงานดี กล่าวคือ ไม่เป็นคนนอนตื่นสาย ไม่เห็นแก่การนอนมากเกินไปจนเหตุให้อาชีพการงานเสียหาย

๒. เวลาเที่ยง ตั้งใจจัดแจงการงานดี กล่าวคือ ต้องหมั่นดูแลเอาใจใส่กิจการงานของตน ไม่ทิ้งธุระหน้าที่ตนรับผิดชอบอยู่

๓. เวลาเย็น ตั้งใจจัดแจงการงานดี กล่าวคือ เมื่อเสร็จสิ้นภารกิจในแต่ละวัน แล้วต้องคอยตรวจตราดูแลความเรียบร้อย เพื่อให้รู้ว่าสิ่งใดควรปรับแก้ไข ถูกต้องมีประสิทธิภาพหรือไม่อย่างไร เพื่อจะได้จัดการอย่างถูกต้องเหมาะสมต่อไป^{๓๐}

ดังนั้น หลักการจัดการธุรกิจ ในทางพระพุทธศาสนา ตระหนักถึงความซื่อสัตย์เป็นสำคัญ กล่าวคือ มีความซื่อสัตย์ต่อลูกค้า เพราะจะเป็นที่นำเชื่อถือของลูกค้าได้อย่างยาวนาน แม้จะได้กำไรเพียงแต่น้อยบ่อยๆ เข้าย่อมใหญ่โตมากมายได้ ดังภาษิตไทยว่า “ซื่อกินไม่หมด คดกินไม่นาน” และหากหวังในผลกำไร ในการประกอบอาชีพ ก็ควรมีความขยันหมั่นเพียร เมื่อถึงเวลางานในเวลาเช้า เที่ยง และเย็น ก็ควรมีความตั้งใจในการจัดแจงการงานของเราให้ดีที่สุด และสม่ำเสมอ

^{๒๙} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๙/๑๒๔.

^{๓๐} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๑๙/๑๖๒.

๕. ความสำเร็จในการลงทุนประกอบธุรกิจ

การเริ่มต้นลงทุนในการประกอบธุรกิจ ย่อมสามารถทำได้หลายแนวทาง แต่การดำเนินงานโดยทำให้ธุรกิจอยู่รอดได้ท่ามกลางการแข่งขันที่รุนแรง ผู้ประกอบการจะต้องเป็นบุคคลที่มีความสามารถและประกอบด้วยหลักธรรม คือ อิทธิบาท ๔

อิทธิ แปลว่า ความสำเร็จ ดังปรากฏดังนี้ “คำว่า อิทธิ มีอธิบายว่า ความสำเร็จ ความสำเร็จด้วยดี กิริยาที่สำเร็จ กิริยาที่สำเร็จด้วยดี ความได้ ความได้เฉพาะ ความถึง ความถึงด้วยดี ความถูกต้อง การทำให้แจ้ง ความเข้าถึงธรรมเหล่านั้น”^{๓๑} ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ได้ให้ความหมายของ อิทธิบาทเพิ่มเติมว่า คำว่า อิทธิบาท ได้แก่ กองจิตและ จิตสิกขิที่เหลืออันเป็นบาท เพราะอรรถว่าเป็นที่ตั้งพำนักแห่งฉันทสมาธิ และปะธานสังขารอันสัมปยุตด้วยอภิญญาจิตซึ่งถึงอันนับว่าฤทธิ์เพราะอรรถว่าสำเร็จ โดยบรรยายว่าความสำเร็จ หรือโดยบรรยายนี้ว่า เป็นเครื่องสำเร็จแห่งสัตว์คือเป็นเครื่องรุ่งเรืองเจริญงอกงามแห่งปวงสัตว์^{๓๒}

อิทธิบาท คือ หนทางที่นำไปสู่การลงทุนของผู้ประกอบการสำเร็จและบรรลุเป้าหมาย ๔ ประการ ดังต่อไปนี้

๑. ฉันทะ ความพึงพอใจในการทำงาน กล่าวคือ เป็นความต้องการในการทำงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการทำงานให้ประสบความสำเร็จและมีความสุข กล่าวคือมีใจรักต่อการกระทำนั้นโดยอยากให้งานที่ตนกระทำอยู่บรรลุเป้าหมาย ดังที่ พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ **ฐิตญาโณ**) กล่าวถึงฉันทะไว้ว่า

ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น ใ้บุคคลปลุกฝังความพอใจในการศึกษาเล่าเรียน ในหน้าที่การงาน ในงานอาชีพ ในการประพฤติปฏิบัติความดีทั้งหลาย แม้ว่าจะไม่เคยมีความพอใจมาก่อน แต่ก็ให้ใช้ปัญญาพิจารณาให้เห็นประโยชน์ของเรื่องเหล่านั้น แล้วปลุกฝังความพอใจให้บังเกิดขึ้น คนเรานั้นไม่ว่าจะทำอะไรก็ตาม ถ้าเริ่มต้นที่จะทำงานนั้นๆ ให้สำเร็จไปได้ ฉันทะ ความพอใจ คือบันไดขั้นแรกที่จะนำพาคนไปสู่ความสำเร็จในเรื่องนั้นๆ^{๓๓}

จึงกล่าวได้ว่า ฉันทะ คือ ความต้องการที่จะทำและมีใฝ่ใจรักที่จะทำสิ่งนั้นๆ อยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดีๆ ยิ่งขึ้นไปอีก

^{๓๑} อภ.สง. (ไทย) ๓๔/๔๓๔/๓๔๓.

^{๓๒} พระพุทธโฆสเถระ, **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**, (แปลและเรียบเรียงโดยสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), (กรุงเทพมหานคร: ประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๒๖๑.

^{๓๓} พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ **ฐิตญาโณ**), **ธรรมปริทรรค**, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๕๔.

๒. วิริยะ ความเพียรพยายามในการทำงาน กล่าวคือ ความเพียรพยายามซึ่งเป็นความเพียรทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ มุทะลุสุดต้นในการงาน อุตสาหะทำอย่างเต็มกำลัง ไม่ย่อหย่อน ไม่ย่อท้อ ไม่ทอดทิ้ง ไม่ทิ้งงาน และยิ่งหมายถึงความวิริยะากล้า ตามหมั่นประกอบในการทำงานกับสิ่งที่ตนทำให้สำเร็จ ทำการงานได้อย่างสม่ำเสมอเนื่องจนกว่าการงานนั้นจะสำเร็จไปตามเป้าประสงค์ ตามมโนหวัง ดังที่ พุทธทาสภิกขุ กล่าวถึงวิริยะไว้ว่า

ความพากเพียร กล่าวหาญบากบั่น คำว่า ความเพียรนี้มีชื่อมาก ควรรู้จักไว้
วิริยะ แปลว่า ความพากเพียร มีความหมายเป็นความกล้าหาญ ความเข้มแข็ง
วายเป็นความพยายาม อุตสาหะ แปลว่า ความไม่ยอมหยุด อุตสาหะ แปลว่า ความ
ไม่ถอยหลัง ประกมะ แปลว่า ก้าวไปข้างหน้า มีอีกเยอะเยอะ ล้วนแต่เป็นชื่อของ
ความเพียรทั้งนั้น แต่ในที่นี้เรียกว่า วิริยะ ได้ในประโยคที่ว่า “เกิดมาเป็นบุรุษก็ต้อง
พากเพียรไปจนกว่าวัตถุประสงค์ที่มุ่งหมายไว้จะสำเร็จ คือตายหรือสำเร็จ”^{๓๔}

จึงกล่าวได้ว่า วิริยะ คือความขยันหมั่นประกอบกับสิ่งนั้นด้วยความเพียรพยายาม บากบั่น
เข้มแข็ง อดทน และเอาธุระไม่ทอดทิ้งในการทำงานที่เราทำ

๓. จิตตะ คือ ความเอาใจใส่ในหน้าที่การงาน กล่าวคือ มีจิตใจฝักใฝ่จดจ่อกับการงานไม่
เผลอสติ ไม่ทอดทิ้งซึ่งธุระนั้นๆ มีสมาธิอยู่กับงานที่ทำ ทำด้วยความไม่ประมาทพลังเผลอ ไม่ทำสักแต่
ว่าทำ ดังคำว่า “เอาหูไปนา เอาตาไปไร่” ควรมีความใส่ใจดูแลอยู่ตลอดเวลา เช่น คนที่ปลูกดอกไม้ก็
คอยเอาใจใส่รดน้ำเพื่อให้ดอกไม้ได้เจริญเติบโตสวยงามไม่ปล่อยให้เหี่ยวเฉา นักเรียนก็ตั้งใจฟังจดจำ
ในสิ่งที่คุณครูสอน ฟังอย่างตั้งใจไม่มัวแต่คิดถึงเรื่องที่ไม่เป็นเรื่อง เป็นต้น ดังที่ พระธรรมวิสุทธิกวี
(พิจิตร ฐิตวณโณ) กล่าวถึงจิตตะไว้ว่า

ความใฝ่ใจ มีจิตจดจ่อ มีความตั้งใจจะทำงานนั้นจริงๆ ไม่ลืม บางคนทอดทิ้ง
งานจนลืมงานไปเลย แต่บางคนมีจิตจดจ่อจนฝันถึงงานนั้นอยู่ เพราะฉะนั้นเมื่อเรามี
มีจิตจดจ่อ มีจิตใฝ่ใจใฝ่ในงานนั้นอยู่ งานนั้นก็จะเสร็จไวขึ้น แม้จะค้างไปบ้างก็ไม่
นานจนเกินไป เพราะใจจะคอยเตือนอยู่เรื่อยๆ งานยังไม่เสร็จ จะต้องทำให้เสร็จ
เพราะมีคุณค่า”^{๓๕}

จึงกล่าวได้ว่า จิตตะ มุ่งหมายถึงการตั้งใจรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นๆ ด้วยความคิดเอา
ใจฝักใฝ่ไม่ปล่อยให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป

^{๓๔} พุทธทาสภิกขุ. **ขรวาสธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิธรรมทาน ไชยา, ๒๕๓๗), หน้า ๙๐.

^{๓๕} พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณโณ), **อุดมมงคลในพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๔๓.

๔. วิมังสา คือ การพิจารณาไตร่ตรอง หมั่นตรวจสอบ วางแผน และประเมินผลการทำงานที่กระทำ กล่าวคือ การพิจารณาไตร่ตรองด้วยเหตุผล ใช้ปัญญาคิดวิเคราะห์ จำแนก วิจัย หาวิธีการที่จะทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพและทำให้เกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้นไป ตรวจสอบข้อตกบกพร่อง รวมทั้งรู้จักทดลองให้ประจักษ์ โดยคุณธรรมข้อวิมังสาหมายถึงรวมเอาปัญญาด้วย เช่น หากเป็นนักเรียนก็ใช้ความรู้จากแหล่งข้อมูลต่างๆ ที่เราได้เรียนมาประยุกต์ใช้มาแก้ปัญหาที่วิฤติต่างๆ ที่เกิดเข้ากับตัวเองและผู้อื่น หากเป็นนักธุรกิจหรือผู้ประกอบการก็ใช้วิมังสาในการแก้ปัญหาที่ติดตันสายปลายเหตุถึงเหตุของปัญหาแล้วแก้ด้วยปัญญา ดังที่ พันเอก ปิ่น มุกกันต์ อธิบายวิมังสาไว้ว่า

วิมังสา หมายถึง การใช้ปัญญาประกอบการทำงาน ปัญญาที่ว่านี้ก็ได้แก่วิชาความรู้ และความรู้สำคัญที่จะนำออกใช้ก็คือความรู้เรื่องงานที่ตนทำนั่นเอง เริ่มแต่รู้จักงานที่ทำว่าเราทำอะไร มีขอบเขตแค่ไหน รู้จักผลได้ผลเสียของงาน รู้จักวิธีทำงานให้ได้ผลดี วิธีทุ่มแรงทุ่มเวลาและเพิ่มผลงาน การใช้ปัญญาพิจารณางานของตน^{๓๖}

จึงกล่าวได้ว่า วิมังสา คือ ความไตร่ตรองหรือทดลอง คือหมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบเหตุผลและตรวจสอบข้อหยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้นๆ มีการวางแผน วัตถุประสงค์ และคิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง

ดังนั้น เกี่ยวกับความสำเร็จในการลงทุนธุรกิจแล้ว กล่าวได้ว่า หลักอิทธิบาท ๔ มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่ผลักดันให้การประกอบการบรรลุผลหรือประสบความสำเร็จ กล่าวคือต้องมีครบทั้ง ๔ ประการ คือ ๑) ฉันทะ ความพอใจกับงานที่ทำอยู่ จริยอยู่การทำงานทุกอย่างไม่มีทางที่จะเราจะขึ้นชอบไปทั้งหมด แต่ถ้าพอใจที่จะทำให้ดี เป็นสิ่งแรกที่มนุษย์ต้องการและเป็นพื้นฐานของความสำเร็จ เช่น หากเรามีความศรัทธาและใจรัก สิ่งนี้ก็จะกลายเป็นพลังให้เราเดินไปหาความสำเร็จได้ ๒) วิริยะ คือ ความขยันหมั่นเพียรกับการงานที่มี คงไม่มีใครไหนที่ประสบความสำเร็จโดยปราศจากความเพียร เพราะวิริยะนั้นเป็นเครื่องมือที่จะนำไปสู่ความสำเร็จได้ ยิ่งขยันเท่าไร ผลตอบแทนที่จะได้รับมันก็มีมากเท่านั้น ไม่ย่อท้อกับปัญหาและอุปสรรคที่เข้ามา ๓) จิตตะ คือ ความเอาใจใส่รับผิดชอบกับงานที่ทำ จิตใจที่จดจ่อกับงานไม่ออกแวกหรือฟุ้งซ่าน จิตตะเป็นธรรมที่แสดงถึงสติและจิตใจที่รอบคอบและความรับผิดชอบที่ตามมา และ ๔) วิมังสา คือความใคร่ครวญและใช้ปัญญาตรวจสอบงาน สิ่งสุดท้ายในการทำงานคือการใช้ปัญญา เมื่อมีความรักในงานที่ทำ มีความขยันหมั่นเพียร มีสติรับผิดชอบการมีปัญญาคือการทบทวนตนเอง ตัวอย่างเช่น ทบทวนตัวเองว่าวันนี้

^{๓๖} พันเอก ปิ่น มุกกันต์, แนวสอนธรรมะ ตามหลักสูตรนักธรรมตรี, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่ มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๒๓๒.

เราทำอะไรบ้าง หรือประเมินผลการทำงานของเรา เป็นต้น เพราะฉะนั้นองค์ประกอบอภิปิธาต ๔ จึงเป็นปัจจัยผลักดันให้ผู้ประกอบการประสบความสำเร็จ

กล่าวโดยสรุป ประเด็นเกี่ยวกับ สองส่วนสำหรับการประกอบการลงทุนธุรกิจ แสดงให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญเกี่ยวกับการลงทุนเพื่อประโยชน์แก่การพัฒนาอาชีพและหน้าที่การงาน โดยการจัดสรรทรัพย์สินในส่วนนี้เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงตัวชี้วัดของการพัฒนาฐานะ ซึ่งการนำทรัพย์สินไปใช้ในการลงทุนตามเกณฑ์การจัดการบริหารทรัพย์สินตามหลักพุทธศาสนา คือ ๕๐ % เท่านั้น เหตุเพราะต้องเน้นถึงความปลอดภัยในการบริหารจัดการความเสี่ยงในการลงทุน

๒.๓.๓ ส่วนที่สี่สำหรับเก็บออม (๒๕%)

หลักการสำคัญที่ผู้วิจัยให้ความสำคัญคือ เหตุผลในการออมที่พระพุทธเจ้าได้วางแนวทางเอาไว้ว่าทรัพย์สินที่ได้มาควรออมไว้ ๒๕% เพื่ออะไร และเอาไปทำอะไรบ้าง ประเด็นข้อถามดังกล่าว นั้น นำพิจารณาว่า ใน ๒๕% ส่วนหนึ่งออมเก็บไว้ในยามจำเป็นและอีกส่วนหนึ่งออมเก็บไว้เพื่อเป็นมรดกให้กับลูกหลานเมื่อตนเองต้องสิ้นแก่ชีวิตไป ลูกหลานจักได้เอาทรัพย์สินส่วนนี้มาทำบุญอุทิศให้ กล่าวคือ ผู้ที่เป็นพ่อแม่ก็จะมอบทรัพย์สินส่วนที่เก็บไว้ในโอกาสอันควร ส่วนพ่อแม่เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วก็จักได้ทำบุญอุทิศไปให้

โภคทรัพย์ในส่วนสุดท้าย คือ การเก็บไว้ออมทรัพย์เพื่อใช้ในยามจำเป็น การออมควรมี ๒๕ % เพื่อรองรับความเสี่ยงเพราะความไม่แน่นอนของสังคมในโลกยุคปัจจุบัน รวมถึงปัจจัยอื่นๆ ซึ่งไม่สามารถคาดเดาได้ ซึ่งในฐานะองค์ความรู้ด้านพุทธศาสตร์ไม่ได้แสดงไว้ตรงๆ ว่าออมไว้อย่างไร ในสมัยพุทธกาลพบเห็นเพียงแค่ว่ามีการเก็บฝังไว้ในดิน เพื่อป้องกันอันตรายที่จะเกิดแก่ทรัพย์ เช่น ระวังมิให้โจรผู้ร้ายมาลักขโมยแย่งชิงไป การเก็บของมีค่าไว้ในบ้านต้องเก็บให้ปลอดภัยมิดชิด เป็นต้น โดยใช้ปัญญาเป็นตัวกำกับหรือตัวควบคุมในการออมทรัพย์ไว้ในที่ปลอดภัย ต้องรู้จักสิ่งที่เป็นอันตราย การเก็บรักษา รู้ว่าอะไรเป็นปัจจัยที่เสี่ยงที่สุดต่อเสวยความเสียหาย ในยุคปัจจุบันการเก็บออมก็ควรอยู่ในลักษณะของการเก็บรักษาโดยการฝากสถาบันการเงินบางแห่งไว้ เช่น ธนาคารพาณิชย์ สหกรณ์ ออมทรัพย์ การซื้อพันธบัตรรัฐบาล สลากออมสิน พันธบัตรออมทรัพย์ต่างๆ กองทุนรวม หรือซื้อหุ้นบริษัทที่มั่นคงถือไว้ เป็นต้น

ผู้วิจัยมองว่า ทรัพย์สินหรือเงินเป็นประดุจเหมือนเมล็ดพันธ์ที่สามารถเจริญเติบโตและออกผลได้ ซึ่งทั้งนี้ต้องอาศัยระยะเวลาเป็นตัวหล่อเลี้ยง ซึ่งการออมจะมีประสิทธิผลได้ก็ต่อเมื่อมีรายรับหรือมีรายได้ เช่น รายได้ต่อวัน รายได้ต่อเดือนหรือต่อปีมากกว่าสิ่งที่จะต้องจ่ายไป ทั้งนี้ก็อยู่ที่การประพฤติดน ไม่แสวงหาหรืออยากได้ในสิ่งที่เกินจำเป็น ฉะนั้นจึงต้องสร้างวินัยในการออมเงินไว้ และทำงานเป็นนิสัย แล้วเลือกเฟ้นหาดอกเบี่ยเงินฝากที่ดีที่สุด ดังที่ ธนาพล ภราดร ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการออมว่า เงินออมเป็นปัจจัยที่จะทำให้เป้าหมาย ซึ่งบุคคลกำหนดไว้ในอนาคตบรรลุจุดประสงค์ เช่น กำหนดเป้าหมายไว้ว่า จะต้องมียานเป็นของตนเอง ในอนาคตให้ได้ เงินออมจะเป็น

ปัจจัยสำคัญที่กำหนดให้เป้าหมายที่วางไว้นี้เป็นจริงขึ้นมาได้ นอกจากนี้เงินออมยังใช้สำหรับแก้ไข ปัญหาความเดือดร้อนทางการเงินที่อาจเกิดขึ้นอย่างคาดไม่ถึงของบุคคลได้ด้วย ดังนั้น บุคคลจึงควรมี การออมอย่างสม่ำเสมอในชีวิต^{๓๗}

แต่อย่างไรก็ดี ภาพที่เห็นในปัจจุบันมักจะพบว่า บุคคลมักจะขาดวินัยในการออม หรือไม่ มีการควบคุมตัวเอง ใช้ชีวิตไปตามกระแสสังคมเพื่อสนองตัณหา ไม่ได้สนองปัญญา ดังที่ พุทธทาส ภิกขุ ได้แสดงทัศนะต่อเรื่องนี้ไว้ว่า “มนุษย์ปัจจุบันมุ่งแสวงหาแต่สิ่งตอบสนองผัสสะที่เป็นสุข สนุกสนาน เอรีดอ้อย สิ่งเหล่านี้มักเป็นส่วนเกินยิ่งกว่าส่วนเกิน เป็นการแสวงหาที่ไม่มีวันจบสิ้นและ ลงเอยด้วยความทุกข์”^{๓๘} ข้อวิจารณ์ของพุทธทาสภิกขุ ดังกล่าวได้ช่วยให้เราเห็นความจริงในเรื่องนี้ว่า คนส่วนใหญ่ในโลกวัตถุนิยมมักแสวงหาสิ่งมาตอบสนองความต้องการทางผัสสะที่พุทธทาสภิกขุ กล่าว ว่าเป็นเรื่องการแสวงหาเพื่อสนองตัณหาทำให้มนุษย์เหล่านั้นพลาดเป้าหมายของความจริงในเรื่องการ บริโภค เพราะฉะนั้น เราจึงต้องมีวินัยในการออมเพื่อเป็นหลักสำหรับปฏิบัติ ดังนี้

วิธีการในการออมเงิน

๑. ควรจัดทำบัญชีรายรับ รายจ่าย เพื่อจะได้รู้ว่าเรามีเงินเหลือที่จะเก็บออมจำนวนเท่าไร
๒. เงินออมที่เราตั้งใจที่ออมควรนำไปฝากธนาคารหรือลงทุนให้ได้รับผลตอบแทนทันที
๓. รายได้ที่เกิดขึ้นจากเงินออม เช่น ดอกเบี้ยที่ได้รับ ควรนำไปลงทุนต่อ
๔. การเก็บรักษาเงินออมให้ปลอดภัยโดยการฝากสถาบันการเงินบางแห่งไว้ เช่น ธนาคาร พาณิชย์ สหกรณ์ออมทรัพย์ การซื้อพันธบัตรรัฐบาล สลากออมสิน พันธบัตรออมทรัพย์ต่างๆ ตั๋ว สัญญาใช้เงินของบริษัทเงินทุนที่มั่นคง การซื้อหน่วยลงทุน เป็นต้น^{๓๙}

เพราะฉะนั้น การออมทรัพย์ คือแบ่งทรัพย์ส่วนหนึ่งจากที่หามาได้เก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น หรือเพื่อสร้างอนาคตให้มีฐานะที่มั่นคง นอกจากนั้นยังได้รับความอุ่นใจว่า มีเงินออมสำรองไว้ใช้ใน วันเกษียณซึ่งเป็นวันที่ไม่มีรายได้ประจำ สุขภาพอาจเสื่อม หรือลูกหลานอาจจะดูแลไม่เต็มที่ ด้วยเหตุนี้ การออมเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของรากฐานทางการเงินที่ดีของชีวิต คนที่ไม่สนใจหรือเพิกเฉยต่อการ ออมตั้งแต่เนิ่นๆ ก็เท่ากับว่าปล่อยโอกาสในการสร้างความมั่นคงและความเจริญก้าวหน้าให้กับชีวิต

กล่าวโดยสรุป หลักโภควิภาค ที่ว่าด้วย “จตุตถถนุญ นิชาเปยย ได้แก่ แบ่งส่วนที่สี่ สำหรับ เก็บไว้ในคราวจำเป็นเร่งด่วน” จัดเป็นส่วนสำหรับนำทรัพย์ที่เราหามาได้โดยสุจริตมาเก็บออม เพื่อ เป็นประโยชน์ต่อการนำทรัพย์ที่เราเก็บออมนั้นมาใช้ในยามฉุกเฉินหรือเหตุการณ์ที่ไม่สามารถ

^{๓๗} ธนพล ภราดร, *ทำอย่างไรให้เงินทองงอกเงย*, (กรุงเทพมหานคร: วิง มีเดีย, ๒๕๕๒), หน้า ๒๐.

^{๓๘} พุทธทาสภิกขุ, *ตัวกู - ของกู*, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๗), หน้า ๑๐๐ - ๑๐๑.

^{๓๙} กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ, *คู่มืออบรมการวางแผนทางการเงิน*, แหล่งที่มา <http://www.personnel.nu.ac.th/home/images/data/file/new/advertise/๐๓/๐๒.pdf>, [๒๐ ม.ค. ๒๕๕๗].

คาดการณ์ล่วงหน้าอันจะพึงมีในอนาคต เช่น ภัยพิบัติต่างๆ เป็นต้น ในปัจจุบันรูปแบบการออมทรัพย์ อาจจะไปฝากธนาคาร ซื้อสลากออมสิน หรือซื้อพันธบัตร เป็นต้น

๒.๔ สรุป

จากการศึกษาโมควิภาค ๔ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ผลการศึกษาพบว่า โมควิภาค เป็นการบริหารจัดการทรัพย์สินที่ได้มาเพื่อความเจริญก้าวหน้าในชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีอย่างยั่งยืน ซึ่งจากการศึกษาวิเคราะห์ถึง ความสำคัญของโมควิภาค ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ใน ๒ ประเด็นหลัก คือ ๑) ประโยชน์ในปัจจุบัน ทำให้ชีวิตมีความสุข มีโรคภัยไข้เจ็บง่ายและบำรุงบุคคลที่ควรเลี้ยง รวมทั้งบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์แก่สังคม ในปัจจุบันสามารถตั้งตนเป็นหลักเป็นฐานที่มั่นคงได้ อีกทั้งมีกิจการหรือการทำงานที่เจริญเติบโตและยั่งยืน และ ๒) ประโยชน์ในอนาคต ทำให้มีชีวิตมีหลักประกันความอุ่นใจได้ในระดับหนึ่งว่าได้ทำหน้าที่ในการจัดทรัพย์สินไว้พร้อมแล้ว สามารถหวังความเจริญรุ่งเรืองในอนาคตและมีหลักประกันความมั่นคงของชีวิต

ประเด็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของหลักโมควิภาค ๔ พบว่า สามารถแบ่งออกได้เป็น ๔ ส่วน คือ ๑) ส่วนที่ ๑ สำหรับใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงครอบครัว เลี้ยงคนที่ควรบำรุงเลี้ยงและทำประโยชน์โดยการจัดแบ่งเงินส่วนนี้ไว้เพื่อใช้จ่ายภายในครอบครัว การเลี้ยงดูครอบครัว การเลี้ยงดูบุพพการี หรือบุคคลที่อยู่ในการดูแลของผู้ถือทรัพย์ เป็นส่วนที่เสริมสร้างคุณภาพหรือตอบสนองต่อความต้องการของชีวิต ๒) ส่วนที่ ๒ และส่วนที่ ๓ สำหรับการลงทุนประกอบกิจการ เป็นส่วนที่จัดแบ่งไว้เพื่อการทำธุรกิจการงาน เพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพ การจัดทรัพย์สินจาก ๔ ส่วนนำมาประกอบธุรกิจ ๒ ส่วนนั้นเพราะให้ความสำคัญว่าการลงทุนเพื่อประกอบธุรกิจการงาน จัดว่าเป็นการพัฒนาอาชีพให้ก้าวสู่ระดับที่สูงขึ้น ๓) ส่วนที่สี่ สำหรับเก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็นเร่งด่วน คือการจัดสรรทรัพย์ไว้เพื่อใช้ในคราวฉุกเฉินหรือเหตุการณ์ที่ไม่ได้คิดวางแผนไว้ล่วงหน้า เช่นการเจ็บไข้ได้ป่วยหรืออุบัติเหตุ เป็นต้น

บทที่ ๓

การประยุกต์ใช้โศกวิภาค ๔ ในสังคมปัจจุบัน

ในบทที่ ๓ นี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาวิเคราะห์การประยุกต์ใช้โศกวิภาค ๔ ในสังคมปัจจุบัน โดยจะสะท้อนถึงเหตุการณ์ตัวอย่างที่ปรากฏในพระคัมภีร์และสังคมปัจจุบัน รวมทั้งศึกษาถึงประโยชน์อันพึงจะมีจากการดำเนินชีวิตตามหลักโศกวิภาค ๔ ที่แบ่งตามส่วนของโศกวิภาค ประกอบไปด้วย ๑) ประโยชน์จากส่วนของทรัพย์ที่แบ่งไว้เพื่อมาเลี้ยงตนเอง ญาติมิตร สังคม ๒) ประโยชน์จากส่วนของทรัพย์ที่แบ่งไว้เพื่อมาลงทุน และ ๓) ประโยชน์จากส่วนของทรัพย์เกิดจากการออม มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๓.๑ กรณีตัวอย่างการประยุกต์ใช้โศกวิภาค ๔

หลักโศกวิภาค ๔ เป็นการแบ่งทรัพย์ในเชิงบริหารการจัดการ โดยแบ่งทรัพย์ที่หาได้มาออกเป็น ๔ ส่วนเท่ากัน คือ (๑) ส่วนที่กันเอาไว้สำหรับใช้จ่ายทั่วไปในชีวิต ๑ ส่วน (๒) ส่วนที่กันเอาไว้สำหรับใช้ลงทุนประกอบการ ๒ ส่วน และ (๓) ส่วนที่กันเอาไว้เพื่อเก็บหรือดอคอมเอาไว้สำหรับใช้จ่ายในคราวจำเป็นจริงๆ ๑ ส่วน ครั้นนำเอาหลักการของการแบ่งทรัพย์นี้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้ ดังต่อไปนี้

๓.๑.๑ ตัวอย่างการประยุกต์ใช้หลักโศกวิภาค ๔ ที่ปรากฏในพระคัมภีร์

โศกวิภาค ๔ เป็นหลักการที่กล่าวถึงทรัพย์ที่หามาได้แล้ว ซึ่งเปรียบเสมือนทางกลางน้ำ โดยที่บุคคลที่หาทรัพย์มาได้จะต้องรู้จักแบ่งทรัพย์ให้เหมาะสมตามหลักการจัดการบริหารจัดการทรัพย์ ตัวอย่างของจูห์นเตวาสิก ได้แบ่งทรัพย์ให้กับจูเซเศรชฐีซึ่งทรัพย์ที่เขาหามาได้แทนที่จะหมดไปกับแบ่งแต่กลับได้เพิ่ม ดังมีตัวอย่างว่า วันหนึ่งจูเซเศรชฐีเดินทางเข้าไปเฝ้าพระราชินี พบหญิงตายระหว่างทางจึงพูดว่า หากผู้ใดเก็บหญิงตัวนี้ไปจะสามารถประกอบการงานเลี้ยงชีวิตได้ ชายยากไร้ผู้หนึ่งชื่อ จูห์นเตวาสิกจึงเก็บหญิงตัวนั้นไปขายให้คนเลี้ยงแมว ได้เงินมาเล็กน้อยก็นำไปซื้อน้ำตาลมาละลายน้ำทำเป็นน้ำหวาน แล้วนำไปแจกให้แก่คนเก็บดอกไม้ได้ดื่ม พวกเขาให้ดอกไม้เป็นการตอบแทน จูห์นเตวาสิกได้นำดอกไม้ไปขายที่ตลาด จึงได้เงินเพิ่มขึ้น วันหนึ่งมีลมพายุพัดแรง กิ่งไม้แห้งตกเกลื่อนกลาด เขาจึงอาสาเก็บกิ่งไม้แห้งที่ลมพัดตกลงมาจากผู้รักษาพระราชอุทยาน แล้วนำไปเสนอขายให้กับช่างปั้นหม้อ เมื่อได้เงินเพิ่มมากขึ้น เขาจึงคิดหาหนทางที่จะทำการค้าต่อไป จึงจัดน้ำดื่มไปวางไว้หน้าประตูเมืองให้คนตัดหญ้าดื่มแก้กระหาย เพื่อเป็นการผูกมิตรช่วยเหลือกัน

วันหนึ่งเขารู้ข่าวว่าจะมีพ่อค้าม้าเข้ามา ๕๐๐ ตัวมายังเมืองนี้ เขาจึงขอหญ้าจากคนหาหญ้าคนละหนึ่งกำ และขอร้องว่าหากตนยังไม่ขายหญ้า คนอื่นก็อย่าเพิ่งขายด้วย มีผู้มาบอกจูห์นเตวา

ลิกว่ามีเรือสินค้าใหญ่มาจอดที่ท่าเรือเมืองนี้ เขาจึงคิดอุบายเป็นพ่อค้าใหญ่วางมัดจำสินค้าทั้งหมดกับ นายเรือ เมื่อพวกพ่อค้าคนอื่นๆ ต้องการสินค้าในเรือนั้นจะต้องจ่ายเงินขอซื้อต่อจากเขา ทำให้จู่หันเต วาสิกได้กำไรเป็นจำนวนมาก เขาได้นำเงินส่วนหนึ่งไปมอบให้จุฬเสรษฐี เพื่อตอบแทนบุญคุณที่เป็นผู้ แนะนำให้เขาเก็บหนุไปขาย ทำให้เขาได้เป็นเศรษฐีในช่วงเวลาอันรวดเร็ว จุฬเสรษฐีจึงยกธิดาให้เป็น ภรรยาและได้ยกทรัพย์สมบัติให้เป็นมรดกอีกด้วย^๑

อุทาหรณ์เรื่อง “จุฬเสรษฐีขาดก” สะท้อนให้เห็นว่า จู่หันเตวาสิกถึงแม้ว่าได้ทรัพย์มาก็รู้จัก แบ่งทรัพย์หรือโภคทรัพย์หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร บำรุงบุคคลให้เป็นสุข

๓.๑.๒. ตัวอย่างการประยุกต์ใช้หลักโภควิภาค ๔ ในปัจจุบัน ตัวอย่างเช่น ชีวิตของนิสิต นักศึกษาในมหาวิทยาลัยยังหาเงินเองไม่ได้ต้องพึ่งพาอาศัยเงินที่พ่อแม่มาให้จากที่บ้านเป็นทุนใน การใช้ชีวิตประจำวันในสถาบันการศึกษา ถ้าไม่รู้จักใช้ทรัพย์แบบไม่รู้คุณค่าแท้ คำนึงถึงแต่คุณเทียม อย่ำเดียวแล้ว เงินที่พ่อแม่ให้มาหรือส่งให้ก็มีอาจพอใช้ โกล่สิ้นเดือนที่ไรจึงมักเดือดร้อนเที่ยวหยิบยืม เพื่อนใช้อยู่รำไป เดือดร้อนทั้งตนเองและเดือดร้อนทั้งเพื่อนด้วย

แต่หากนิสิตนักศึกษารวมทั้งบุคคลทั่วไป นำแนวคิดเรื่องการบริหารจัดการทรัพย์โดย การแบ่งทรัพย์ออกเป็น ๔ ส่วนที่กันเอาไว้สำหรับใช้ลงทุนประกอบการ ๒ ส่วน นั้นไปเป็นค่าใช้จ่ายใน ชีวิตประจำวัน เพราะการเป็นนิสิตนักศึกษายังมิได้ประกอบอาชีพอะไรอื่นนอกจากศึกษาเล่าเรียน จึง ยังไม่มีความจำเป็นอะไรจะต้องนำทรัพย์ไปลงทุนประกอบกิจการอื่น แต่ให้นำเอาทรัพย์ส่วนนั้นมาใช้ ลงทุนในการเป็นอยู่เพื่อแสวงหาความรู้ในชีวิตของการเป็นนิสิตนักศึกษาแทน พร้อมไปกับการรู้จักใช้ ชีวิตประจำวันของตนในลักษณะรู้คุณค่าแท้ – คุณค่าเทียม ใช้เงินจับจ่ายเพื่อการกิน – การใช้แต่ในสิ่ง ที่จำเป็นต่อชีวิตจริงๆ เลิกนิสัยฟุ่มเฟือย ชอบกินชอบเที่ยว และชอบอวดโก้เก๋เสีย ส่วนทรัพย์ที่เก็บ ประหยัดดอดอมเอาไว้สำหรับใช้จ่ายในคราวจำเป็น ๑ ส่วนนั้น ก็ให้เก็บรักษาฝากธนาคารไว้ให้ดี ให้ เบิกนำมาใช้ในคราวจำเป็นจริงๆ อาทิเช่น ในคราวเจ็บไข้หนัก หรือเพื่อนเดือดร้อนขอยืมเงิน ถ้าทำได้ อย่างนี้เงินที่พ่อแม่ส่งมาให้ย่อมเหลือไว้ใช้ไว้เก็บแน่นอนดีไม่ตี พอสำเร็จการศึกษามีเงินออมอยู่ใน ธนาคารเป็นเรือนแสน อันจะสามารถนำไปใช้เป็นต้นทุนหลังชีวิตจบการศึกษาต่อไปได้

การบริหารจัดการทรัพย์สินในปัจจุบันตามหลักโภควิภาคซึ่งเป็นเรื่องอัศจรรย์ว่า พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงหลักการวางแผนนี้ไว้เมื่อ ๒๕๐๐ กว่าปีมาแล้ว ปัจจุบันแนวคิดคำสอนของ พระพุทธเจ้ายังนำมาปรับใช้กับการดำเนินชีวิตประจำวันได้ ดังเช่น กาญจนา หงส์ทอง ได้กล่าวถึงการ จัดสรรเงินโดยแบ่งออกเป็น ๔ กอง คือ

กองแรก เป็นเงินออมระยะสั้นถึงระยะกลางประมาณว่าถ้าตั้งใจจะเก็บเงินสักก้อนไว้ดาวน์ บ้าน ดาวน์รถ ท่องเที่ยว หรือเก็บไว้เป็นสินสอดทองหมั้นเพื่อแต่งงานกับคนรัก ก็ควรเจียดรายได้ส่วน หนึ่งมาจัดสรรเข้ากองนี้ จะมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับเป้าหมายชีวิตของคุณ

^๑ ชุ.ชา. (ไทย), ๒๗/๒/๒.

กองที่สอง เป็นเงินออมระยะยาวหรือเงินออมเพื่ออนาคตที่ควรเก็บสะสมไว้ใช้หลังเกษียณหรือไม่ก็เป็นค่าเล่าเรียนของลูกยามที่เขาเติบโต

กองที่สาม เป็นเงินก้อนที่เก็บไว้รับมือกับเรื่องฉุกเฉินในชีวิต จะฝากหรือออมไว้ที่ไหนก็แล้วแต่ แต่ควรจะเป็นช่องทางที่สะดวกและมีความคล่องตัวในการเบิกถอนเพราะเรื่องฉุกเฉินของมนุษย์เราไม่ได้แค่เรื่องเจ็บไข้ได้ป่วยหรือตกงานกะทันหันแต่ยังมีเรื่องอุบัติเหตุจากรถหรือจากสิ่งอื่นๆ ที่เราคาดไม่ถึง ยิ่งถ้าคุณไม่ได้ทำประกันเอาไว้ยิ่งต้องเตรียมเงินในส่วนนี้ให้เพียงพอ

กองที่สี่ เงินส่วนนี้มีไว้เพื่อการลงทุนในช่องทางต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการลงทุนในตลาดหุ้น กองทุนประเภทต่างๆ พันธบัตรรัฐบาล พันธบัตรรัฐวิสาหกิจ ตราสารหนี้ ทองคำหรือสังหาริมทรัพย์ แต่ไม่ว่าจะเลือกลงทุนในช่องทางไหนต้องไม่ลืมศึกษาข้อมูลอย่างละเอียดรอบคอบให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้เพราะทุกการลงทุนมีความเสี่ยงทั้งสิ้น^๒

การจัดการบริหารทรัพย์สินตามแนวคิดของกาญจนา หงส์ทอง แสดงให้เห็นว่ามีความสอดคล้องกับหลักโภควิภาค ๔ ที่จัดสรรทรัพย์ออกเป็นส่วนๆ คือ สำหรับใช้เลี้ยงชีวิต สำหรับการลงทุน และสำหรับการใช้จ่ายในยามจำเป็น

สรุปได้ว่า การประยุกต์ใช้หลักโภควิภาคขึ้นอยู่กับสอดรับและเหมาะสมกับเหตุ ผล ตน ประมาณ กาล ชุมชน และบุคคลมากน้อยเพียงใด การตระหนักรู้และใส่ใจต่อการประยุกต์ใช้หลักโภควิภาคที่แท้จริงย่อมทำให้มีวิสัยทัศน์ ใช้เครื่องมือได้ถูกต้อง เหมาะสมต่อการวิธีการและการจัดการจัดการบริหารทรัพย์สินตามหลักพระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๓.๒ ประโยชน์จากการประยุกต์ใช้โภควิภาค ๔

๓.๒.๑ ประโยชน์จากการประยุกต์ใช้โภควิภาค ด้านการเลี้ยงตนเองและทิศ ๖ (๒๕%)

หลักโภควิภาค เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติโดยตรง ซึ่งเป็นสิ่งที่ให้คุณค่าและตอบสนองต่อคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน (sustainable) และสมดุล อันเกิดจากการตระหนักรู้ถึงวิธีการจัดสรรทรัพย์ที่หามาได้เป็นทรัพย์เพื่อดำรงชีวิต สามารถควบคุมชีวิต ตลอดจนกำหนดเส้นทางชีวิตของตน ซึ่งจะทำให้ผู้ประพฤติปฏิบัติตามหลักโภควิภาค ๔ รู้จักการบริหารจัดการทรัพย์ที่ได้มานั้นอย่างมีประสิทธิภาพ โดยคุณธรรมหรือชุดวิธีดังกล่าวจะก่อให้เกิดประสิทธิผลสำหรับผู้ปฏิบัติให้รู้จักการจัดการโภคทรัพย์ที่แสวงหามาได้อย่างถูกวิธีและสุจริต หมั่นเพียรประกอบอาชีพที่ตนประกอบอย่างสม่ำเสมอ แล้วให้รู้จักนำทรัพย์มาลงประกอบกิจการ และยังให้รู้จักเก็บออมอย่างมีระบบ อันเป็นหลักการที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ดังนั้นการประพฤติตามหลักโภควิภาคจึงเป็นชุดวิธีหรือเครื่องมือในการบริหารจัดการทรัพย์ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ดังต่อไปนี้

^๒ กาญจนา หงส์ทอง, Money DIY จัดระเบียบการเงินให้อยู่หมัด, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเนชั่นมัลติมีเดียกรุ๊ป จำกัดมหาชน, ๒๕๕๙), หน้า ๒๓ - ๒๕.

๑. ประโยชน์ต่อกายภาพ

เมื่อวิเคราะห์จากปัจจัยต่างๆ อย่างรอบด้านแล้ว คำตอบที่พบในเบื้องต้น ดังนี้

๑. ทำให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดี (Quality of life) คำว่า “คุณภาพชีวิต” วศิน อินทสระ ได้กล่าวไว้ว่า หมายถึง ชีวิตที่ดีนั่นเอง ทุกคนต้องการชีวิตที่ดีหรืออย่างน้อยก็ดีกว่าเก่า ชีวิตจะมีคุณภาพดีได้ด้วยการงานที่เขาทำ ถ้าการงานที่เขาทำนั้นดี ก็จะทำให้คุณภาพชีวิตของเขาดีขึ้น การงานเช่นไรเรียกว่า การงานที่ดี คือ การงานที่ไม่เบียดเบียนตน และผู้อื่น สุจริต และมีประโยชน์รายได้ จะมาบ้างน้อยบ้างก็ไม่สำคัญเท่ากับการรู้จักครองตนของเขา คนมีรายได้มากไม่รู้จักครองตน ก็ไม่มีความสุข และมักจะหม่นไปทางความเสื่อม คนมีรายได้น้อย แต่รู้จักครองตนยังสามารถดำรงตนได้ผาสุก เจริญมั่นคงได้ ทั้งสองพวกนี้มิให้เห็นเป็นตัวอย่างอยู่ลงไป เขาต้องหมั่นบริจาครทรัพย์ทำบุญ หรือช่วยเหลือผู้อื่นบ้างตามกำลัง และความสมควร หมั่นรักษาศีล คือรักษาความประพฤติ กิริยามารยาทให้ดูดีงามเหมาะสม ไม่เป็นที่รังเกียจของผู้พบเห็นคบหาสมาคม หมั่นเจริญภาวนา คือ อบรมจิตขัดเกลาให้มีกิเลสเบาบาง เข้าใจเพื่อนมนุษย์ และปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์อย่างถูกต้องดีงาม ทำชีวิตของตนให้สงบสุข และมีประโยชน์ (peaceful and useful life) นี้แหละคือคุณภาพชีวิตที่พึงปรารถนา^๓

แนวคิดดังกล่าว คุณภาพชีวิต ต้องอาศัยปัจจัยป้อนเข้า คือ อาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ สิ่งของเครื่องใช้ที่มีคุณภาพ และความมั่งคั่ง ร่ำรวย ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะมีขึ้นได้จะต้องอาศัยเครื่องมือและคู่มือในการปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์ เครื่องมือหรือคู่มือที่ผู้วิจัยกล่าวถึง ก็คือ หลักโภควิภาค ๔ เป็นปัจจัยให้เกิดการตั้งตัวเป็นหลักฐาน มีฐานะความเป็นอยู่ในครอบครัวดีและมีความสุขตามสมควรแก่อัตภาพ มีวัตถุที่พร้อมที่อำนวยความสะดวกต่อความต้องการของร่างกาย อันเนื่องมาจากการดำเนินชีวิตตามหลักโภควิภาค ๔ เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวันด้วยความสุข ความพึงพอใจ ซึ่งมีปัจจัย ๔ เป็นองค์ประกอบพื้นฐานต่อความต้องการของชีวิต ได้แก่

๑. อาหาร หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่มนุษย์ นำมาเลี้ยงร่างกายประจำวัน ตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น ข้าว น้ำ เนื้อสัตว์ ผักและผลไม้ต่างๆ เป็นต้น แล้วแต่ผู้ใดจะนำสิ่งใดมาเลี้ยงร่างกาย ตามฐานะความเป็นอยู่ของแต่ละบุคคล เพราะร่างกายของมนุษย์จะขาดอาหารไม่ได้ ถ้าขาดอาหารก็ต้องตายในที่สุด อาหารจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุดในชีวิต

๒. เครื่องนุ่งห่ม หมายถึง เสื้อผ้าสำหรับสวมใส่ เพื่อปกปิดร่างกายให้ดูสวยงาม เพราะร่างกายของมนุษย์สกปรกและน่าเกลียด นอกจากนั้นเสื้อผ้ายังช่วยป้องกันการรบกวนของแมลงและสัตว์อื่นๆ ส่วนผ้าห่ม หมายถึง ผ้าที่ใช้ห่มกันหนาวในฤดูหนาว เพราะมนุษย์เกิดมาตัวเปล่า เมื่อเกิด

^๓ วศิน อินทสระ, คติชีวิตเพื่อชีวิตที่เติบโตและเข้มแข็ง, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๓), หน้า ๔๕ - ๔๗.

มาแล้ว จึงมีความจำเป็นต้องมีเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับร่างกายภายนอกของมนุษย์^๔

๓. ที่อยู่อาศัย หมายถึง บ้านเรือน ที่ใช้เป็นที่อยู่อาศัยพักผ่อน หลับนอน หลบแดด หลบฝน และป้องกันอันตรายจากสัตว์น้อยใหญ่ ที่จะมารบกวนหรือทำร้ายในเวลากลางวันและกลางคืน เพราะฉะนั้น ที่อยู่อาศัยจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ในความเป็นอยู่ของมนุษย์ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่

๔. ยารักษาโรค หมายถึง พืชที่เป็นสมุนไพร ต่างๆ แล้วนำมาสกัดเป็นยารักษาโรคเพื่อนำมารักษามนุษย์ ที่เจ็บไข้หรือป่วยเป็นโรคต่างๆ ให้หายจากความทุกข์ทรมาน ในการป่วยของโรคนั้นๆ เพราะฉะนั้นยารักษาโรค จึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในชีวิตมนุษย์ เพราะยารักษาโรคจะทำให้มนุษย์มีชีวิตอยู่รอดต่อไปได้อีก ถ้าไม่มียาโรค มนุษย์อาจตายก่อนอายุขัย ด้วยโรคต่างๆ^๕

กล่าวโดยสรุป หลักโภควิภาค ๔ ด้าน “เอเกน โภเคน ภูณเชยย” เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีปัจจัย ๔ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรคเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของการดำรงชีวิต การมีอาชีพ มีรายได้มั่นคง ดำเนินชีวิตของตนด้วยความราบรื่น เพราะรู้จักการจัดสรรทรัพย์ให้กับชีวิต มีความเข้าใจในกลยุทธ์การจัดสรรทรัพย์ตามธรรมของพระพุทธเจ้า เพื่อดำรงชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จสูงสุดในสิ่งที่ต้องการ

๒. ชีวิตได้รับความสุข จากการใช้ประโยชน์ของวัตถุ เพื่อให้ถึงความสุขอย่างปกติ เป็นสุขที่เกิดจากการพอเหมาะพอควรกับฐานะของความเป็นมนุษย์ และเพื่อการดำรงอยู่แห่งชีวิตและพัฒนาชีวิตของมนุษย์ให้มีความสมบูรณ์อย่างยั่งยืน มิใช่การหาทรัพย์ได้มาแล้วใช้เพื่อการบริโภคสนองความอยากหรือเพื่อประดับหรือสร้างความสวยงามให้กับร่างกายแต่อย่างใด หลักโภควิภาค ๔ ช่วยให้ปฏิบัติเกิดประโยชน์ต่อการการบริโภคเพื่อให้เกิดหรือตระหนักถึงคุณค่าแท้ ให้เป็นไปเพื่อสอดคล้องกับสุขของคฤหัสถ์ ๔ ประการ ดังที่พระพุทธเจ้าได้ทรงวางหลักเกณฑ์เอาไว้ คือ

๑. อตถิสุข หรือสุขที่เกิดจากความมีทรัพย์ คือ มีความภูมิใจ มีความเอิบอ้อมใจ เมื่อหาทรัพย์มาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร สะสมขึ้นได้ด้วยกำลังของตนเอง เป็นของชอบธรรม ย่อมได้รับความสุขได้ความโสมนัสว่า เราหาทรัพย์มาได้ด้วยความชอบธรรมนั้น ดังที่พระองค์ตรัสว่า

กุลบุตรในโลกนี้มีโภคทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความหมั่นเพียร เก็บรวบรวมด้วย
น้ำพักน้ำแรง อาบเหงื่อต่างน้ำ ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม เขาได้รับสุขโสมนัสว่า เรา

^๔ พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒๑.

^๕ ปรีชา บุญศรีตัน, พุทธจริยศาสตร์กับการกิน, แหล่งที่มา http://www.lanna.mbu.ac.th/panya/no_๖๑/buddhist.asp, [๑๒ ม.ค. ๒๕๕๗].

มีโภคทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร เก็บรวบรวมด้วยน้ำพักน้ำแรง อาบเหงื่อต่างน้ำ ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม นี้เรียกว่า อตถิสุข^๖

หลักการหรือแนวคิดนี้ สิ่งที่น่าสนใจคือ นอกจากเราพัฒนาตนเองด้วยความขยันหมั่นเพียรในการหาทรัพย์แล้ว จะต้องคำนึงถึงศีลธรรมอีกด้วย โดยมองว่า ทรัพย์สมบัติที่เราหามาได้ด้วยเรี่ยวแรง พละกำลังของตน ซึ่งการมีเงินมีทอง มีทรัพย์สมบัติ สำหรับชีวิตปุถุชนถือว่าเป็นชีวิตที่แสดงถึงความมั่นคงและสะท้อนถึงฐานะทางสังคมของบุคคลที่อยู่กันเป็นชุมชน อันจะทำให้คนอื่นยอมรับตนได้วิธีหนึ่ง แต่ก็ควรตระหนักว่าทรัพย์ที่หามาได้ ต้องประกอบด้วยหลักสัมมาอาชีวะไม่ทุจริตหรือหาทรัพย์ที่ได้มาด้วยวิธีการที่ไม่ถูกต้อง

๒. โภคสุข หรือ สุขที่เกิดจากใช้จ่ายทรัพย์ การกินการใช้ และทำสิ่งที่พึงามทั้งหลาย ด้วยโภคทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร และชอบธรรม ย่อมได้รับความสุขจากการใช้จ่ายทรัพย์นั้น ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า

กุลบุตรในโลกนี้ใช้สอยโภคทรัพย์และทำบุญด้วยโภคทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความหมั่นเพียร เก็บรวบรวมด้วยน้ำพักน้ำแรง อาบเหงื่อต่างน้ำ ประกอบด้วยธรรมหรือได้มาโดยธรรม เขาได้รับสุขโสมนัสว่า เราใช้สอยโภคทรัพย์และทำบุญด้วยโภคทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร เก็บรวบรวมด้วยน้ำพักน้ำแรง อาบเหงื่อต่างน้ำ ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม นี้เรียกว่า โภคสุข^๗

การรู้จักใช้จ่ายทรัพย์ที่หามาได้ด้วยสุจริตและชอบธรรม ไม่เป็นไปเพื่อการเบียดเบียนผู้อื่น ใช้จ่ายทรัพย์ที่ตนหามาได้อย่างถูกต้องและถูกวิธี ใช้จ่ายและบริโภคทรัพย์ที่หามาได้เพื่อเลี้ยงตนเอง เลี้ยงบิดามารดา และครอบครัว รู้จักใช้ทรัพย์สินที่ตนมีให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตตนเองและคนอื่น คือตนเองก็ได้สุขเพราะการใช้จ่ายใช้สอยทรัพย์นั้น และเลี้ยงดูคนที่อยู่ในความรับผิดชอบให้ได้สุขจากทรัพย์สินเงินทองที่มีอยู่นั้น ตลอดจนได้ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น บำเพ็ญสิ่งที่มีคุณค่าแก่สังคมแก่เพื่อนมนุษย์ ช่วยเหลือสงเคราะห์กันด้วยทรัพย์สินนั้น

๓. อนนสุข คือ สุขจากความไม่เป็นหนี้ ไม่ติดหนี้สิน ไม่ว่าจะน้อยหรือมาก เพราะความเป็นหนี้สินเป็นทุกข์ในโลก ทุกข์ของเจ้าของหนี้คือ ความวิตกว่าจะไม่ได้รับทรัพย์สมบัติของตนคืน ส่วนทุกข์ของลูกหนี้คือ ร้อนใจว่าเจ้าหนี้จะมาทวง ดังที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ว่า

กุลบุตรในโลกนี้ไม่เป็นหนี้ใคร ไม่ว่าจะน้อยหรือมากก็ตาม เขาได้รับสุขโสมนัสว่าเราไม่เป็นหนี้ใคร ไม่ว่าจะน้อยหรือมาก นี้เรียกว่า อนนสุข^๘

^๖ อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๒/๑๐๖.

^๗ อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๒/๑๐๖.

^๘ อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๒/๑๐๖.

สุขจากความไม่เป็นหนี้ อภิภูวัฒน์ โพธิ์सान ได้ตั้งข้อสังเกตไว้อย่างน่าสนใจว่า พระพุทธศาสนาถือว่าการเป็นหนี้หรือการสร้างหนี้เป็นทางสร้างทุกข์ให้เกิดแก่ตน โดยพระองค์เองตรัสไว้ว่า อธิ ทานํ ทุกข์ โลก แปลว่า “การเป็นหนี้เป็นทุกข์ในโลก” พุทธศาสนาเห็นว่าการเป็นหนี้คนอื่นมักก่อให้เกิดความทุกข์ใจ ความกังวลใจแก่ผู้เป็นหนี้ว่า ตนมีหนี้สินติดค้างเขาอยู่ถ้าไม่ส่งเขาเขาก็จะยึดสิ่งที่จำนองจำนำไว้ หรือว่าถ้าตนไม่มีผัดผ่อนเขาอย่างไร จึงจะไม่ให้เสียน้ำใจกัน เป็นต้น และจากหลักการมองว่าการเป็นหนี้เป็นทุกข์นี้ แน่นนอนว่าหลักเศรษฐศาสตร์แนวพุทธแย้งต่อหลักการของลัทธิทุนนิยมของชาวตะวันตก ที่สนับสนุนส่งเสริมให้คนเป็นหนี้ นัยว่าเพื่อเป็นการสร้างทุนสร้างโอกาสธุรกิจการค้าให้แก่ตน แม้ว่าพุทธศาสนาจะมีได้มองว่าการเอาดอกเบี้ยถือว่าเป็นบาป แต่พุทธศาสนาจะสนับสนุนหลักการว่า การประกอบกิจการทางเศรษฐกิจควรประกอบกิจการเพิ่มพูนไปที่ละน้อยด้วยต้นทุนทางเศรษฐกิจของตน จนเป็นเศรษฐกิจที่มั่นคงขึ้นตามลำดับแห่งต้นทางเศรษฐกิจของตนที่ใหญ่ขึ้นเรื่อยๆ ไม่ควรคิดก้าวกระโดดแบบโลกโดยการพึ่งพาทุนคนอื่นเหตุเพราะมีความเสี่ยงสูง และอาจไม่มั่นคง บุคคลควรประกอบกิจการทางเศรษฐกิจของตนไปแบบพอเพียงเป็นดังเช่น “ตัวปลวก” ที่ค่อยๆ ก่อเพิ่มพูน “จอมปลวก” ให้ใหญ่โตขึ้นด้วยต้นทุนแห่งความสามารถของตนไปที่ละน้อย ๆ จนเป็นจอมปลวกใหญ่ที่มีฐานมั่นคงไม่หักโค่นลงง่าย ๆ ด้วยแรงลมและแรงฝน ฉะนั้น^๙

จากข้อความในลักษณะดังกล่าว เมื่อพิจารณาถึงหลักโภควิภาค ๔ ทำให้ประจักษ์ชัดว่าหลักโภควิภาค ๔ ช่วยให้บุคคลมีการรู้จักจัดแจงทรัพย์ ใช้ทรัพย์อย่างถูกต้อง ไม่ก่อให้เกิดหนี้ รังความคิดให้มนุษย์รู้จักพอ ไม่อยากหรือต้องการจนเกิดความเห็นแก่ตัวหรือความต้องการจนเกิดการเอาเปรียบผู้อื่น

ในทำนองกลับกัน หากบุคคลไม่มีการวางแผนการใช้จ่ายหรือจัดสรรทรัพย์ก็จะทำให้ขาดระเบียบ ไม่มีวินัยในการใช้จ่ายทรัพย์ ใช้ชีวิตไปตามค่านิยมหรือสนองตัณหาของตนเองกระทั่งรายจ่ายมากเกินกว่ารายรับ หลงไปตามอำนาจของความโลภจนเกินขอบเขต สุดท้ายต้องกู้หนี้ยืมสินทำให้ชีวิตพลิกผันส่งผลให้เกิดความทุกข์ ซึ่งในมุมมองของพระพุทธศาสนา ตำนานคนประเภทนี้ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “คนจนกู้ยืมเลี้ยงชีวิตย่อมเดือดร้อน เจ้าหนี้ทั้งหลายย่อมติดตามเขา เพราะไม่ใช่หนี้สิน เขายอมเข้าถึงแม้การจอบจำ ก็การจอบจำนั้นเป็นทุกข์ของชนทั้งหลายผู้ปรารถนาการได้กาม... ญาณนั้นเป็นสุขไม่มีสุขอื่นยิ่งกว่า ญาณนั้นไม่มีโรค หมดมัวหมองปัญญาญาณเกษมสูงสุดกว่าความไม่มีหนี้”^{๑๐} และตัสตอกย้ำว่า “กามโภคิบุคคลในโลก แม้การกู้หนี้ยืมก็เป็นทุกข์ของกามโภคิบุคคลในโลก แม้การใช้ดอกเบี้ยก็เป็นทุกข์ของกามโภคิบุคคลในโลก แม้การถูกทวงก็เป็นทุกข์ของกามโภคิบุคคลใน

^๙ อภิภูวัฒน์ โพธิ์सान, **พุทธศาสน์แนวปฏิบัติเพื่อชีวิต**, (มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐๗.

^{๑๐} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๙๐/๑๒๒.

โลก แม้การถูกติดตามก็เป็นทุกข์ของกามโมคิบุคคลในโลก แม้การถูกจองจำก็เป็นทุกข์ของกามโมคิบุคคลในโลก”^{๑๑}

๔. อนวัชชสุข หรือสุขเกิดจากการประพาสสุจริตไม่มีโทษ การประกอบกิจการงานอันไม่มีโทษ มีความประพาสสุจริต ไม่บกพร่องเสียหายโดยประการใดๆ ใครติเตียนมิได้ทั้งกาย วาจา และทางใจ ไม่ประพาสติดนให้เป็นที่ถูกตำหนิ ย่อมได้รับความสุขอันเกิดจากการไม่มีโทษนั้น ดังที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ว่า

อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ประกอบด้วยกายกรรมที่ไม่มีโทษ วจีกรรมที่ไม่มีโทษ และมโนกรรมที่ไม่มีโทษ เขาได้รับสุขโสมนัสว่า เราประกอบด้วยกายกรรมที่ไม่มีโทษ วจีกรรมที่ไม่มีโทษ มโนกรรมที่ไม่มีโทษ นี้เรียกว่า อนวัชชสุข^{๑๒}

ทรัพย์สิน เงินทองที่ได้มา ตามมิตินทางพระพุทธศาสนา ต้องยึดความชอบธรรม และความถูกต้องในการชวนชวาย ดังที่ อภิญญวัฒน์ โพธิ์सान ได้ตั้งข้อสังเกตไว้อย่างน่าสนใจว่า พุทธศาสนาก็คือการประกอบกิจการงานที่ “ดี สุจริต ไร้โทษ” ไม่ว่าจะเป็นทางกายกรรม เช่น อาชีพครู อาจารย์ นักพูด นักเขียน ทนายความ ฯลฯ ทางมโนกรรม เช่น อาชีพที่ปรึกษา ฯลฯ หรืออาชีพที่ประกอบกิจการผสมกันทั้งทางกาย วาจา และใจอื่นๆ ย่อมทำให้ผู้ประกอบกิจการมีความมั่นใจในการดำเนินชีวิตของตน ไม่ต้องกลัวเกรงใครจะตำหนิติเตียน จับผิด หรือจับ ปรับ ตัดคุก เขา / เธอจะเข้าไปในสมาคมใดก็มีความองอาจแก่ว้าว้าวในการเข้าไป แต่ตรงกันข้ามการประกอบกิจการที่ “ชั่ว ทุจริต มีโทษ” ย่อมจะก่อให้เกิดผลที่ตรงกันข้าม คือ ไม้มีความมั่นใจในการดำเนินชีวิตของตน ต้องใช้ชีวิตแบบกลัวเกรงใครจะตำหนิติเตียน จับผิด หรือจับ ปรับ ตัดคุกทั้งไม้มีความองอาจแก่ว้าว้าวในการเข้าสมาคมกับคนอื่นๆ ดังนั้น พุทธศาสนาจึงถือว่าการประพาสดี สุจริตไร้โทษ เป็นทางก่อให้เกิดสุขแก่ชีวิตของคุณให้สัถย์ใช้ชีวิตครองเรือนในชีวิตทางสังคมของพวกเขา^{๑๓}

กล่าวโดยสรุป หลักโภควิภาค ๔ ย่อมตอบสนองต่อความสุขของคุณให้สัถย์ ๔ อย่าง คือ ๑) สุขเกิดจากการมีทรัพย์ที่หามาได้ด้วยหลักสัมมาอาชีวะไม่ทุจริต ๒) สุขเกิดจากการจ่ายทรัพย์ใช้จ่ายและบริโภคทรัพย์ที่หามาได้เพื่อเลี้ยงตนเอง เลี้ยงบิดามารดา และครอบครัว รู้จักใช้ทรัพย์สินที่ตนมิให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตตนเองและคนอื่น ๓) สุขเกิดจากการไม่มีหนี้ และ ๔) สุขเกิดจากการประพาสดีไม่มีโทษด้วยการประกอบอาชีพที่ไม่ก่อให้เกิดโทษทั้งทางกาย วาจา และใจ

^{๑๑} อก.ฉก. (ไทย) ๒๒/๔๔/๕๐๗.

^{๑๒} อก.จตุก. (ไทย) ๒๑/๖๒/๑๐๖.

^{๑๓} อภิญญวัฒน์ โพธิ์सान, พุทธศาสน์แนวปฏิบัติเพื่อชีวิต, หน้า ๑๐๘.

๓. เสริมสร้างสัมพันธไมตรี ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสในประเด็นนี้ว่า “...คฤหัสถ์ในตระกูลผู้สามารถ ครั้นรวบรวมโภคทรัพย์ได้อย่างนี้แล้ว พึงแบ่งทรัพย์ออกเป็น ๔ ส่วน คือส่วนหนึ่งใช้สอย ๒ ส่วนใช้ประกอบภาระงาน ส่วนที่ ๔ เก็บไว้ด้วยหมายใจว่าจะใช้ยามมีอันตราย จึงผูกมิตรไว้ได้”^{๑๔}

ประเด็นที่น่าสนใจคือ ถ้อยพระดำรัสที่ว่า “จึงผูกมิตรไว้ได้” พระอรรถกถาจารย์ ได้แสดงทัศนะเพิ่มเติมว่า “ผู้ที่มีโภคะย่อมสามารถประสานมิตรไว้ได้ คนนอกนั้นไม่สามารถ”^{๑๕} แสดงให้เห็นว่า การมีโภคะมีส่วนสร้างสัมพันธไมตรีกับบุคคล ซึ่งทั้งนี้จะต้องพิจารณาว่ามิตรแบบไหนหรือมิตรประเภทใดควรประสานเอาไว้ มิตรไหนไม่ควรข้องเกี่ยว โดยในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงมิตรที่ควรเลือกคบ ดังต่อไปนี้

๑. เป็นมิตรมีอุปการะ คือ มิตรที่คอยช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ก่อให้เกิดประโยชน์ดังต่อไปนี้

๑.๑ เมื่อเพื่อนตกอยู่ในความประมาท ก็ช่วยเหลือคุ้มครองเพื่อนไม่ให้อันตราย เช่น ในเวลาที่เพื่อนมีเมมา ขาดสติ สัมปชัญญะ หรือทำางานด้วยความไม่ประมาท ก็ต้องช่วยตักเตือนให้เพื่อนมีความระมัดระวังหรือทำงานให้รอบคอบ

๑.๒ เมื่อเพื่อนตกอยู่ในความประมาท ก็ช่วยเหลือคุ้มครองเพื่อนไม่ให้อันตราย เช่น ในเวลาที่เพื่อนมีเมมา ขาดสติสัมปชัญญะ หรือทำางานด้วยความประมาท ก็ต้องช่วยตักเตือนให้เพื่อนมีความระมัดระวังหรือทำงานให้รอบคอบ

๑.๓ เมื่อมีภัยอันตราย เป็นที่พึงพำนักได้ คือ เวลาเพื่อนตกอยู่ในอันตรายใดๆ ก็ไม่ทอดทิ้งเพื่อนให้คุ้มครองเพื่อนเสมอ

๑.๔ เมื่อมีกิจจำเป็น ช่วยออกทรัพย์เกินกว่าที่ออกปากเวลาที่เพื่อนมีความเดือดร้อน ในด้านการเงินการทองขึ้นมา และมาขอความช่วยเหลือ ก็เต็มใจช่วยเหลืออย่างเต็มสติปัญญาความสามารถและบางที่อาจช่วยเหลือเพื่อนมากกว่าที่เพื่อนออกปากขอเสียอีก

๒. มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ เป็นมิตรที่เรียกว่า “สหาย” มีลักษณะสำคัญดังนี้

๒.๑ บอกความลับแก่เพื่อน คนเรานั้นเมื่อมีความลับแล้วมักจะเก็บไม่อยู่ รู้สึกอึดอัดใจมาก แต่ถ้าเที่ยวบอกความลับให้ใครต่อใครรู้ไปทั่ว ก็เป็นอันตรายเหมือนกัน ต่อเมื่อมั่นใจว่าใครเป็นเพื่อนแท้ เพื่อนร่วมทุกข์ร่วมสุขจริงๆ จึงค่อยบอกความลับของตนได้ เพื่อจะได้ปรึกษาหารือกันว่าจะทำอย่างไร หรือจะหาวิธีป้องกันหรือแก้ปัญหาอย่างไร บางทีเพื่อนก็อาจจะแนะนำหาช่องทางแก้ปัญหาให้ได้

๒.๒ ปิดความลับของเพื่อน เมื่อเพื่อนไว้วางใจจนบอกความลับของตนให้แล้ว มิตรแท้จำเป็นต้องรักษาความลับของเพื่อนไว้อย่างสุดชีวิต ไม่แพร่งพรายความลับของเพื่อนให้คนอื่นทราบ เพราะอาจเป็นอันตรายต่อเพื่อน หรือกระทบกระเทือนต่อเกียรติยศชื่อเสียงของเพื่อนได้

^{๑๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๕/๒๑๑.

^{๑๕} ที.ปา. อ (ไทย) ๓/๒๐๖/๑๑๑.

๒.๓ เมื่อมีภัยอันตรายไม่ทอดทิ้ง เวลาเพื่อนตกอยู่ในภัยอันตรายใดๆ ก็ไม่ทอดทิ้งเพื่อนให้ต้องต่อสู้อย่างโดดเดี่ยว ร่วมต่อสู้กับภัยอันตรายนั้นๆ อย่างเคียงไหล่กับเพื่อน อย่างนี้เรียกว่าเป็น “เพื่อนตาย” ได้

๒.๔ แม้ชีวิตก็สละให้ได้ เมื่อเป็นเพื่อนที่รักใคร่กันจริงๆ แล้ว ย่อมยอมเสียสละให้แก่กันได้ แม้กระทั่งชีวิตของตนในเมื่อจำเป็น^{๑๖}

๓. มิตรณะประโยชน์ คือ มิตรที่แนะนำในสิ่งที่จะเป็นประโยชน์เป็นความเจริญก้าวหน้าของเพื่อนเท่านั้น ประกอบด้วยลักษณะดังนี้

๓.๑ เมื่อเพื่อนจะทำชั่วเสียหาย ก็คอยห้ามปรามไว้ โดยชี้แนะให้เพื่อนเห็นว่าการทำความชั่วนั้นจะนำไปสู่ความทุกข์เดือดร้อนในภายหน้า แล้วก็ให้สติเห็นยั้งใจเพื่อให้รู้สึกผิดชอบชั่วดี

๓.๒ คอยแนะนำให้ตั้งอยู่ในความดี เมื่อห้ามปรามเพื่อนไม่ทำตามแล้ว ก็ต้องแนะนำว่าอะไรที่ดีที่ชอบที่ควร แล้วชักชวนให้เพื่อนหันไปทำความดี บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ตนและสังคม

๓.๓ ให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ไม่เคยได้รู้ได้ฟัง เพื่อนที่ดีจะต้องช่วยแนะนำให้ได้ความรู้ในเรื่องที่เพื่อนยังที่ยังไม่รู้หรือช่วยแนะนำความรู้ในวิชาที่เพื่อนยังไม่เข้าใจให้เข้าใจเพื่อให้เพื่อนมีความรู้แจ่มแจ้งและกว้างขวางยิ่งขึ้น

๓.๔ บอกทางสุขทางสวรรค์ให้ อะไรที่จะเป็นไปเพื่อความ สุขความเจริญ ความก้าวหน้าของเพื่อนฝูงแล้ว ก็ไม่รีรอที่จะแนะนำเพื่อนเพราะเพื่อที่ตั้นนั้นจะต้องหวังความสุขความเจริญของเพื่อน ไม่อิจฉาริษยาในเมื่อเพื่อนได้ดี ในด้านศาสนา สำหรับคนที่เชื่อเรื่องนรกสวรรค์ในชาติหน้า ก็ควรจะแนะนำการกระทำอย่างไรที่เป็นบาปที่จะนำไปสู่การกระทำอย่างไรที่เป็นบุญเป็นกุศลที่จะนำไปสู่สวรรค์ แล้วก็ห้ามเพื่อนจากการกระทำที่จะนำไปสู่การ และสนับสนุนให้เพื่อนทำในสิ่งที่จะนำไปสู่สวรรค์^{๑๗}

๔. มิตรมีน้ำใจ การคบกันเป็นเพื่อนฝูงนั้น มิใช่อยู่ที่ทรัพย์สินเงินทองซึ่งเป็นเรื่องทางวัตถุ แต่สิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งคือ “จิตใจ” หรือ “น้ำใจ” โดยวิธีนี้คนมีเงินกับคนจนก็คบกันได้ คนมีเกียรติฐานะสูงกับคนสามัญก็คบกันได้ มิตรมีน้ำใจมีลักษณะดังนี้

๔.๑ เมื่อเพื่อนมีทุกข์ ก็พลอยทุกข์ไปด้วย ดังคำกล่าวที่ว่า “มีทุกข์ร่วมด้าน มีสุขร่วมเสพ” ไม่ใช่ว่าเมื่อเพื่อนมีทุกข์เรากลับไม่ยินดียินร้าย ปลอ่ยให้เพื่อนไปตกระกำลำบากเพียงฝ่ายเดียว เราต้องยื่นมือเข้าช่วยยามเพื่อนพบเจอกับภาวะการณ์ของความทุกข์

^{๑๖} คุรยลละเยียดโน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๒/๒๑๐.

^{๑๗} คุรยลละเยียดโน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๓/๒๑๐.

๔.๒ เมื่อเพื่อนมีสุข ก็พลอยสุขด้วย อย่างนี้เรียกว่า “เพื่อนร่วมสุขร่วมทุกข์” ไม่ใช่เวลาเพื่อนมีความสุขก็พลอยมีสุข แต่พอเพื่อนมีทุกข์ ก็ตีตัวออกห่าง ไม่ร่วมทุกข์ด้วย

๔.๓ เมื่อมีผู้ติเตียนเพื่อน ก็ช่วยยับยั้งแก้ไขให้ คือออกรับแทนและช่วยแก้ไขให้ผู้ติเตียนเพื่อนนั้นเข้าใจให้ถูก

๔.๔ เมื่อมีผู้สรรเสริญเพื่อน ก็พูดส่งเสริมสนับสนุนว่า ที่เขาสรรเสริญนั้นถูกต้องแล้ว เพราะเพื่อนมีคุณความดีจริงอย่างนั้น ควรแก่การสรรเสริญยกย่องจริงๆ^{๑๘}

ประเด็นที่ผู้วิจัยใคร่ตั้งสังเกต ก็คือ การรวบรวมโภคทรัพย์โดยวิธีโภควิภาค ๔ สามารถรักษามิตรไว้ได้อย่างไร คำตอบก็คือ เมื่อบุคคลในสังคมมีวัตถุสิ่งของที่เกิดจากการประพฤติและปฏิบัติ ตามหลักธรรมดังกล่าว ก็จะเป็นปัจจัยให้บุคคลเหล่านั้นรู้จักแบ่งปันวัตถุให้กับมิตร ไม่ว่าจะเป็นการช่วยเหลือเรื่องอาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัยและ ยารักษาโรค เป็นต้น เป็นประการการสร้างเซลล์แห่ง มิตรภาพ ที่ดีระหว่างมิตร ฉะนั้นการแบ่งปันจากวัตถุสิ่งของ ที่เกิดจากการรู้จักสร้างคุณธรรม ให้เกิดขึ้นแก่เพื่อนหรือมิตรสหาย อันจะทำให้เกิดความรัก ความผูกพัน ความเห็นอกเห็นใจ และความ เข้าใจมากยิ่งขึ้น และผู้มีหลักโภควิภาค ๔ ย่อมเป็นที่ชื่นชอบยินดีของผู้อื่น ในทางกลับกันหากเราไม่มี โภคทรัพย์แล้ว ก็จะทำให้ขาดสภาพความคล่องในการจ่ายทรัพย์ ทำให้ความสัมพันธ์ของมิตรที่มีเจือจางลง ดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า “ผู้ใดเมื่อไม่ให้ ไม่เสียสละโภคทรัพย์ ดีแต่พูดคำอ่อนหวานซึ่งไม่มีผลใน มิตรทั้งหลาย ความสัมพันธ์ของผู้นั้นกับมิตรย่อมจืดจาง”^{๑๙}

กล่าวโดยสรุป หลักโภควิภาค ๔ เป็นประโยชน์ต่อการสร้างมิตรภาพและรักษามิตรภาพ นั้นไว้ได้ จากการนำโภคทรัพย์ที่บุคคลประกอบอาชีพโดยชอบธรรมแล้วนำมาเจือจุนและแบ่งปัน ให้กับมิตร เช่น อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เป็นต้น ซึ่งการแบ่งปันจะเป็นการเชื่อม ประสานและเอื้อประโยชน์ต่อกันและกัน เป็นเหตุให้เกิดความผูกพัน ความเข้าใจ และความเห็นอก เห็นใจกันมากยิ่งขึ้น และเมื่อเราประสบกับปัญหาต่างๆ เช่น กิจการเกิดสภาพไม่คล่อง ธุรกิจหยุดชะงัก มิตรที่เราผูกไว้นั้นแหละก็จะคอยช่วยเหลือยามเรตกอับ

๔. การได้รับชื่อเสียงเป็นที่น่านับถือของสังคม เพราะเมื่อบุคคลมีการจัดสรรทรัพย์อย่าง ถูกต้องตามหลักชุดวิธีของโภควิภาค ๔ แล้วก็จะยอมนำทรัพย์นั้นมาใช้เพื่อประโยชน์ทั้งหลายเป็นเหตุ ให้ได้รับชื่อเสียงและน่ายกย่องแก่คนที่พบเห็นและวิญญูชนย่อมสรรเสริญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักโภค วิภาค ๔ ที่ว่า “เอเกน โภเคน ญญะเยย” ได้แก่ แบ่ง ๑ ส่วน สำหรับใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงครอบครัว เลี้ยงคนที่ควรบำรุงเลี้ยง หลักการนี้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของคนในครอบครัว กล่าวคือ

๑) เลี้ยงบิดามารดา เพราะมารดาบิดาเป็นผู้มีอุปการคุณต่อเรามากล้น ท่านทั้งสอง คอยให้ข้าวน้ำเรามาตั้งแต่เยาว์วัยจนเติบโตใหญ่ ต้องเหน็ดเหนื่อย เสียสละ ซึ่งการนำทรัพย์มาเลี้ยงดู

^{๑๘} ตูรายละเอียดใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๔/๒๑๑.

^{๑๙} ขุ.ชา.เอกก. (ไทย) ๒๗/๓๐/๒๓๓.

ปรนนิบัติท่าน เป็นบุญอันประเสริฐอีกด้วย เมื่อวิญญูชนพบเห็นการกระทำดังกล่าวนี้ย่อมสรรเสริญ และเป็นที่ยกย่องนิยมนับถือของสังคมอีกด้วย

๒) เลี้ยงบุตรและภรรยา บุตรนั้นเป็นผู้สืบสกุลและเป็นความของพ่อแม่ ถ้าหากว่า บุตรที่เราเลี้ยงดูเป็นคนดีและมีความสามารถ ก็จะทำให้เกิดประโยชน์แก่สังคมได้ และเราเองก็ได้ชื่อว่ามีส่วนผลิตและสร้างสรรค์บุตรที่มีค่าต่อสังคม และสังคมก็จะยกย่องให้เกียรติมารดาและบิดาของ บุตรด้วยเช่นกัน

๓) เลี้ยงญาติใกล้ชิด เราเกิดมาต่างก็มีญาติพี่น้อง การเลี้ยงดูญาติจึงเป็นสิ่งที่สมควร อย่างยิ่ง เพราะการเลี้ยงดูดีเยี่ยมเป็นวิถีทางนำชีวิตของหมู่ญาติให้ก้าวหน้าไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง กล่าวคือ ก่อให้เกิดนิยมนรักเคารพนับถือกันอย่างมั่นคง เกิดความสามัคคี สนิทสนมกลมเกลียวกันใน หมู่ญาติ ก่อให้เกิดการอนุเคราะห์เกื้อกูลกันในกิจการงานทั้งปวงด้วยเมตตากรุณา ทำให้กิจการงาน ดำเนินไปอย่างสะดวกปราศจากอุปสรรค ทำให้เป็นคนกว้างขวางในสังคม มีคนยินดีต้อนรับด้วย อหิยาศัยไมตรี ได้รับการยกย่องสรรเสริญจากบุคคลทั่วไปในปัจจุบัน และมีผลถึงสัมปรายภพมีการ เข้าถึงสุคติ เป็นต้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า การสงเคราะห์ญาติเป็นอุดมมงคล เพราะเป็นเหตุ บรรลุคุณพิเศษทั้งหลาย อันเป็นไปในทิฏฐธรรมมีความสรรเสริญ เป็นต้น และเป็นไปในสัมปรายภพ มี การเข้าถึงสุคติ เป็นต้น ดังภาษิตคาถาในเรื่อง นกมัยหกะ ในมังคลัตถปิณี ว่า “ส่วนนักปราชญ์ได้ โภคะทั้งหลายแล้วย่อมสงเคราะห์พวกญาติ เพราะการสงเคราะห์นั้นเขาย่อมได้รับเกียรติยศชื่อเสียง เขาจากโลกนี้ไปแล้วก็บันเทิงในสวรรค์”^{๒๐}

๔) เลี้ยงคนรับใช้ และพนักงาน เราควรมีเมตตากรุณาต่อบุคคลเหล่านี้ มีใจเอื้อเพื่อ ปฏิบัติต่อเขาอย่างอ่อนโยน มองเขาเหมือนลูกหลาน หรือญาติพี่น้อง ไม่ดูหมิ่นถีนแคลนเขา คนเหล่านี้ ก็จะจงรักภักดีทำงานให้ด้วยความเต็มใจ เคารพรักเราเสมือนญาติผู้ใหญ่ของเขา และช่วยป้องกัน อันตรายต่างๆ ได้

การรู้จักบริหารจัดการจัดสรรทรัพย์เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้อื่น เกียรติศัพท์และชื่อเสียงที่ ตนเองกระทำย่อมได้รับการยกย่องและเป็นที่ยกย่องนับถือ ดังที่พระองค์ทรงตรัสรับรองว่า “สัตบุรุษ ครอบครองโภคทรัพย์ เป็นผู้เกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เทวดาย่อมรักษาเขาผู้มีธรรมคุ้มครองแล้ว เป็น พหูสูต สมบูรณ์ด้วยศีลและวัตร เกียรติย่อมไม่ละเขาผู้ตั้งอยู่ในธรรม”^{๒๑} บุคคลเมื่อรู้จักวิถีในการ จัดการบริหารทรัพย์อย่างถูกวิธี ก็ย่อมจะไม่ขาดแคลนทรัพย์ เป็นอุปการะในการทำตนให้เป็นสุข และเจือจุนช่วยเหลือผู้อื่น รวมทั้งบำเพ็ญประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่สังคม ย่อมเป็นที่ยกย่องนับถือ ดังที่ พระพุทธองค์ตรัสย้ำว่า “ผู้ให้ทานย่อมเป็นที่รักที่พอใจของคนหมู่มาก สัตบุรุษผู้สงบบ่ยอมคบหาผู้ให้

^{๒๐} พระสิริมังคลเถระ, มังคลัตถปิณี ภาค ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๘๖.

^{๒๑} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๔๑/๖๖.

ทาน กิตติศัพท์อันงามของผู้ให้ทานย่อมขจรไป ย่อมไม่ห่างเหินจากธรรมของศฤงคาร หลังจากตายแล้ว ย่อมบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์”^{๒๒}

กล่าวโดยสรุป กิตติศัพท์ชื่อเสียงเกิดจากการไม่ประกอบธุรกิจที่ก่อให้เกิดโทษภัยอันตราย หรือสร้างปัญหาความเดือดร้อนให้กับสังคมเป็นการขัดขวางความเจริญรุ่งเรืองในการพัฒนาตนเอง และประเทศชาติ ซึ่งหลักโภควิภาค ๔ เป็นผลให้นำทรัพย์ที่เราจัดสรรไว้ส่วนหนึ่งนำมาเลี้ยงดูมารดา บิดา บุตร ภรรยา ญาติใกล้ชิด คนรับใช้ พนักงาน เป็นต้น ซึ่งการบำรุงบุคคลเหล่านี้ เป็นสิ่งที่ควรได้นำการยกย่องและน่านับถือ อีกประการหนึ่งการรู้จักบริหารจัดการทรัพย์สิน ทำให้ตนเองมีฐานะมั่นคง ย่อมได้รับความน่ายกย่องจากสังคม เพราะได้นำทรัพย์มาเจือจุนผู้มีพระคุณและผู้ที่เกี่ยวข้อง ทำประโยชน์แก่สังคมนานัปการ

๒. ประโยชน์ต่อจิตใจ

การนำหลักโภควิภาค ๔ มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ย่อมเป็นผลดีต่อสภาพทางจิตใจ (State of mind) ดังนี้ คือ

๑) การมีสุขภาพจิตดี คือ เมื่อมีความมั่นคง เพียบพร้อมทางด้านกายภาพแล้ว ย่อมที่จะส่งผลให้จิตใจดีตามไปด้วย มีสภาพจิตที่เป็นสุข ซึ่งผู้ที่มีสุขภาพจิตดีนั้นมิใช่เพียงปราศจากโรคเท่านั้น แต่ยังรวมถึง ความสามารถของบุคคลที่จะทำให้การดำเนินชีวิตมีความมั่นคงอันเกิดจากการนำหลักโภควิภาค ๔ มาประยุกต์ใช้เป็นหลักในการใช้จ่ายทรัพย์

การมีสุขภาพจิตดี จัดเป็นความสุขทางใจ ได้มาจากประพัตตามหลักโภควิภาค ๔ ที่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดสรรปันส่วนของทรัพย์ที่ได้มานั้นมาเลี้ยงตน และครอบครัว ก็จะทำให้เกิดความสุขทางใจ และตัวคุณธรรมคือ โภควิภาค ๔ นี้เองที่จะทำให้เกิดความรู้จักพอดี ความพอใจในสภาพที่เป็นอยู่ มีความรักความอบอุ่นผูกพันในครอบครัวและเพื่อนมนุษย์ ส่งผลให้เรารู้จักใช้ชีวิตอย่างสันโดษ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ความสันโดษย่อมนำความสุขมาให้”^{๒๓} ซึ่งหลักสันโดษเป็นการหยุดหรือรั้งความคิดให้มนุษย์รู้จักพอ ไม่อยากหรือต้องการจนเกิดความเห็นแก่ตัวหรือความต้องการจนเกิดการเอาเปรียบผู้อื่น ความสันโดษคือความภูมิใจหรือความพอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่หรือเป็นอยู่ มี ๓ ประการ คือ

๑. ยถาลภสันโดษ หมายถึง ความยินดี ความพึงพอใจในสิ่งที่เราได้มาตามควรแก่สถานภาพของตน

๒. ยถาพลสันโดษ หมายถึง ความยินดี พึงพอใจกับความสามารถของตนเอง เมื่อเราทำสุดความสามารถแล้วก็ยินดีในสิ่งที่ตนเองได้มา ไม่ใช่ได้มาด้วยความสามารถของคนอื่น

๓. ยถาสารูปสันโดษ หมายถึง ความยินดี พึงพอใจอันสมควรตามภาวะฐานะของตนเอง

^{๒๒} อก.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๓๕/๕๖.

^{๒๓} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๘๗/๙๑.

เป็นผู้สันโดษ^{๒๔}

ประเด็นนี้ชี้ให้เราเห็นว่าประโยชน์ที่เกิดจากการเลี้ยงตนเองและครอบครัว การรู้จักนำเงินไปลงทุน และการมีเงินเก็บไว้ในยามจำเป็นนั้น ตัวธรรมของโกควิภาค ๔ สามารถเชื่อมโยงและนำไปสู่ให้ผู้ปฏิบัติสามารถดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง สันโดษ ทำให้มีสุขภาพจิตดีได้ มีความโปร่งใจ ไม่มีอะไรคับข้องอยู่ในใจ เพราะหลักโกควิภาค ๔ ทำให้เรามีระเบียบและรู้จักจัดสรรทรัพย์ ไม่ต้องเป็นทุกข์หรือกังวลเพราะจะต้องเป็นหนี้คนอื่น

๒) ความมีความเครียดน้อย เห็นความสำคัญของคุณค่าและความดี ไม่ลุ่มหลงมัวเมา ไม่ห่วงกังวลเป็นทุกข์ รู้จักบริโภคอย่างรู้เท่าทันความจริง สามารถรักษาอิสรภาพของชีวิตไว้ได้ไม่ตกเป็นทาสของทรัพย์สมบัติ และทำให้ทรัพย์สมบัตินั้นเป็นปัจจัยหรือเป็นฐานให้เกิดความพร้อมในการที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้นไปหรือใช้เป็นเครื่องมือช่วยทำให้เกิดความพร้อมในการที่จะพัฒนาศักยภาพของตนในการที่จะฝึกฝนอบรมจิตใจ พัฒนาจิตให้สูงยิ่งขึ้นไป ในทางกลับกันหากเราขาดหลักธรรมคือ โกควิภาค ๔ ไม่รู้จักจัดสรรทรัพย์ให้ถูกต้อง ก็จะทำให้ประสบกับภาวะความเครียดที่ตามมา เกิดอาการวิตกกังวล และป่วยเป็นโรคซึมเศร้าตามมาได้^{๒๕}

ดังนั้น บุคคลเมื่อมีความมั่นคงในทรัพย์สิน ก็ไม่ต้องเป็นห่วงกังวลหรือทุกข์ ซึ่งบุคคลจะเครียดมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับสภาพปัญหาของทรัพย์สิน ปัญหาความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจ ที่เกิดจากการไม่มีการจัดการบริหารทรัพย์สินอย่างถูกต้อง ทำให้เกิดความกังวล ความหดหู่ ความเบื่อหน่าย ฉุนเฉียว ฉะฉอนไม่อยากจะทำไรอันเป็นปัจจัยนำไปสู่ผลเสียทางสุขภาพ เช่น โรคความดันโลหิตสูง ปวดศีรษะ และอาจนำไปสู่การเกิดโรคหัวใจได้

๓.๒.๒ ประโยชน์จากการประยุกต์ใช้โกควิภาคด้านการลงทุน (๕๐%)

๑. เป็นประโยชน์ต่อสังคมประเทศชาติ

หลักโกควิภาค ๔ ที่เกิดจากการลงทุนมีดังนี้ดังนี้

๑) ไม่เป็นภาระของสังคม

แม้ว่าหลักโกควิภาค ๔ มุ่งเน้นการบริหารจัดการทรัพย์สินในระดับปัจเจกบุคคล แต่ก็ยังให้ความสำคัญในระดับสังคม กล่าวคือ เมื่อตนเองและครอบครัวอยู่สุขสบายแล้วก็นำทรัพย์ไปช่วยเหลือสังคมหรือประเทศชาติ ซึ่งหลักโกควิภาค ๔ เป็นคู่มือและเครื่องมือในการเตรียมความพร้อมด้านการเงินเพื่อไว้ดำรงชีวิตในบั้นปลายหรือหลังเกษียณอายุได้ เพื่อจะได้ไม่ต้องเป็นภาระของสังคม หรือภาระของรัฐ ด้วยเหตุดังนี้ การวางแผนทางการเงินถือว่าเป็นสาระสำคัญของหลักโกควิภาค ๔ อีกประการหนึ่ง และจัดเป็นทักษะที่สำคัญของชีวิตที่ทุกคนจะต้องยึดถือและปฏิบัติ เพื่อทำให้เกิดความ

^{๒๔} ม.ม.อ. (บาลี) ๒/๒๕๒/๔๘-๕๐.

^{๒๕} อภิญาวัฒน์ โปธัสาน, พุทธศาสน์แนวปฏิบัติเพื่อชีวิต, หน้า ๑๐๙.

มั่นคงทางการเงิน และความมั่นคงในการดำเนินชีวิต ตลอดจนยังสามารถตอบสนองความต้องการและเป้าหมายเฉพาะของแต่ละบุคคลได้ อย่างไรก็ตามในปัจจุบัน บุคคลส่วนมากต่างพากันละเลยหรือเพิกเฉยต่อการให้ความสำคัญของการวางแผนทางการเงิน ทั้งนี้อาจเป็นผลเนื่องมาจากการไม่ตระหนักหรือไม่นำชุดวิธีของหลักโภควิภาค ๔ มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ทำให้สังคมหรือภาครัฐต้องมีค่าใช้จ่ายมากในการจัดการระบบประกันสังคมเพื่อดูแลผู้ที่ไม่สามารถดูแลตนเองได้เมื่อเงินไม่พอใช้

๒) เป็นประโยชน์ต่อสังคม

พระพุทธเจ้าได้วางหลักการใช้จ่ายเพื่อตนเอง ครอบครัว และสังคมเป็นหลักที่ตรัสไว้ครอบคลุมทุกภาคส่วนซึ่งถ้าสามารถปฏิบัติได้อย่างที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ ย่อมสามารถทำให้ประสบความสำเร็จและความสุขในการดำเนินชีวิตได้ นอกจากนี้สังคมส่วนรวมย่อมได้ประโยชน์จากการมีทรัพย์ของเราด้วย ด้วยเหตุที่ว่า เมื่อบุคคลมีการนำหลักโภควิภาคมาประพฤติปฏิบัติ สนองต่อต่อหลักของพระพุทธเจ้าในคุณธรรมดังกล่าว ก็จะเป็นอำนาจเป็นพลังในการสร้างสังคมร่วมกันให้น่าอยู่ โดยเริ่มจากปัจเจกบุคคลให้เข้มแข็ง เมื่อบุคคลมีการจัดการบริหารทรัพย์ตามหลักการของพระพุทธเจ้าแล้ว ย่อมทำให้บุคคลนั้นกว้างขวางออกไปในสังคม ชื่อว่าได้สร้างสรรค์พลังของสังคมโดยมิต้องสงสัย หากรัฐต้องการที่จะพัฒนาประเทศ ในด้านใดด้านหนึ่ง ถ้ามีการชักชวนบุคคลเหล่านี้ให้เข้ามาร่วมมือ บุคคลเหล่านี้ก็จะพลังอันสำคัญอย่างยิ่ง ในการที่จะจูงใจประชาชนเพื่อให้ความร่วมมือกับรัฐในการพัฒนาด้านต่างๆ อย่างเต็มที่ ทั้งนี้เพราะบุคคลเหล่านี้เป็นที่นิยมของประชาชนอยู่แล้ว เมื่อขอความร่วมมือให้ปฏิบัติการใดๆ ก็ย่อมจะได้รับความร่วมมือจากประชาชนเป็นอย่างดี สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูสิริปริยัติธำรง ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักโภควิภาคที่มีต่อสังคมว่า การปฏิบัติหลักโภควิภาค ๔ ทำให้บุคคลได้รับการพัฒนาชีวิตในแนวทางที่ตรงแล้วสังคมก็เป็นสุข การดำเนินชีวิตในสังคมตามหลักพุทธศาสนาที่ทำประโยชน์ตนและประโยชน์ให้แก่สังคมส่วนรวมเป็นผู้มีชีวิตสมบูรณ์ด้วยคุณธรรม เป็นบุคคลที่สมบูรณ์ด้วยศีลธรรม พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญถือว่าเป็นบุคคลที่ได้รับการยกย่องว่าเป็น “วิญญูชน” กล่าวคือ เป็นบุคคลที่สมบูรณ์ด้วยสติปัญญา มีความระลึกได้เสมอ ก่อนจะทำ ก่อนจะพูด และก่อนจะคิดในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นเสมอ^{๒๖}

กล่าวโดยสรุป ประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินนี้ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อสังคมมากมาย ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปได้เป็น ๒ ประเด็นหลักใหญ่ กล่าวคือ ๑) ไม่เป็นภาระต่อสังคม คือ เมื่อบุคคลมีหลักการจัดการบริหารทรัพย์ที่มั่นคงและยั่งยืนต่อการนำมาบริหารในการดำเนินชีวิต

^{๒๖} พระครูสิริปริยัติธำรง (พิสิฐ ชุตินธโร), “ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบโภควิภาค ๔ กับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”, พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๐๖.

แล้ว สังคมก็จะได้รับความสงบสุข และภาครัฐไม่ต้องจัดงบประมาณที่มหาศาลเพื่อมาดูแลบุคคลที่ไม่สามารถดูแลตนเองได้ ๒) เป็นประโยชน์ต่อสังคม เพราะเมื่อมีความพร้อมและความมั่นคงในชีวิตแล้ว ก็สามารถบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมอย่างเต็มที่ และให้ความร่วมมือกับรัฐเพื่อการพัฒนาในด้านต่างๆ

๓) เป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตของคนในสังคมไทย เพราะเศรษฐกิจเป็นตัวแปรหลักของคุณภาพชีวิต (Quality of Life) ทุกประเทศทั่วโลก จึงมุ่งการพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่กับการเมือง ประเทศที่มีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ จึงเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว (Developed Country) เพราะฉะนั้น สถาบันเศรษฐกิจ เป็นสถาบันสังคมที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง สถาบันหนึ่ง สังคมปัจจุบันจะให้ความสำคัญแก่สถาบันนี้มากกว่าสถาบันอื่นของสังคม โดยมีความเชื่อว่า หากสถาบันเศรษฐกิจได้รับการพัฒนาอย่างมีความมั่นคงดีแล้ว สถาบันอื่นๆ ของสังคมจะปรับตัวอย่างมั่นคงตามด้วย แต่ประเด็นที่น่าสนใจก็คือ ถึงแม้ว่าเศรษฐกิจในสังคมจะมีการพัฒนาและมีความเจริญรุ่งเรืองมากเพียงใด ในทางกลับกันสังคมต้องเผชิญกับปัญหาอาชญากรรม ปัญหาคอร์รัปชันและปัญหาอื่นๆ เป็นต้น ซึ่งส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อความปกติสุขของผู้คนในสังคมอย่างกว้างขวาง

จะเห็นได้ว่า สถาบันเศรษฐกิจ เป็นหนึ่งในสถาบันหลักทางสังคม ซึ่งเป้าหมายที่สำคัญคือ การอยู่ดีมีสุขของประชาชนของคนภายในชาติ ผู้วิจัยเห็นว่า เมื่อประชาชนได้ตระหนักถึงคุณค่าของการดำเนินชีวิตโดยประพฤติตามหลักโภควิภาค ย่อมที่จะสามารถทำให้ปัญหาเศรษฐกิจทุเลาลง เช่น ลดปัญหาการว่างงาน ลดปัญหาอาชญากรรม และทำให้ผู้คนประสบกับฐานะมั่นคงมากขึ้น หลุดพ้นจากปัญหาความยากจน เป็นต้น

การจัดสรรทรัพย์หรือหลักโภควิภาค ๔ ในทางพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่เอื้ออำนวยในการดำรงชีวิตที่ดีงาม และคำนึงถึงความรับผิดชอบที่ตนจะพึงเกี่ยวแก่คนอื่น ซึ่งผู้วิจัยขออธิบายภายใต้กรอบ การผลิต การค้าขาย และการบริโภค โดยสังเขปดังต่อไปนี้

๑. การผลิต หลักโภควิภาค ๔ เป็นสิ่งที่สนับสนุนระบบการผลิตหรือการประกอบอาชีพ เพื่อให้เกิดรายได้ ตามหลักพระพุทธศาสนาจะต้องเน้นการมีศีลเข้าไปมีบทบาทเกี่ยวกับการผลิตทุกกระบวนการ ถึงแม้ว่าการผลิตจะสร้างฐานะ อำนวยให้เกิดความคั่งทางเศรษฐกิจแก่คนเหล่านั้นก็ตาม แต่พระพุทธศาสนาไม่ได้มองเพียงขั้นเดียว แต่กลับมองไปที่เจตนาของวัตถุประสงค์ในการทำงานนั้นๆ ว่ามีความบกพร่อง หรือถูกต้องหลักธรรมหรือไม่ หากมีความบกพร่องทางหลักธรรมแล้ว แม้จะเป็นงานที่ชาวโลกยอมรับนับถือกันก็ตาม แต่ในทางพระพุทธศาสนาตำหนิการกระทำแบบนั้น ซึ่งภายใต้หลักการของโภควิภาค ๔ เน้นการได้มาของทรัพย์ว่าจะต้องมีความชอบธรรม ถูกต้อง ไม่คดโกงทุจริตต่อคุณภาพของการผลิต การไม่ผลิตสิ่งของที่ผิดกฎหมาย ไม่เบียดเบียน ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่

ชีวิตตนเองและผู้อื่น หรือทำให้ชีวิต จิตใจ และสังคมเสื่อมทรามตกต่ำ^{๒๗} รักษาสุขภาพ ไม่โกหก เป็นสิ่งที่สนับสนุนต่อลูกค้า ไม่คิดคดโกง ซื่อสัตย์ ซื่อตรง ตรงไปตรงมากับลูกค้าเสมอ เมื่อทำการผลิตสินค้าต้องมีคุณภาพ ไม่มีการยัดไส้เอาของไม่ดีไปให้ลูกค้า หรือเอาของปลอมมาหลอกขายว่าเป็นของจริง ผู้ไม่รู้เมื่อนำไปใช้ก็เกิดอันตรายได้ เช่น สินค้าประเภทเครื่องสำอาง ยา ที่ไม่ได้ผ่านการรองรับ เป็นต้น^{๒๘} การผลิตสินค้า ควรเป็นการผลิตที่มีคุณภาพและเป็นมาตรฐานเป็นการสร้างสรรค์สินค้าที่ได้มาตรฐานและเป็นต้นแบบเพื่อเป็นการแสวงหากำไรให้ได้มากที่สุดด้วยการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ เพื่อเป็นการไม่เอาเปรียบลูกค้าด้วยการลดต้นทุนและคุณภาพของสินค้า ซึ่งเป็นการไม่ซื่อสัตย์ต่อลูกค้า มีความจริงใจต่อลูกค้า

ดังนั้น หลักโภควิภาค ๔ มีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อการนำมาประยุกต์ใช้สำหรับการผลิตสินค้า เพราะถ้ามีการจัดการบริหารทรัพยากรมั่นคงแล้ว ระบบการผลิตก็จะไม่ชะงักหรือชะงักตัว เพราะสภาพความคล่องเรื่องทรัพยากรที่มีต่อการจัดหาต้นทุนเพื่อนำมาผลิต ด้วยเหตุนี้ โภควิภาคจึงมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์โดยตรงต่อเศรษฐกิจจึงจะทำให้ชีวิตตนเอง ครอบครัว และสังคมประเทศชาติมีความสุขและได้รับประโยชน์ในหลักชุดวิธีนี้

๒. การค้าขาย เป็นระบบการแลกเปลี่ยนสินค้าด้วยเงินหรือการตอบแทนด้วยสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งถ้าหากพ่อค้าแม่ค้าขาดศีลธรรมโดยการขายในราคาที่แพงมากๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งกำไรเหมือนอย่างระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เอาเงินหรือวัตถุเป็นตัวตั้ง ส่งผลให้เกิดปัญหาอย่างที่พบได้ในปัจจุบัน ดังที่ ประเวศ วะสี กล่าวไว้ว่า “เศรษฐกิจที่เอาเงินเป็นตัวตั้ง จะขาดความเชื่อมโยงกับชีวิต จิตใจ ครอบครัว ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและสุขภาพจึงทำให้เกิดวิกฤติ”^{๒๙} จากแนวคิดดังกล่าวทำให้เห็นว่า ภาพรวมของเศรษฐกิจแบบทุนนิยมส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวมของระบบการดำเนินชีวิตทั้งหมด ซึ่งเป็นเพราะว่ามนุษย์ไม่มีศีลธรรม หรือเพิกเฉยต่อศีลธรรมอย่างแท้จริง

จากนัยดังกล่าวข้างต้น ทำให้พบประเด็นที่น่าสนใจ คือ การค้าขายก็เป็นปัจจัยหลักที่มีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการทรัพยากร ซึ่งหากว่าบุคคลมีหลักการปฏิบัติตามหลักโภควิภาค ๔ แล้วย่อมจะทำให้เกิดความคล่องตัวที่จะแบ่งปันทรัพยากรสำหรับประกอบกิจการของตน เพื่อจะได้ดำเนินกิจการในการค้าขายได้

๓. การบริโภคนิยม การบริโภคนิยมเป็นปัจจัยสำคัญสำคัญในแง่ของการดำรงชีวิตมนุษย์ และมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนเศรษฐกิจทั้งในระดับปัจเจกชนหรือระดับชาติ แต่ถ้าหากว่าการบริโภคนิยมเป็นไปอย่างไม่ถูกต้อง ถูกวิธีก็จะกลายเป็นผลเสียได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลที่บริโภคไปตามกระแส

^{๒๗} อัง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๗๑/๒๘๖.

^{๒๘} อัง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๗๑/๒๘๖ - ๒๘๗.

^{๒๙} ประเวศ วะสี, วิถีมนุษย์ในศตวรรษที่ ๒๑, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: สอนเงินมีมา, ๒๕๕๕), หน้า ๖๕.

นิยม ทรัพย์สินที่ได้มาเท่าไรก็ใช้จ่ายไปทั้งหมด ก็จะทำให้เกิดผลเสียทั้งในระยะสั้นและระยะยาวได้ ทำให้เป็นผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ

กล่าวโดยสรุป แนวคิดเกี่ยวกับหลักโภควิภาคด้านการจัดการลงทุน (๕๐%) ดังกล่าวข้างต้นเป็นข้อปฏิบัติส่งเสริมจัดสรรทรัพย์สินให้คนทั่วไปมีปัจจัย ๔ ที่จะเป็นอยู่ได้ มีอาชีพการประกอบธุรกิจที่จะเลี้ยงตนเองและช่วยส่งเสริมจัดสภาพให้เกิดขึ้นแก่สังคม ให้เอื้ออำนวยต่อการที่กิจกรรมทางเศรษฐกิจภายในสังคมนั้นๆ ดำเนินไปในแนวทางที่ดีและราบรื่น ไม่เกิดปัญหาในทางเศรษฐกิจและไม่ให้ปัญหาทางเศรษฐกิจนั้นนำมาซึ่งความไม่สงบสุข และความเดือดร้อนภายในสังคม อันเป็นการป้องกันปัญหาอันจะนำไปสู่ความรุนแรงในมิติอื่น ๆ ได้ด้วย แต่คุณธรรมดังกล่าวจะจัดสรรทรัพย์สินที่มีอยู่ในสังคม และความเป็นอยู่ดีทางเศรษฐกิจในสังคมนั้น เป็นปัจจัยเสริมเกื้อกูลแก่การพัฒนาศักยภาพของบุคคล ให้ทุกคนมีโอกาสพัฒนาจิตใจ พัฒนาปัญญา เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นไป

๓.๒.๓ ประโยชน์จากการประยุกต์ใช้โภควิภาคด้านการอดออม (๒๕%)

๑. ทำให้มีความมั่นคงของชีวิตในอนาคต คือแบ่งทรัพย์สินส่วนหนึ่งจากที่หามาได้เก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็นหรือเพื่อสร้างอนาคตให้มีฐานะที่มั่นคง รู้จักการป้องกันอันตรายที่จะเกิดแก่ทรัพย์สิน เช่น ระวังมิให้โจรผู้ร้ายมาลักขโมยแย่งชิงไป รู้จักการเก็บของมีค่าไว้ในบ้านต้องเก็บให้ปลอดภัยมิดชิด ไม่ควรแต่งกายด้วยของมีค่าเพราะนอกจากจะไม่ปลอดภัยทรัพย์สินแล้ว ยังอาจจะเป็นอันตรายแก่ตนเองอีกด้วย รู้จักการถนอมทรัพย์สิน คือ รู้จักใช้รู้จักถนอมสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ให้ใช้การได้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้ เมื่อชำรุดพอที่จะซ่อมไว้ใช้ได้ก็ต้องซ่อม นอกจากนี้ก็ต้องช่วยกันรักษาทรัพย์สินในประเทศหรือเงินไทยไม่ให้รั่วไหลออกไปต่างประเทศ หรือซื้อของต่างประเทศที่เป็นของฟุ่มเฟือยไม่จำเป็นแก่การครองชีพ และรู้จักการป้องกันทรัพย์สินที่เป็นกรรมสิทธิ์ คือ ต้องมีสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองในทรัพย์สินฉบับนั้นโดยชอบธรรมและถูกต้องตามกฎหมาย เช่น บ้านต้องมีทะเบียนบ้าน ที่ดินต้องมีหนังสือสำคัญแสดงความเป็นเจ้าของ เป็นต้น

หลักโภควิภาค ๔ นี้ล้วนเป็นหลักที่ปัจเจกชนสามารถนำมาจัดการบริหารเรื่องทรัพย์สิน ที่สำคัญ หลักที่ว่า จตุตถญจ นิชาเปยย ได้แก่ แบ่งส่วนที่สี่ สำหรับเก็บไว้ในคราวจำเป็นเร่งด่วน” หลักการนี้ทำให้เราสามารถนำทรัพย์สินในส่วนนี้มาบำบัดอันตรายอันจะเกิดจากเหตุต่างๆ ได้ เช่น อัคคีภัย อุทกภัย ราชภัย โจรภัย^{๓๐} หรือภัยที่มาพร้อมกับความเป็นมนุษย์ เป็นสิ่งที่มีมักจะถูกปิดบังซ่อนเร้นอยู่ประจำกายของแต่ละบุคคล คือ ชาตภัย ชราภัย พยาธิภัย และมรณภัย^{๓๑} บุคคลหาทรัพย์สินมาได้ด้วยความยากลำบาก ควรนำทรัพย์สินมาบำบัดอันตรายที่เกิดขึ้น อย่างที่ วคิน อินทสระ ได้กล่าวไว้ว่า น่าสนใจว่า การเจ็บไข้ได้ป่วยเป็นเรื่องต้องมีในชีวิต ตา หู จมูก ปาก แขน ขา หัวใจ สมอง ฯลฯ เป็น

^{๓๐} อก.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๒๐/๑๘๑.

^{๓๑} อก.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๑๙/๑๘๑.

สิ่งที่สำคัญของร่างกาย ควรนอนรักษาไว้ด้วยดี เพราะเป็นทรัพย์สินที่ติดตัวเราอยู่ ควรนอนรักษาไว้ด้วยดี เพราะเป็นทรัพย์สินที่ติดตัวเราอยู่ เป็นเครื่องมือในการหาทรัพย์สินภายนอก ถ้าอวัยวะเหล่านี้ยังดีอยู่ และเรามีความพอกเพียร มีสติปัญญา ย่อมจะหาทรัพย์สินได้โดยไม่ยากนัก อย่าเสียดายทรัพย์สินจนเจ็บป่วยแล้วไม่ยอมรักษา หรือไม่กล้าสละทรัพย์สินเพื่อบำรุงรักษาสุขภาพอนามัย หรือป้องกันอันตราย ซึ่งจะเกิดขึ้น ถ้ามีทรัพย์สินเป็นมหาเศรษฐี แต่นอนป่วยช่วยตัวเองไม่ได้ กินอะไรก็ไม่ได้ ทรัพย์สินนั้นจะมีประโยชน์อะไร ผู้คนจนหาเข้ากินค่า แต่กินอิ่มนอนหลับ อยากรไปไหนก็ไปได้^{๓๒}

ในทางกลับกันหากเราไม่มีการออมทรัพย์สินหรือเก็บทรัพย์สินไว้ในคราวจำเป็น ก็จะทำให้เกิดผลเสียและได้รับความเสียหาย ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อการดำเนินชีวิตได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากไม่มีการเตรียมทรัพย์สินรองรับเหตุการณ์หรือภัยพิบัติ ก็ยากต่อการรับมือ จากสภาพอากาศที่แปรปรวนทำให้ภัยธรรมชาติหลากหลายรูปแบบและรุนแรงขึ้น หรือแม้แต่เก็บทรัพย์สินไว้ในคราเมื่อเกิดอุบัติเหตุ เช่น ขับรถไปชนคนต้องเสียค่าทำขวัญเป็นเงินก้อนใหญ่ หากไม่มีการเก็บทรัพย์สินไว้แล้วชีวิตก็จะเต็มประดาไปด้วยความทุกข์ยาก หากความสำเร็จในชีวิตไม่ได้

๒. เศรษฐกิจมีความมั่นคง โดยผู้ที่รู้จักเก็บเงินไว้เก็บออมนอกจากจะทำให้เรามีความมั่นคงในอนาคตแล้ว ส่งผลให้เศรษฐกิจมีความเจริญเติบโต ซึ่งเศรษฐกิจแปลว่า กิจที่ประเสริฐ คือ เป็นกิจที่ช่วยให้ชีวิตดำรงอยู่และเปิดโอกาสให้คนได้พัฒนาชีวิตคนให้เจริญ ให้สูงขึ้นได้ การประกอบอาชีพ เช่น การปลูกผัก เพื่อบริโภค เพื่อแจกจ่ายแก่เพื่อนบ้าน หรือเพื่อจำหน่ายให้ได้เงินมา เพื่อนำไปแลกกับปัจจัยด้านอื่น เช่น ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ เป็นต้น เรียกกันว่า เป็นเรื่องกิจกรรมด้านเศรษฐกิจ คือ เรื่องการผลิต การแจกจ่าย และการบริโภค เงินเป็นตัวกลางของการแลกเปลี่ยน หรือซื้อขายปัจจัยทั้งหลาย จึงมีความสำคัญต่อการดำรงชีพสูงมาก โดยเฉพาะปัจจุบันการจะมีเงินได้ก็เป็นเรื่องยาก ดังนั้น เมื่อได้มาก็ต้องรู้จักประหยัดรู้จักออมเพื่อแลกเปลี่ยนสิ่งของปัจจัยในการดำรงชีพต่อไป

กล่าวโดยสรุป หลักโภควิภาค ๔ ทำให้ชีวิตมีความมั่นคงในอนาคตและเศรษฐกิจมีความมั่นคง โดยมีการสะสมทรัพย์อย่างถูกต้องเพื่อเอาไว้ใช้ในเหตุจำเป็นหรือฉุกเฉิน เช่น การเจ็บป่วยหรือในวัยชรา เป็นต้น การป้องกันอันตรายที่จะเกิดแก่ทรัพย์สินอันจะพึงมีจากโจรผู้ร้ายหรือมิฉฉาชีพ การนอนมทรัพย์สิน และการป้องกันทรัพย์สินอันเป็นกรรมสิทธิ์ของตน เช่น หนังสือสำคัญแสดงความเป็นเจ้าของ เป็นต้น

^{๓๒} วศิน อินทสระ, *สิ่งเกื้อกูลชีวิต*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๕๕), หน้า ๓๕.

๓.๓ สรุป

จากการศึกษาการประยุกต์ใช้หลักโศกวิภาค ผลการศึกษา พบว่า หลักโศกวิภาค ๔ เป็นสิ่งที่ให้คุณค่าและตอบสนองต่อคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน (sustainable) อันเกิดจากการตระหนักรู้ถึงวิธีการจัดสรรทรัพยากรที่หามาได้เป็นทรัพยากรเพื่อดำรงชีวิต ซึ่งจะทำให้ผู้ประพฤติปฏิบัติ รู้จักการบริหารจัดการทรัพยากรที่ได้มานั้นอย่างมีประสิทธิภาพ โดยหลักการดังกล่าวเมื่อวิเคราะห์โดยภาพรวมแล้ว จะพบว่า “การประยุกต์ใช้หลักโศกวิภาค ๔ ในสังคมปัจจุบัน” ผู้วิจัยสามารถสรุปอยู่ในขอบข่ายของ ๒ ประเด็นหลัก ดังต่อไปนี้

๑. การประยุกต์ใช้หลักโศกวิภาค ๔ ในสังคมปัจจุบัน เมื่อนำมาเทียบเคียงการใช้ชีวิตของนักศึกษา ก็ควรแบ่งทรัพยากรไว้เป็น ๔ ส่วน คือ (๑) ส่วนที่กันเอาไว้สำหรับใช้จ่ายทั่วไปในชีวิต (๑ ส่วน) (๒) ส่วนที่กันเอาไว้สำหรับนำมาลงทุนเพื่อการศึกษา และ (๓) ส่วนที่เก็บประหยัดอดออมไว้สำหรับใช้จ่ายในคราวจำเป็น โดยการนำไปฝากธนาคารและควรเบิกมาใช้ในคราวจำเป็นจริงๆ

๒. ประโยชน์จากการประยุกต์ใช้หลักโศกวิภาค แบ่งออกตามหลักโศกวิภาค ๔ ดังนี้ ๑) ประโยชน์จากการนำเงินมาใช้ส่วนตนและทิศทั้ง ๖ ก่อให้เกิดประโยชน์ใน ๒ ด้าน คือ ด้านประโยชน์ต่อกายภาพ เป็นปัจจัยให้เกิด (๑) การมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีปัจจัย ๔ เป็นองค์ประกอบพื้นฐานต่อการดำรงชีพ (๒) ชีวิตได้รับความสุขการมีทรัพย์ การใช้จ่ายทรัพย์และบริโภคนิยม การไม่ต้องเป็นหนี้ให้ติดกังวล และจากการประพฤติไม่มีโทษทั้งทางกาย วาจา และใจ (๓) เสริมสร้างมิตรภาพและรักษามิตรไว้ได้จากการนำทรัพย์ที่ได้มาเอื้อประโยชน์ต่อกันและกัน ทำให้เกิดความเห็นอกเห็นใจและความผูกพันแน่นแฟ้น (๔) มีชื่อเสียงและได้รับการยกย่องนับถือเพราะนำทรัพย์ที่จัดสรรไว้ส่วนหนึ่งมาเพื่อเลี้ยงบุคคลที่ควรบำรุงเลี้ยงและบำเพ็ญคุณประโยชน์แก่สังคม ด้านจิตภาพ เป็นปัจจัยให้เกิด (๑) ทำให้มีสุขภาพจิตดี เพราะอุ่นใจว่ามีหลักทรัพย์ที่เพียงพอต่อการยังชีพ (๒) มีความเครียดน้อย ไม่ต้องเป็นกังวลกับทรัพย์สินหรือภาระที่ต้องจ่ายเพราะมีการจัดการบริหารทรัพย์จากการประพฤติตามหลักธรรม ๒) ประโยชน์จากการประยุกต์ใช้หลักโศกวิภาคในส่วนของ การนำทรัพย์มาลงทุน ทำให้เกิดประโยชน์ใน ๓ ประเด็นหลัก คือ (๑) ไม่ต้องเป็นภาระต่อสังคม เพราะภาครัฐไม่ต้องเสียเงินงบประมาณจำนวนมากในการนำมาใช้จ่ายดูแลบุคคลที่ไม่สามารถดูแลตนเองได้ (๒) เป็นประโยชน์ต่อสังคม เพราะสามารถนำทรัพย์ส่วนหนึ่งมาบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและให้ ความร่วมมือต่อการพัฒนาในส่วนต่างๆ ได้อย่างไม่ขัดข้อง (๓) ประโยชน์เศรษฐกิจ มีการหมุนเวียนเกิดสภาพความคล่องในด้านการผลิต การค้าขาย และการบริโภคนิยม ส่งเสริมให้เกิดความอยู่ดีของปัจเจกบุคคล ครอบครัว ภาคธุรกิจ และภาครัฐ ทำให้บุคคลมีอาชีพการงาน ขจัดปัญหาการว่างงาน ความยากจน อันเป็นการตัดช่องทางการลำเลียงไปสู่ปัญหาในมิติอื่นๆ ได้ด้วย (๓) ประโยชน์จากการประยุกต์ใช้ในส่วนของการออมไว้ในคราวจำเป็นคือ ๑) รู้จักวางแผนและการออมทรัพย์ไว้เพื่อใช้ในคราวจำเป็นหรือเกิดภาวะ

ฉุกเฉิน เช่น การเจ็บป่วยหรือประสบอุบัติเหตุ เป็นต้น และ ๒) ทำให้เศรษฐกิจมีความมั่นคงและเจริญเติบโต

บทที่ ๔

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๔.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์หลักโกควิภาค ๔ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาโกควิภาค ๔ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และเพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้โกควิภาค ๔ ในสังคมปัจจุบัน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยทั้งจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และหนังสือที่เหล่านักปราชญ์ได้กล่าวไว้เพื่อที่จะได้รู้ถึงหลักการและแนวคิดของโกควิภาค ๔ โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และนำเสนอในเชิงพรรณนา ผลจากการศึกษาพบว่า

๔.๑.๑ หลักโกควิภาค ๔ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา โคควิภาค เป็นการบริหารจัดการทรัพย์สินที่ได้มาเพื่อความเจริญก้าวหน้าและความเป็นอยู่ที่ยั่งยืน สะท้อนให้เห็นถึงหลักความสำคัญใน ๒ ประการ คือ ๑) ประโยชน์ในปัจจุบัน ทำให้ชีวิตได้รับความสุข มีโภคทรัพย์เพื่อใช้จ่ายบริโภคสำหรับตนเองและครอบครัว รวมทั้งนำมาบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคมส่วนรวม สามารถตั้งตนเป็นหลักฐานที่มั่นคงจากการประกอบอาชีพ มีกิจการที่เจริญเติบโตก้าวหน้า และ ๒) ประโยชน์ในอนาคต ทำให้มีความสุขใจเพราะมีหลักประกันความมั่นคงในด้านการจัดสรรทรัพย์สินไว้พร้อม สามารถหวังความเจริญรุ่งเรืองในอนาคตหรือภายภาคหน้าได้

โกควิภาค ๔ ประกอบไปด้วยการแบ่งทรัพย์สินที่หามาได้ออกเป็น ๔ ส่วน ดังนี้ ๑) ส่วนที่ ๑ (๒๕%) นำโภคทรัพย์มาเลี้ยงตนเอง และครอบครัว รวมถึงบุคคลที่อยู่ในการดูแลของตน อันเป็นส่วนที่สามารถนำมาเสริมสร้างต่อความต้องการในการพัฒนาของชีวิตเลี้ยงดูตนเอง ครอบครัว สงเคราะห์ญาติ ทำบุญหรือบำเพ็ญบริจาคเป็นสาธารณกุศล เป็นการใช้สอยเรื่องที่เหมาะสมที่พอควรแก่ฐานะของตนโดยไม่ขัดข้อง โดยใช้ปัญญาไตร่ตรองเหมาะสำหรับการใช้จ่ายใช้สอย มุ่งเป้าหมายที่แท้จริงของการบริโภคที่มีเพียงแค่นี้ให้ชีวิตดำเนินต่อไปได้ ๒) ส่วนที่ ๒ และ ๓ (๕๐%) นำโภคทรัพย์มาลงทุนประกอบอาชีพเพื่อหารายได้ เพื่อพัฒนาอาชีพให้ไปสู่ระดับสูงขึ้นไป แสดงให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญเกี่ยวกับการลงทุนเพื่อประโยชน์แก่การพัฒนาอาชีพและหน้าที่การงาน โดยการจัดสรรทรัพย์สินในส่วนนี้เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงตัวชี้วัดของการพัฒนาฐานะ ซึ่งการนำทรัพย์สินไปใช้ในการลงทุนตามเกณฑ์การจัดการบริหารทรัพย์สินตามหลักพุทธศาสนา คือ ๕๐ % เท่านั้น เหตุเพราะต้องเน้นถึงความปลอดภัยในการบริหารจัดการความเสี่ยงในการลงทุน และ ๓) ส่วนที่ ๔ (๒๕%) นำทรัพย์สิน

มาออม ในรูปแบบต่างๆ เช่น การฝากเงินไว้ในบัญชีสะสมทรัพย์ เป็นต้น เพื่อนำเงินมาใช้ในยามจำเป็นในอนาคต

การประยุกต์ใช้โศควิภาค ๔ ในสังคมปัจจุบัน พบว่า เมื่อนำมาเทียบเคียงการใช้ชีวิตของนักศึกษา ก็ควรแบ่งทรัพย์ไว้เป็น ๔ ส่วน คือ (๑) ส่วนที่กันเอาไว้สำหรับใช้จ่ายทั่วไปในชีวิต ๑ ส่วน (๒) ส่วนที่กันเอาไว้สำหรับนำมาลงทุนเพื่อการศึกษา และ (๓) ส่วนที่เก็บประหยัดดอดออมไว้สำหรับใช้จ่ายในคราวจำเป็น โดยการนำไปฝากธนาคารและควรเบิกมาใช้ในคราวจำเป็นจริงๆ

๔.๑.๒ ประโยชน์ที่เกิดจากการประยุกต์ใช้โศควิภาค ๔ ในสังคมปัจจุบัน สรุปความได้ว่า โศควิภาคสามารถจำแนกตามโศควิภาค คือ ๑) ประโยชน์จากการนำเงินมาใช้ส่วนตนและทิศทั้ง ๖ ส่งผลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ชีวิตได้รับความสุขจากการมีทรัพย์ การใช้จ่ายทรัพย์ การไม่ต้องเป็นหนี้ ให้วิตกกังวล และจากการประพฤติไม่มีโทษ เสริมสร้างมิตรภาพและรักษามิตรไว้ได้จากการนำทรัพย์ที่ได้มาเอื้อประโยชน์ต่อกันและกัน มีชื่อเสียงและได้รับการยกย่องนับถือ ทำให้มีสุขภาพจิตดี มีความเครียดน้อย ไม่ต้องเป็นกังวลกับทรัพย์สินหรือภาระที่ต้องจ่ายเพราะมีการจัดการบริหารทรัพย์จากการประพฤติตามหลักธรรม ๒) ประโยชน์จากการประยุกต์ใช้โศควิภาคในส่วนของ การนำทรัพย์มาลงทุน คือ ไม่ต้องเป็นภาระต่อสังคม เพราะภาครัฐไม่ต้องเสียเงินงบประมาณจำนวนมากในการนำมาใช้จ่ายดูแลบุคคลที่ไม่สามารถดูแลตนเองได้ เป็นประโยชน์ต่อสังคม เพราะสามารถนำทรัพย์ส่วนหนึ่งมาบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและให้ความร่วมมือต่อการพัฒนาในส่วนต่างๆ ได้อย่างไม่ขัดข้อง และเศรษฐกิจมีการหมุนเวียนเกิดสภาพความคล่องในด้านการผลิต การค้าขาย และการบริโภค ส่งเสริมให้เกิดความอยู่ดีของปัจเจกบุคคล ครอบครัว ภาคธุรกิจ และภาครัฐ ทำให้บุคคลมีอาชีพการงาน ขจัดปัญหาการว่างงาน ความยากจน อันเป็นการตัดช่องทางการลำเลียงไปสู่ปัญหาอื่นๆ ๓) ประโยชน์จากการประยุกต์ใช้ในส่วน of เงินที่ออมไว้ในคราวจำเป็นคือ ๑) รู้จักวางแผนและการออมทรัพย์ไว้เพื่อใช้ในคราวจำเป็นหรือเกิดภาวะฉุกเฉิน เช่น การเจ็บป่วยหรือประสบอุบัติเหตุ เป็นต้น และ ๒) ทำให้เศรษฐกิจมีความมั่นคงและเจริญเติบโต

๔.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง โศควิภาค ๔ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ผู้วิจัยมีประเด็นที่เสนอแนะ โดยแบ่งเป็น ๒ ประเด็นหลัก ดังต่อไปนี้

๔.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

๑) รัฐบาลควรมีนโยบายสนับสนุนผลักดันกลไก ทางนโยบายให้เกิดเป็นรูปธรรม ด้วยการส่งเสริมให้ประชาชนนำหลักนำหลักโมควิภาค ๔ มาเป็นเครื่องมือและคู่มือในการจัดสรรทรัพยากรในครัวเรือนอย่างจริงจัง

๒) ภาคเอกชน ควรมีการนำหลักโมควิภาค ๔ ไปประยุกต์ใช้ในการบริหารด้านการเงิน เพื่อเป็นการพัฒนาทั้งในองค์กรต่างๆ ได้

๓) ประชาชนควรตระหนักถึงและให้ความสำคัญต่อหลักโมควิภาค ๔ เพื่อเป็นหลักการพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพชีวิตดี

๔.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยยังเล็งเห็นความสำคัญที่เป็นช่องทางแก่การทำวิจัยในครั้งต่อไป และเพื่อเป็นแนวทางแก่ผู้สนใจที่จะทำการวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยขอเสนอแนะ ดังนี้

๑) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการบริหารจัดการทรัพยากรสิ้นตามหลักโมควิภาค ๔ กับการบริหารจัดการทรัพยากรสิ้นตามหลักวิทยาการสมัยใหม่

๒) ควรมีการศึกษาถึงหลักโมควิภาค ๔ ในข้อใดข้อหนึ่งโดยเฉพาะ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย:

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกพร้อมมอรรถกถา แปล ชุด ๙๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กาญจนา หงส์ทอง. Money DIY จัดระเบียบการเงินให้อยู่หมัด. กรุงเทพมหานคร : บริษัทเนชั่น

มัลติมีเดียกรุ๊ป จำกัดมหาชน, ๒๕๔๙.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. สังคมทुरुชน : ยุทธศาสตร์แห่งความล่มสลายของสังคม.

กรุงเทพมหานคร: ซีเคสมิเดีย, ๒๕๓๙.

เดือน คำดี. ศาสนศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑.

ธนพล ภราดร. ทำอย่างไรให้เงินทองงอกเงย. กรุงเทพมหานคร: วัง มีเดีย, ๒๕๕๒.

ประเวศ วะสี. พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: หมอชาวบ้าน,

๒๕๔๐.

ประเวศ วะสี. วิถีมนุษย์ในศตวรรษที่ ๒๑. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: สวนเงินมีมา, ๒๕๕๕.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสตร์ชุด ศัพท์วิเคราะห์.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เลี้ยงช้าง, ๒๕๕๐.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒.

กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

_____. ธรรมกับไทยในสถานการณ์ปัจจุบัน. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรม

สาร จำกัด, ๒๕๔๒.

_____. เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง,

๒๕๓๘.

_____. พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. (กรุงเทพมหานคร:

สหธรรมิก, ๒๕๔๕.

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฉัตรวณฺโณ). **อุดมมงคลในพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
ชวนพิมพ์, ๒๕๔๘.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. กรุงเทพมหานคร:
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร:
สหธรรมิก, ๒๕๔๘.

พระพุทธโฆสเถระ. **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**. (แปลและเรียบเรียงโดยสมเด็จพระพุทธาจารย์ อัจจ อาสภมมา
เถระ). กรุงเทพมหานคร: ประยูรวงศ์พรินติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖.

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฉัตรปญฺโญ). **ธรรมปริทรรศน์**. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย,
๒๕๓๘.

พระสิริมังคลเถระ. **มังคลัตถทีปนี ภาค ๒**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๕๔.

พระอุตรคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ). **พจนานุกรมบาลี – ไทยสำหรับนักศึกษา ฉบับปรับปรุง**.
กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสารจำกัด, ๒๕๕๖.

พันเอก ปิ่น มุกข์นิตย์. **แนวสอนธรรมะ ตามหลักสูตรนิกธรรมตรี**. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่มหา
มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

พุทธทาสภิกขุ. **ฆราวาสธรรม**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิธรรมทาน ไชยา, ๒๕๓๗.

_____. **ตัวกู – ของกู**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๗.

ยศ สันตสมบัติ. **แม่หญิงลีชายตัว ชุมชนและการค้าประเวณีในสังคมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒.
กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย, ๒๕๓๕.

วศิน อินทสระ. **คติชีวิตเพื่อชีวิตที่เติบโตและเข้มแข็ง**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
ธรรมดา, ๒๕๔๓.

_____. **พุทธปรัชญาเถรวาท**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๓๗.

_____. **สิ่งเกื้อกูลชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๕๕.

เสรี พงศ์พิศ. **ปรัชญาชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๔๘.

หลวงเทพดรญาณุศิษย์. **พจนานุกรม บาลี – ไทย แผนกธาตุ**. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราช
วิทยาลัย, พ.ศ. ๒๕๒๘.

อภิชัย พันธเสน. **พุทธเศรษฐศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, ๒๕๔๔.

อภิภูวัฒน์ โพธิ์सान. **พุทธศาสน์แนวปฏิบัติเพื่อชีวิต**. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,
๒๕๕๑.

(๒) วิทยานิพนธ์:

พระมหาสมโภช **ฐิติญาโณ** (ศรีพันธ์). “**ศึกษาวิเคราะห์เศรษฐศาสตร์ตามแนวพระไตรปิฎก**”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูสิริปริยัติจารย์ (พิสิฐ ชุตินธโร). “**ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบโมควิภาค ๔ กับปรัชญาเศรษฐกิจ**

พอเพียง”. พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระมหามิตร **ฐิตญโณ** (วันยาว). “**ความรู้จักพอประมาณในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับหลัก**

เศรษฐกิจพอเพียงในพระราชดำริ”. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระสายชล ศรีสว่าง. “**ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์กระแสหลักคำสอนของ**

พระพุทธศาสนา”. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๗.

พระอุทิศ อภิวิโร (มีดี). “**การศึกษาหลักพุทธธรรมเพื่อชีวิตและเศรษฐกิจ**”. วิทยานิพนธ์

ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

(๓) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ. คู่มืออบรมการวางแผนทางการเงิน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<http://www.personnel.nu.ac.th/home/images/data/file/new/advertise/03/02.pdf>, [๒๐ ม.ค. ๒๕๕๗].

ปรีชา บุญศรีตัน. พุทธจริยศาสตร์กับการกิน.[ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

http://www.lanna.mbu.ac.th/panya/no_61/buddhist.asp, [๒๐ ม.ค. ๒๕๕๗].

ไทยรัฐ. สังคมเสื่อม นักเรียนหันค้าประเวณี แฉเองค่าตัว ๑,๐๐๐ หักค่าคิว ๕๐๐. [ออนไลน์].

แหล่งที่มา: <http://www.thairath.co.th/content/region/322776> [๒๘ ม.ค. ๒๕๕๖].

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระครูอาหารกิจจาภิรักษ์ (ชาญชีพ ฉัตรชมภู)
- เกิด : วันที่ ๒๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๑
- สถานที่เกิด : บ้านเลขที่ ๒๙๑ หมู่ ๑ ตำบลวิหารแดง อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี
- การศึกษา : นักรธรรมชั้นเอก สำนักเรียนคณะจังหวัดสระบุรี
 ประโยค ๑-๒ สำนักเรียนวัดรัชฎาธิษฐานราชวรวิหาร
 จบปริญญาตรีศาสนศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
 จบปริญญาโทศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร
- ประสบการณ์ : ครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ประจำสำนักเรียนวัดรัชฎาธิษฐาน
 ราชวรวิหาร แขวงคลองซึกพระ เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร
 ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๕๒
- อุปสมบท : วันที่ ๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๓ วัดคลองไทร ตำบลคลองเรือ
 อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี
- สังกัด : วัดรัชฎาธิษฐานราชวรวิหาร แขวงคลองซึกพระ เขตตลิ่งชัน
 กรุงเทพมหานคร
- หน้าที่ : ตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง วัดรัชฎาธิษฐานราชวรวิหาร
 แขวงคลองซึกพระ เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร
- ปีที่เข้าศึกษา : พุทธศักราช ๒๕๕๕
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดรัชฎาธิษฐานราชวรวิหาร แขวงคลองซึกพระ เขตตลิ่งชัน
 กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๗๐
- เบอร์โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๙-๖๕๐๖๓๘๒